राजस्व सुधार कार्ययोजना
२०८२/८३-२०८४/८५

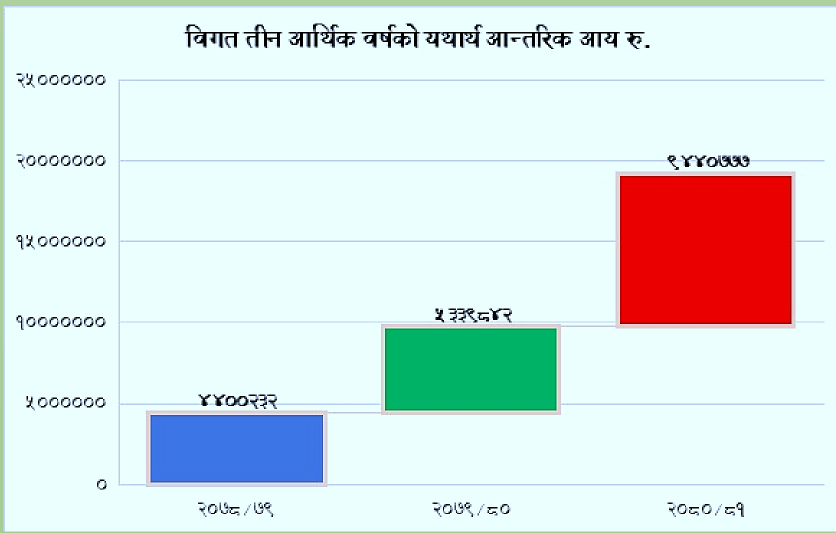

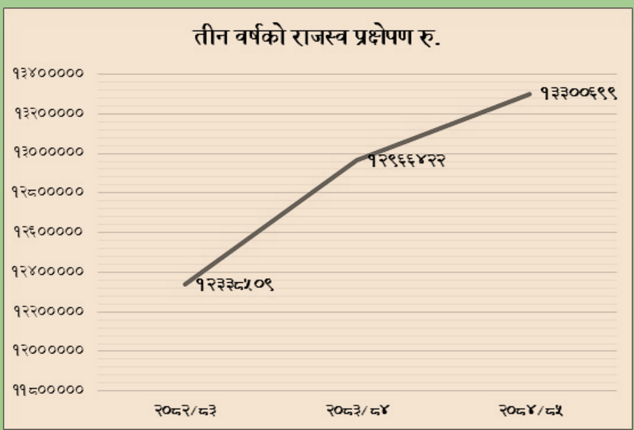

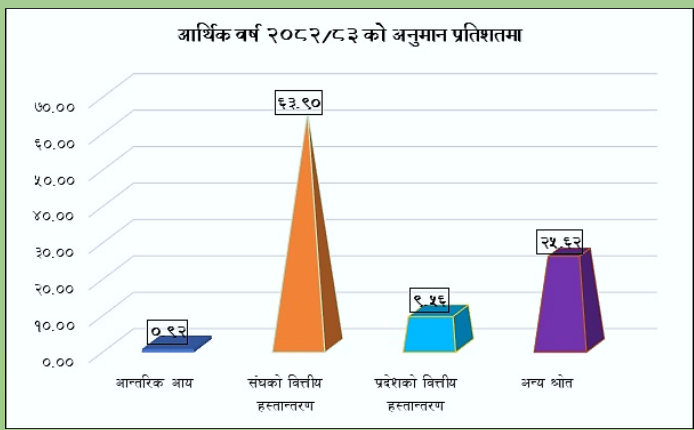

दुल्लू नगरपालिका
नगरकार्यपालिकाको कार्यालय
दैलेख

असार २०८२

प.सं. ०८२/०८३
च.नं. :
मितिः
ने.सं.

कृतज्ञता

नेपालको संविधानबमोजिमको एकल र साझा अधिकारको प्रभावकारी कार्यान्वयन र नागरिकका अपेक्षा पुरा गर्न आन्तरिक राजस्वको महत्वपूर्ण भूमिमा रहन्छ। नगरपालिका आफैंले पर्याप्त राजस्व सङ्कलन गर्न सकेको खण्डमा आत्मनिर्भर हुने र स्थानीय तह आत्मनिर्भर हुँदै जाँदा यसले सङ्घीयतालाई संस्थागत गर्न समेत सहयोग पुऱ्याउँछ। नेपालको राज्य व्यवस्था सङ्घीयस्वरूपमा रुपान्तरण भई स्थानीय तह गठन भएको आठ वर्षको अनुभवका आधारमा यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ उपदफा २ (ख) ले राजस्व परामर्श समितिको काम, कर्तव्य, अधिकार अन्तर्गत राजस्वका स्रोतको दायरा र दरसमेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको अनुमान गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। यस्तै सोही ऐनको दफा ६६ उपदफा (क) ले स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारअन्तर्गत आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने आय, नेपाल सरकार तथा प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण, आन्तरिक ऋण तथा अन्य आयको प्रक्षेपण गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ।

नगरपालिकाको राजस्वको वर्तमान अवस्था, कानुनीरूपमा अख्तियारप्राप्त राजस्वका क्षेत्रहरू तथा नगरपालिकाको अवस्था अध्ययन गरी यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले यस नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्वको प्रक्षेणसमेत गरेको छ। अख्तियार प्राप्त कतिपय क्षेत्रहरूमा राजस्व सङ्कलन गर्न नसकिरहेको वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा यस कार्ययोजनाले न्यायपूर्ण तरिकाले र नागरिकको मन जितेर सम्बन्धित सबै क्षेत्रमा करका दर, दायरा र क्षेत्र विस्तार गरी समग्र आन्तरिक राजस्वको आकार वृद्धि गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुऱ्याउनेछ भन्ने विश्वास लिएको छु।

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका सिलसिलामा नीतिगत र कार्यगतरूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने कार्यपालिकाका सदस्यहरू र स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस महत्वपूर्ण कार्यमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने युनिसेफ नेपालको सशक्त महिला, समृद्ध नेपाल, यूरोपियन यूनियनको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सहायता परियोजना र परियोजनाका तर्फबाट विषय विज्ञका रुपमा सहजीकरण गर्नु हुने डा. हेमराज लामिछानेलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु। साथै, यस महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्ने कार्यमा प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने दुल्लू नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, योजना शाखा, लेखाशाखा, राजस्व शाखा, प्रशासन शाखालगायतका सबै कर्मचारीहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दै धन्यवाद् व्यक्त गर्न चाहन्छु।

भरतप्रसाद रिजाल
नगर प्रमुख
२०८२ असार

प.सं. ०८२/०८३
च.नं. : मितिः
ने.सं.

दुई शब्द

दुल्लू नगरपालिकालाई आन्तरिकरूपमा वित्तीय हिसाबले सक्षम बनाउन नगरपालिकालाई कानूनप्रदत्त कर तथा गैरकरका अधिकारलाई भरपुररूपमा उपयोग गरी सबै करदातालाई करको दायरामा ल्याई राजस्व वृद्धिमा जोड दिनु आवश्यक छ। कार्यअनुभवका आधारमा नगरपालिकाले आगामी दिनमा राजस्व प्रशासनलाई चुस्त, दुरुस्त र पारदर्शी बनाई अगाडि बढ्नु जरुरी छ। यसका लागि नगरपालिकाले राजस्व सुधार कार्ययोजनाले सिफारिस गरेका विषयहरूलाई यथासम्भव कार्यान्वयनमा लैजान पहल गर्नेछ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६५ उपदफा २ (ख) ले राजस्व परामर्श समितिको काम, कर्तव्य अधिकारअन्तर्गत राजस्वका स्रोत, दायरा र दरसमेतको विश्लेषण गरी आगामी आर्थिक वर्षमा प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको अनुमान गर्नुपर्ने उल्लेख गरेको छ। आगामी दिनमा राजस्व परामर्श समितिलाई थप क्रियाशिल बनाई राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा सफलता हासिल हुनेगरी काम गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु।

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि २०८४/८५ सम्मको लागि तयार भएको यो राजस्व सुधार कार्ययोजना आन्तरिक राजस्व परिचालनमा कोशेढुङ्गा सावित हुन सक्नेछ भन्ने विश्वास लिएको छु। राजस्व परिचालनका क्षेत्रमा भएका कतिपय कमिकमजोरीहरूलाई आत्मसात् गरी आगामी दिनमा जनताको मन जितेर सम्बन्धित सबै क्षेत्रमा करका दर, दायरा र क्षेत्र विस्तार गरी समग्ररूपमा आन्तरिक राजस्वको आकार वृद्धि गर्न यो राजस्व सुधार कार्ययोजनाबाट सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरेको छु।

अन्त्यमा, यस राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका सिलसिलामा नीतिगत र कार्यगतरूपमा सहयोग पुर्‍याउनु हुने कार्यपालिकाका सदस्यहरू र स्थानीय राजस्व परामर्श समितिलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यस महत्वपूर्ण कार्यमा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने युनिसेफ नेपालको सशक्त महिला, समृद्ध नेपाल, यूरोपियन यूनियनको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन सहायता परियोजना र परियोजनाका तर्फबाट विषय विज्ञका रुपमा सहजीकरण गर्नु हुने डा. हेमराज लामिछानेलाई धन्यवाद् दिन चाहन्छु। साथै, यस महत्वपूर्ण दस्तावेज तयार गर्ने कार्यमा प्रत्यक्ष र परोक्ष रुपमा सहयोग पुर्‍याउनु हुने दुल्लू नगरपालिकाका प्रमुखज्यूको मार्गदर्शन र सल्लाहसुझावका लागि विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु। यसैगरी नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, सामाजिक विकास शाखा, योजना शाखा, लेखाशाखा, राजस्व शाखा, प्रशासन शाखा लगायतका सबै कर्मचारीहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दै धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु।

विना कार्की
नगर उप-प्रमुख
२०८२ असार

सम्पर्क: ०८९-४११०६५, ९८५८०६११११, Email: edudullumun@gmail.com, dullumun@gmail.com, Website: https://dullumun.gov.np

विषय सूची

परिच्छेद-एक : परिचय १

१.१ पृष्ठभूमी १

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य २

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाले राखेका उद्देश्यहरू ३

१.४ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया ४

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरू ८

१.६ प्रतिवेदनको ढाँचा ९

परिच्छेद-दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ११

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ११

२.३ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था १६

२.३ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था १७

परिच्छेद-तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभावना १९

३.१ पृष्ठभूमि १९

३.२ स्थानीय तहको राजस्व अधिकारसम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था १९

३.३ स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको शीर्षकगत व्यवस्था २१

३.४ स्थानीय तहको ऋणसम्बन्धी व्यवस्था २९

३.५ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था २९

३.६ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था ३१

३.७ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण ३८

परिच्छेद-चार : आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था ४९

परिच्छेद-पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना ५५

५.१ राजस्व सुधारका कार्ययोजना ५५

परिच्छेद-छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण ५९

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण ५९

६.२ नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण ६१

परिच्छेद-सात : अपेक्षित नतिजा ७०

परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ७२

तालिकाहरू

तालिका १ : वडा अनुसारको क्षेत्रफल १३

तालिका २ : वडाअनुसार जनसङ्ख्या तथा घरधुरी १३

तालिका ३ : सिँचित क्षेत्रको विवरण १५

तालिका ४ : नगरपालिकाको मानव संसाधन अवस्था १६

तालिका ५ : नगरपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेको जग्गा १८

तालिका ६ : तहगत राजस्व अधिकार २०

तालिका ७ : एकल कर प्रशासन र राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था २०

तालिका ८ : प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा) २१
तालिका ९ : राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा).. २१
तालिका १० : आन्तरिक आयको अनुमान र यथार्थ.. २९
तालिका ११ : नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था ३२
तालिका १२ : राजस्व परिचालनको संस्थागत तथा नीति विश्लेषण ३५
तालिका १३ : नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा.. ३७
तालिका १४ : आन्तरिक आय नउठेका केही क्षेत्रहरू.. ३८
तालिका १५ : सम्पत्ति करको सम्भाव्यता विश्लेषण.. ३९
तालिका १६ : मालपोत (भूमिकर)को सम्भाव्यता विश्लेषण.. ४०
तालिका १७ : घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विश्लेषण ४०
तालिका १८ : व्यवसाय करको सम्भाव्यता विश्लेषण.. ४१
तालिका १९ : सवारी साधन करको सम्भाव्यता विश्लेषण.. ४४
तालिका २० : दहत्तरबहत्तरको सम्भाव्यता विश्लेषण.. ४४
तालिका २१ : बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भाव्यता विश्लेषण ४५
तालिका २२ : सामुदायिक वनबाट प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको सम्भाव्यता विश्लेषण....................................... ४८
तालिका २३ : राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण... ५०
तालिका २४ : राजस्व परामर्श समितिको विवरण.. ५२
तालिका २५ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको विवरण ५३
तालिका २६ : राजस्व सुधार कार्ययोजना.. ५५
तालिका २७ : दुल्लु नगरपालिकाको कुल राजस्व संभावनाको अनुमान ५९
तालिका २८ : नगरपालिकाको तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण... ६३
तालिका २९ : नगरपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा ७१
तालिका ३० : अनुगमन तालिका.. ७४

चित्रहरु

चित्र १ : राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रियाकलापहरू..४
चित्र २ : दुल्लू नगरपालिका अवस्थिति नक्सा १२
चित्र ३ : आन्तरिक राजस्वको अनुमान र यथार्थ सङ्कलन ३०

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : आर्थिक ऐन, २०८१ मा लागि संशोधन प्रस्ताव (तीन महले) ७९
अनुसूची २ : शीर्षकगत आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धी विवरण ८५
अनुसूची ३ : कार्यक्रमका सहभागीहरुको विवरण.. ९१
अनुसूची ४ : स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको सिफारिस.. ९३
अनुसूची ५ : कार्यक्रमका तस्विरहरु ९४
अनुसूची ६ : सन्दर्भ सामग्रीहरु.. ९५

परिच्छेद-एक : परिचय

१.१ पृष्ठभूमी

नेपालको वर्तमान संविधानले सङ्घीय वित्त व्यवस्थाका मान्यताअनुसार संविधानमै स्थानीय सरकारलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरू लगाउने र उठाउने अधिकार दिएको छ। संविधानले प्रदान गरेका अधिकारहरूलाई कार्यान्वयनमा ल्याउन आवश्यक पर्ने कानूनी व्यवस्था तयार गर्ने क्रममा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ र राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४ कार्यान्वयनमा रहेको अवस्थामा स्थानीय सरकारको राजस्व परिचालनका लागि आवश्यक कानूनी आधारहरू तयार भएका छन्।

मुलुक सङ्घीय गणतन्त्रामक संरचनामा प्रवेश गरी जनताको सबैभन्दा नजिक रहेको स्थानीय सरकारको क्रियाशिल रहेको अवस्थामा जनताका आकाङ्क्षा र चाहनाहरू उल्लेख्य मात्रामा वृद्धि भएको छ। यस अवस्थामा स्थानीय सरकारहरूले आ-आफ्नो जिम्मेवारी पुरा गर्न र जनचाहनाअनुरुप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक छ। अतः स्थानीय सरकारको बढ्दो खर्च धान्नका लागि र उनीहरूको वित्तीय सामर्थ्य वृद्धि गर्नका लागि आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा वृद्धि गर्नु अपरिहार्य छ। किनकी सङ्घीय र प्रदेश सरकारको अनुदानमा मात्र निर्भर भएर स्थानीय सरकारहरूले आफ्नो जिम्मेवारी पुरा गर्न नसक्ने र वित्तीय स्वायत्तताको अनुभूति समेत गर्न नसक्ने हुन्छ।

नेपालको संविधानले सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहको सरकारहरूको सङ्घीय संरचनालाई अवलम्बन गरेको छ। त्यसैगरी, नगरपालिकाहरूलाई महानगरपालिका, उपमहानगरपालिका र नगरपालिकाको रूपमा छुट्याइएको छ। संविधानले स्थानीय तहहरूमा कुशल र प्रभावकारी सेवाहरू प्रदान गर्न सबल स्थानीय तहहरूको परिकल्पना गरेको छ। यसैबमोजिम स्थानीय तहलाई संविधानद्वारा प्रदान गरिएको कार्य जिम्मेवारी पुरा गर्न आवश्यक पर्ने स्रोत साधनको व्यवस्थाका लागि सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट वित्तीय समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान दिनसक्ने व्यवस्था गरेको छ। सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट प्रदान गरिने यस्ता अनुदानले मात्र स्थानीय तहको खर्च आवश्यकता पुरा गर्न संभव नहुने र राज्य शक्तिको बाँडफाँट गर्दा राज्यको राजस्व अधिकारको समेत तहगत सरकारबीच शक्तिको बाँडफाँट गरिने हुँदा सङ्घीय वित्त व्यवस्थाका मान्यताअनुसार स्थानीय तहलाई विभिन्न कर तथा गैर करहरू लगाउने र उठाउने गरी राजस्व अधिकार समेत संवैधानिक रुपमै प्रदान गरिएको छ। नेपालको संविधानको अनुसूची ८ मा स्थानीय तहहरूले विभिन्न किसिमका राजस्व उठाउन सक्ने अधिकारको बारेमा उल्लेख गरिएको छ। अनुदान र राजस्व अधिकार बाहेक स्थानीय तहले संविधान र सङ्घीय स्रोत बमोजिम राजस्व बाँडफाँट बापत रकम प्राप्त गर्न सक्ने र नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृतिमा ऋण लिन सक्ने कानुनी व्यवस्था समेत गरिएको छ।

स्थानीय तहहरूले आफूलाई तोकेको कार्य र जिम्मेवारी पूरा गर्नको लागि वित्तीय दृष्टिले सक्षम हुनु पर्दछ। वर्तमान अवस्थासम्म अधिकांश स्थानीय तहहरू सङ्घ र प्रदेशबाट प्रदान गरिएको बाह्य स्रोतमा निर्भर रहेको देखिन्छ। स्थानीय तहहरूलाई स्थानीय राजस्व उठाउने अधिकार प्रत्यायोजन गरिएको छ तापनि उनीहरू करको सम्भाव्यता पहिचान गर्न, करसम्बन्धी डाटाबेस बनाउन र कर प्रशासनलाई नियमन गर्न कमजोर देखिन्छन्।

संविधान र कानुनबाट प्राप्त अधिकारलाई उपयोग गर्ने क्रममा स्थानीय सरकारहरू प्रदेश र सङ्घको मुखमात्रै ताक्ने र आन्तरिक स्रोत र राजस्व परिचालनमा लामो समय उदासीन हुने हो भने त्यसले दीर्घकालमा स्थानीय तहको स्वायत्तता र दिगोपनमा प्रश्न उठ्न सक्ने कुरालाई नजर अन्दाज गर्न मिल्दैन। यसबाट छुट्कारा पाउनको लागि स्थानीय तहहरूको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा स्रोतसम्मत ढङ्गले वृद्धि गर्नुपर्ने अपरिहार्य

आवश्यकता रहन्छ। उल्लेखित कार्य गर्नको लागि स्थानीय तहहरूसँग राजस्व सुधार कार्य योजनाको खाँचो देखिन्छ।

दुल्लू नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउनको लागि राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट दुल्लू नगरपालिकाको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभावसमेतका आधारमा आगामी दिनमा प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई मार्गदर्शन गर्न यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको हो। यो कार्ययोजनाले नगरपलिकालाई आन्तरिक आय परिचालनमा सुधार ल्याउन र राजस्व प्रक्षेपणलाई यथार्थपरक र वैज्ञानिक बनाई बजेट तर्जुमा प्रक्रियालाई थप व्यवस्थित गर्न मद्दत पुग्ने छ।

माथि उल्लेखित पृष्ठभूमिमा कर्णाली प्रदेशअन्तर्गत पर्ने दैलेख जिल्लाको दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व सङ्कलन तथा आय परिचालनमा सुधार ल्याउने प्रयोजनको लागि राजस्व सुधारका क्रियाकलापहरू पहिचान गर्न र पहिचान गरिएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनबाट नगरपालिकाको आन्तरिक आयमा पर्न सक्ने प्रभावसमेतका आधारमा आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण गर्ने कार्यलाई दिशा निर्देश गर्न यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ।

१.२ राजस्व सुधार कार्ययोजनाको औचित्य

नेपालको संविधान र विभिन्न संघीय कानूनहरूमा स्थानीय तहको वित्तीय अधिकारसम्बन्धी प्रावधानहरूको व्यवस्था गरिएका छन्। नगरपालिका निर्वाचित जनप्रतिनिनिधिहरूलाई नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार सम्बन्धी संवैधानिक र कानुनी प्रावधानका बारेमा अझ बढी स्पष्ट हुने र राजस्व सुधार कार्ययोजनासम्बन्धी अवधारणा र महत्वसम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम उपयोगी हुने विश्वास गरिएको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजनाले यस नगरपालिकाको राजस्वक्षमताको पहिचान गर्नसमेत महत्त्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गरेको छ। साथै, यस अध्ययनबाट तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजना नेपाल सरकार र राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोगको लागि स्थानीय तहहरूलाई उपलब्ध गराउने समानीकरण अनुदानसम्बन्धी मापदण्ड र आधारहरू तयार गर्न सन्दर्भ सामग्रीको रुपमा उपयोगी हुन सक्ने अपेक्षा गरिएको छ।

स्थानीय तहलाई विभिन्न क्षेत्रमा गर्ने विकासका कार्यहरू व्यवस्थित गरी जनताको चाहना अनुरूप सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन ठूलो मात्रामा लगानी वा पूँजीको आवश्यकता देखिन्छ। हाल नेपालको राज्य सञ्चालन सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय गरी तीन तहबाट हुने व्यवस्था नेपालको संविधानले गरेको छ । नेपालले सङ्घीय व्यवस्था अपनाए पश्चात् वित्तीय सङ्घियता अनुरूप स्थानीय तहलाई विकास निर्माणको लागि सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट विभिन्न प्रकारका अनुदान (वित्तीय समानीकरण अनुदान, ससर्त अनुदान, समपूरक अनुदान र विशेष अनुदान) तथा राजस्व बाँडफाँटबाट उपलब्ध हुन्छ। यसका साथै स्थानीय तहमा पनि विभिन्न शीर्षकमा राजस्व उठाउने अधिकार दिइएको छ, जस अन्तर्गत विभिन्न कर तथा सेवा शुल्क, दण्ड जरिवाना जस्ता राजस्व उठाउने अधिकार प्रदान गरिएको छ। यसैगरी स्थानीय तहले अन्य स्वदेशी तथा वैदेशिक सङ्घसंस्थाहरूबाट अनुदान रकम, सहयोग पनि प्राप्त गर्न सक्ने छ। स्थानीय तहले राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले तोकेको सीमा र अधिकार भित्र रही आन्तरिक ऋण पनि लिन सक्ने प्रावधान रहेको छ।

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले विभिन्न तहका सरकारहरू बीच हुने वित्तीय हस्तान्तरणको पक्षमा जोड दिएको छ। स्थानीय तहले कर लगाउँदा करदाताले तिर्न सक्ने क्षमताका आधारमा करको निर्धारण गर्ने र कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने गरी स्थापना गर्न, स्वेच्छिक रूपमा कर तिर्न प्रेरित हुने वातावरण सिर्जना गर्न र कर लगाउँदा करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधी निश्चित गर्न स्थानीय तहको आन्तरिक राजस्व सुधार कार्ययोजना महत्वपूर्ण औजार हुने विश्वास गरिन्छ।

वित्तीय सङ्घीयता अनुरूप विभिन्न संवैधानिक अधिकारभित्र रही स्थानीय तह सञ्चालन ऐन २०७४) ले स्थानीय तह सञ्चालन गर्न स्थानीय तहलाई आन्तरिक आय परिचालन गर्न सक्ने प्रशस्त अधिकार र क्षेत्रहरू दिएको भएता पनि ती अधिकारलाई व्यवस्थित तथा न्यायोचित तरिकाले पूर्ण रूपमा परिचालन गर्न सकिरहेका छैनन्। यसको संम्भावित प्रमुख कारणहरूमा स्थानीय तहको नयाँ संरचना भएकोले त्यसका लागि आवश्यक नीति तथा कार्यविधि, सङ्गठनात्मक व्यवस्था, सूचना तथा तथ्याङ्कको उपयुक्त व्यवस्थापन नहुनु, सूचनाहरू अद्यावधिक नहुनु, आयको सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु, नियन्त्रण प्रणालीको विकास तथा अभ्यासको कमी हुनु रहेको छ।

राजस्व परिचालनको सन्दर्भमा माथि उल्लेखित अवस्थाहरूमा सुधार ल्याउनका लागि आन्तरिक आयको अवस्था विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरू पहिचान गर्नु, राजस्वका दायरा बढाउन सकिने वृद्धिका सम्भावनाहरूको खोजी गर्नु, राजस्व प्रशासनको विद्यमान सङ्गठनात्मक संरचनाको विश्लेषण गर्दै सुधारका ठोस आधारहरू पहिल्याउन, र आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्वको प्रक्षेपण गर्नु नितान्त जरुरी हुने हुँदा कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत दैलेख जिल्लाको दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार पारिएको छ।

दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व सुधारका लागि नगरपालिकाको नेतृत्वमा सहभागितामूलक पद्धति अवलम्वन गरी राजस्व सुधारको कार्ययोजनाहरू तर्जुमा गरिएको छ। यो कार्ययोजना तर्जुमाको माध्यमले नगरपालिकाका प्रतिनिधि, कर्मचारी तथा अन्य सरोकारपक्षहरूलाई राजस्व परिचालनको क्षेत्रमा अभिमुखीकरण गरी आन्तरिक आय सुधारका लागि समस्या तथा अवसरहरूको पहिचान गरी आयको प्रक्षेपणलाई मार्गदर्शन गर्ने दस्तावेज हुनेछ।

१.३ राजस्व सुधार कार्ययोजनाले राखेका उद्देश्यहरू

नगरपालिकाको पहिलो राजस्व सुधार कार्ययोजनाको प्रगति समीक्षा गरी आन्तरिक आयको विद्यमान अवस्था, आन्तरिक स्रोतको सम्भावना तथा देखिएका समस्याहरूलाई न्यूनीकरण गर्न यस कार्ययोजना तयारी गर्नु तथा सोका आधारमा आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपणमा नगरपालिकालाई सहयोग पुऱ्याउनु मुख्य उद्देश्य रहेको छ। राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका विशिष्ट उद्देश्यहरू देहायअनुसार रहेका छन् :

- नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू तथा कर्मचारीहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजनासम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्नु।
- विभिन्न शीर्षकका कर र यसका आधार तथा विगत तीन वर्षको आन्तरिक आयको अवस्थाको विश्लेषण गर्नु।
- आन्तरिक आय वृद्धिको लागि आयका प्रमुख स्रोतहरूको सम्भावना र यथार्थ असुलीमा भएको फरकको पहिचान गर्नु।
- नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनको सङ्गठनात्मक संरचना, राजस्व सङ्कलन तथा बिलिङ्ग पद्धति र आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सहित स्थानीय तहको समग्र राजस्व प्रशासन तथा यसको कार्यकुशलताको विश्लेषण गर्नु।
- नगरपालिकाको आन्तरिक आय वृद्धिका सम्भावनाहरू पहिचान गरी आय सुधार कार्ययोजना र प्रक्षेपण सहितको आन्तरिक आय सुदृढीकरण कार्ययोजना तयार गर्नु।
- नयाँ सम्भावनाहरूको पहिचान गर्दै स्थानीय तहले अपनाउनु पर्ने सुधार रणनीति सहितको राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गर्नु।
- नगरपालिकाको विद्यमान आर्थिक ऐन, नियमावली लगायतका कानुनी तथा संस्थागत व्यवस्थाको पुनरावलोकन गरी आगामी आर्थिक वर्षमा सुधारको लागि सुझाव प्रदान गर्नु।

१.४ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा विधि र प्रक्रिया

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको लागि अवलम्वन गरिएका चरणहरू, क्रियाकलापहरु र विधिहरुलाई देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

(क) राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका चरणहरु

नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने कार्यको सन्दर्भमा सम्पादन गरिने क्रियाकलापहरु निम्नलिखित चार चरणमा सम्पन्न गरिएको छ।

- ✓ पहिलो चरण : सन्दर्भ सामग्रीको अध्ययन
- ✓ दोस्रो चरण : अभिमुखीकरण तथा राजस्व सुधार योजना तर्जुमा कार्यशाला
- ✓ तेस्रो चरण : तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन र विश्लेषण
- ✓ चौथो चरण : राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी तथा राजस्व प्रक्षेपण

(ख) राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रियाकलापहरू

नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा माथि उल्लिखित चार चरण अन्तरगत निम्नानुसारका क्रियाकलापहरू सम्पादन गरिएको छ।

१ राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी निर्णय र समयसारिणी निर्धारण
२ योजना तर्जुमा कार्यदल गठन
३ योजना तर्जुमाका लागि आवश्यक सन्दर्भ सामग्रीको सङ्कलन तथा अध्ययन
४ प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना
५ सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषण
६ प्रारम्भिक राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी
७ राजस्व सम्भावना विश्लेषण र राजस्व प्रक्षेपण
८ मस्यौदा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी
९ मस्यौदा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पुनरावलोकन र सुझाव सङ्कलन
१० अन्तिम राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी
११ कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

चित्र १ : राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रियाकलापहरू

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी माथि उल्लिखित चरणहरूमा सम्पादन गरिने क्रियाकलापहरुको विषयमा सविस्तार तल वर्णन गरिएको छ ।

पहिलो चरण : यस चरण अन्तरगत निम्नानुसारका मुख्य तीनवटा क्रियाकलापहरू सम्पन्न गरिएको छ।

१. राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी निर्णय र समय सारिणी निर्धारण

नगरकार्यपालिकाको निर्णयअनुसार आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि २०८४/८५ सम्मका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्ने निर्णय गरेबमोजिम राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको पहिलो चरण आरम्भ भएको हो।

२. योजना तर्जुमा कार्यदल गठन

आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि २०८४/८५ सम्मका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गर्ने निम्नानुसारको कार्यदल गठन गरिएको थियो।

श्री विना कार्की	संयोजक	नगरपालिका उपप्रमुख
श्री तिलक वि.क.	सदस्य	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री खगेन्द्रप्रसाद आचार्य	सदस्य	आर्थिक प्रशासन शाखा प्रमुख
श्री समशेरबहादुर शाही	सदस्य	प्रशासन शाखा प्रमुख
श्री दिपेन्द्रकुमार शाही	सदस्य सचिव	राजस्व उपशाखा प्रमुख

३. राजस्व सुधार कार्ययोजनाको समीक्षा तथा सन्दर्भ सामग्रीहरूको अध्ययन

राजस्व सुधार कार्ययोजनासँग सान्दर्भिक विभिन्न सामग्रीहरूको सङ्कलन गरी अध्ययन गरियो। यस अध्ययन कार्यको लागि पहिलो चरणमा परामर्शदाता समूहबाट विभिन्न स्रोतहरू मार्फत सन्दर्भ सामग्रीहरू सङ्कलन, अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएको थियो। जसमध्ये नेपालको संविधान, स्थानीय तह सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ (संशोधन सहित), सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह (समन्वय तथा अन्तरसम्बन्ध) ऐन, २०७७, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व सम्बन्धी ऐन २०७६, सार्वजनिक निजी साझेदारी तथा लगानी ऐन, २०७५, आपूर्ति नीति २०६९, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७३ (संशोधन २०७६), कम्पनी ऐन, २०६३ (संशोधन २०७५), उपभोक्ता हित संरक्षण ऐन, २०७५, सहकारी ऐन, २०७५ आदि रहेका छन्। यसैगरी प्रदेश सरकार अन्तर्गतका सम्बन्धित सन्दर्भ सामग्रीहरूमा कर्णाली प्रदेश आर्थिक ऐन, औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७५ आदि रहेका छन्। यसका साथै यस अघिको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको समेत समीक्षा गरिएको छ। अध्ययन तथा पुनरावलोकन गरिएका मुख्य-मुख्य सामग्रीहरू सन्दर्भ सामग्रीका रूपमा राखिएको छ।

दोश्रो चरण : प्रारम्भिक कार्यशालाको आयोजना

नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्ने सिलसिलामा नगरपालिका प्रखुख र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतसँग छलफल गरी राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी विधि र प्रक्रियाहरू तय गरिएको थियो। नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाको चौथो चरणमा नगरपालिकाका जनप्रतिनिधिहरू, कर्मचारीहरू र राजस्वसँग सम्बन्धित अन्य सरोकारवाला संस्था जस्तै उद्योग वाणिज्य सङ्घ, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति, सहकारी, निजी विद्यालय आदिका प्रतिनिधिहरूसँग अन्तरक्रिया तथा छलफल गरी राजस्व सुधार कार्ययोजनाको तर्जुमा र यसको कार्यान्वयनमा सबैको भूमिकाका बारेमा २०८२/०१/१० र ११ गते अभिमुखीकरण कार्यशाला सञ्चालन गरियो।

तेश्रो चरण : सूचना तथा तथ्याङ्क सङ्कलन एवम् विश्लेषण

आवश्यक सन्दर्भ सामाग्रीहरूको अध्ययन तथा विश्लेषणपश्चात विज्ञहरूको टोलीबाट तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलनका लागि आवश्यक फारमहरूको विकास गरिएको थियो। सूचना सङ्कलन फारमलाई अन्तिम रूप दिन यस कार्यमा संलग्न विज्ञहरूबीच आवश्यक छलफल र अन्तरक्रिया समेत गरिएको थियो। सूचना सङ्कलनका लागि तयार गरिएको फारमहरू निम्न तीन किसिमका रहेका छन।

(क) नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय, नगरपालिकाकाको आयका स्रोतहरू तथा हालको अवस्था, नगरपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेका जग्गाहरू, भवन तथा औजारहरू, करमा आधारित सूचनाहरू र करमा आधारित सूचनाहरूसम्बन्धी आधारभूत र संस्थागत सूचना सङ्कलनका लागि सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले वि.स. २०७६ मा बनाएको गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी दिग्दर्शनको अनुसूची १ को ढाँचाका फारमहरू प्रयोग गरि सूचना सङ्कलन गरिएको थियो भने विषयगत विश्लेषण जस्तै राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण र नगरपालिकालाई प्राप्त आन्तरिक राजस्व अधिकार र परिचालनको अवस्थासम्बन्धी सूचनाहरू सोही दिग्दर्शनको अनुसूची २ र वस्तुगत विश्लेषणको लागि सोही दिग्दर्शनको अनुसूची ३ को ढाँचामा सूचनाहरू सङ्कलन गरिएको थियो।

(ख) नगरपालिकाको आय प्रक्षेपणका लागि पनि गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी दिग्दर्शनको अनुसूची ४ को ढाँचामा तयार गरिएको छ।

(ग) कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी कार्यका लागि संस्थागत सूचना तथा तथ्याङ्कहरू समेत आवश्यक पर्ने हुन्छ। यसका लागि स्थानीय तहको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम पुस्तिका, आर्थिक ऐनहरू, राजस्वसम्बन्धी कानुनहरू, प्रगति विवरणहरू तथा खर्चको फाँटवारी, प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन, सम्भाव्यता अध्ययन प्रतिवेदनहरू आदिबाट पनि आवश्यक सूचना र तथ्याङ्क सङ्कलन गरियो। त्यसबाहेक, उद्योग वाणिज्य सङ्घ, यातायात व्यवसायीहरूको सङ्गठन, होटल व्यवसायीहरूको सङ्गठन आदि पेसागत एवम् व्यवसायीक संस्थाहरू लगायतका सरोकारवाला पक्षहरूसँगको छलफलबाट पनि आवश्यक सूचना तथा तथ्याङ्कहरू सङ्कलन गरियो। राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारीको क्रममा मुख्यतः निम्न प्रकारका सूचनाहरू सङ्कलन गरियो।

- ✓ राजस्व प्रशासनको वर्तमान अवस्था, राजस्व प्रशासनिक व्यवस्था तथा सूचना प्रवाहसम्बन्धी विवरण।
- ✓ राजस्व परिचालनका लागि अवलम्वन गरिएका नीतिगत व्यवस्थाहरू।
- ✓ कम्तीमा विगत तीन आर्थिक वर्षहरूको अनुमानित तथा यथार्थ आय विवरण।
- ✓ गत वर्ष तथा चालु वर्षको हाल सम्मको यथार्थ आय विवरण
- ✓ चालु वर्षको आर्थिक ऐन तथा बजेट
- ✓ आन्तरिक आय सङ्कलनको अवस्था, स्रोत, क्षेत्र तथा दरसम्बन्धी विस्तृत विवरण
- ✓ आन्तरिक आय सङ्कलनको सम्भावित नयाँ क्षेत्रहरूसम्बन्धी तथ्याङ्क तथा सूचना
- ✓ राजस्व सुधारका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरू तथा सोको जिम्मेवारी, आदि।

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको लागि आवश्यक सूचना/तथ्याङ्क सङ्कलन गरिसकेपछि त्यस्ता सूचनाहरूलाई विश्लेषण गरिएको थियो। सूचना विश्लेषणको लागि तथ्याङ्कीय विधि तथा गुणात्मक विश्लेषण विधि दुबैलाई प्रयोगमा ल्याइने छ। राजस्वसम्बन्धी नीतिगत व्यवस्थाको विश्लेषण गरी सुधारका उपायहरू पहिचानको लागि गुणात्मक विश्लेषण विधि प्रयोग गरिएको थियो भने राजस्वको वृद्धिदर तथा विद्यमान दायराको विश्लेषण तथ्याङ्कीय विधिद्वारा गरिएको थियो।

स्थानीय तहको राजस्व अधिकार, हाल गरिरहेको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयन पश्चात् आय सङ्कलनमा पार्ने प्रभावहरूको मूल्याङ्कनलाई ध्यान दिँदै आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यसरी तयार गरिने प्रक्षेपणले दुल्लू नगरपालिकाको बजेट तर्जुमा गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएकोछ। यसैगरी दुल्लू नगरपालिकाको विगतको आयको वृद्धिदरको विश्लेषण गरी आय सङ्कलनको अवस्थालाई विश्लेषण गरिएको छ। शुरु र अन्तिम बिन्दुको आधारमा वार्षिक वृद्धिदरको गणना निम्न सूत्रको प्रयोग गरी गरिएको थियो।

$$CAGR = \left(\frac{\text{Ending Value}}{\text{Beginning Value}}\right)^{\left(\frac{1}{\text{Number of Years}}\right)} - 1$$

जहाँ, CAGR = औसत वार्षिक बृद्धिदर

Ending Value = अन्तिम वर्षको यथार्थ रकम

Beginning Value = पहिलो वर्षको यथार्थ रकम

चौथो चरण : यस चरण अन्तरगत निम्नानुसारका पाँचवटा मुख्य क्रियाकलापहरू सम्पन्न गरिएको छ।

१. राजस्व सम्भावना विश्लेषण र राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी पश्चात सोको कार्यान्वयनबाट स्थानीय तहको राजस्व सङ्कलनमा पर्ने प्रभावको समेत विश्लेषण गरी भविष्यको लागि प्राप्त हुने राजस्वको प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ। राजस्व प्रक्षेपणको लागि निम्न विधिहरुमध्ये राजस्वका स्रोतको उपलब्ध सूचनाको आधारमा निम्नानुसाका विधिहरू आवश्यकताअनुसार प्रयोगमा ल्याइएको छ।

तथ्याङ्किय आधार : करदाताको सङ्ख्या, करको दर तथा विद्यमान दायराको अवस्थासम्बन्धी सूचना उपलब्ध भएमा यो विधि प्रयोग गरिएको छ। प्रक्षेपणको लागि दायरा र दरमा हुने सुधारको आधारमा राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। उदाहरणः स्थानीय तहले लगाएको व्यावसाय कर, सम्पत्ति कर, मालपोत, वहालबिटौरी, घरजग्गा वहाल कर आदि।

विगतको राजस्व वृद्धिदरको आधार : करदाता सङ्ख्यासम्बन्धी सूचना प्राप्त हुन नसक्ने र समयानुकुल दर परिमार्जन हुँदै आएका स्रोतहरूको लागि यो विधि प्रयोग गरिएको छ। उदाहरणः स्थानीय तहले प्रदान गर्ने सिफारिस प्रमाणितमा लिइने शुल्क वा दस्तुर। यदि दर परिवर्तन गर्ने योजना भएका स्रोतको प्रक्षेपण गर्दा सो विषयलाई पनि ध्यानमा राखिएकोछ।

सम्झौताको आधार : आम्दानी प्राप्त हुने गरी विगतमा सम्झौता भएका शीर्षकहरूको लागि सम्झौता रकमको आधारमा आय अनुमान गरिएको छ। उदाहरणका लागि दहत्तरबहत्तर ठेक्का।

लमसम वृद्धिदर : स्थानीय तहको नियन्त्रणमा नभएका र सम्झौता पनि नभएका स्रोतहरूबाट प्राप्त हुने आय अनुमानको लागि यो विधि प्रयोग गर्न सकिन्छ। मुल्य वृद्धि तथा जनसङ्ख्या वृद्धिको योग करिव १० प्रतिशत भएकोले सोलाई आधार मानी गत वर्ष प्राप्त आयमा सोही अनुपातमा वृद्धि गरी आय अनुमान गर्ने प्चलन हुन्छ। तर यहाँ सङ्घ र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान तथा राजस्व रोयल्टी बाँडफाँटको रकम वार्षिक

२ प्रतिशतले मात्र वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ। उदाहरणः नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा अन्य सङ्घसंस्थावाट प्राप्त हुने अनुदान, राजस्व बाँडफाँट आदि।

<u>अनुमान :</u> कुनै आय स्रोतसम्बन्धी सूचना नभएको र स्थानीय तहको लागि बिल्कुलै नयाँ स्रोत भएमा अनुमानको आधारमा प्रक्षेपण गरिएकोछ।

<u>शुन्य प्रक्षेपण :</u> आयको सम्भावना नभएका स्रोतहरू तथा राजस्व प्राप्त हुने एकीन नभएका स्रोतहरूको राजस्व प्रक्षेपण गर्दा शुन्य प्रक्षेपण गरिएको छ।

प्रतिवेदनमा राजस्व प्रक्षेपणका आधारहरूलाई एक तालिका बनाई स्पष्ट रूपमा उल्लेख गर्न सकिन्छ। राजस्व प्रक्षेपणका आधारअनुसार राजस्व सुधार योजनामा कम्तिमा आगामी तीन वर्षको लागि स्थानीय तहको राजस्व प्रक्षेपण गर्न सकिन्छ। यसरी राजस्व प्रक्षेपण गर्दा आम्दानीको स्रोतहरूको वर्गीकरण तथा व्याख्याको ढाँचाका लागि एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ (संशोधन सहित) मा तोकिएको ढाँचाअनुसार आय प्रक्षेपण गर्नुपर्दछ। आय प्रक्षेपण गर्दा वस्तुगत विश्लेषण समेतका आधारमा सकेसम्म वास्तविकतासँग मेल खाने गरी गरिएको छ।

२. मस्यौदा राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी

माथि उल्लिखित सातौं चरण पुरा गरेपछि राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पहिलो मस्यौदा तयार गरिएको थियो। सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले निर्माण गरेको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमासम्बन्धी कार्यविधिअनुसारको ढाँचामा मस्यौदा प्रतिवेदन तयार गरिएको छ।

३. मस्यौदा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको पुनरावलोकन र सुझाव सङ्कलन

राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका उपरोक्त चरणहरूपश्चात् तयार गरिएको राजस्व सुधार कार्ययोजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन सम्बन्धित २०८२ साल असार ११ गते सरोकारवालाहरूसमक्ष प्रस्तुत गरी सुझाब सङ्कलन गरिएको थियो। यसका लागि परामर्श कार्यशाला/बैठकको आयोजना गरिएको थियो। यस्तो छलफलबाट प्रतिवेदनमा छुट भएका विषय वा तथ्याङ्कीय कमजोरीहरूलाई सच्याउन र प्रतिवेदनका विषयमा सरोकारवालाहरूलाई जानकारी प्रदान गर्न पनि सहयोग पुगेको थियो।

४. अन्तिम राजस्व सुधार कार्ययोजना तयारी

मस्यौदा प्रतिवेदनमाथिको छलफलबाट प्राप्त भएका सुझाबहरूलाई यथोचित सम्बोधन गरी राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ। यसरी तयार भएको अन्तिम कार्ययोजना नगरकार्यपालिकाको स्वीकृतिका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समितिले सिफारिस पेश गरेको थियो।

५. कार्यपालिकाबाट स्वीकृति

नगरपालिकाको मिति ....को बैठकमा छलफल भई राजस्व सुधार कार्ययोजना स्वीकृत भई आर्थिक वर्ष २०८२/८३ देखि लागु भएको छ।

१.५ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका सीमाहरू

नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना क्षेत्र व्यापक रहेको भए तापनि उपलब्ध सीमित स्रोत साधन, पर्याप्त सूचनाको अभाव, सीमित समयका कारण यस अध्ययन निम्नानुसारको सीमामा रही नगरपालिकाको यो राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार गरिएको छ।

१. यस अध्ययनका लागि नगरकार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, नगरपालिकाका पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालापक्षहरूसँग गरिएको छलफल र कार्यशालाबाट प्राप्त सूचनाको आधारमा तयार गरिएको छ।
२. राजस्व प्रक्षेपण गर्ने क्रममा करदाताको सङ्ख्यासम्बन्धी आधिकारिक आधार तथ्याङ्क प्राप्त हुन नसकेकोले सहभागीहरूले दिएको सूचनालाई आधार मानिएको छ।
३. सामान्यतः स्थानीय तहले तीन वर्षमा करका दरहरू परिवर्तन गर्न सक्ने भएकोले हाल तीन आर्थिक वर्षका लागि मात्र आय प्रक्षेपण गरिएको छ।
४. यस राजस्व सुधार कार्ययोजना नगरपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त अभिलेख तथा दस्तावेज, स्थानीय पदाधिकारीहरू तथा सम्बन्धित कर्मचारीहरू र अन्य सरोकारवालाहरूसँग गरिएको छलफल, गोष्ठी, अन्तक्रिया तथा कार्यशालाबाट प्राप्त सल्लाह, सुझाव र सूचनाको आधारमा तयार गरिएको हो।
५. सङ्घ तथा प्रदेश सरकारबाट नगरपालिकाले प्राप्त गर्ने राजस्व बाँडफाँट र समानीकरण अनुदानको रकम प्रक्षेपण हालको अभिलेखलाई आधार मानी वार्षिक रूपमा वृद्धि हुने अनुमान गरी लेखाजोखा गरिएको तथा नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने राजस्वमा केन्द्रित रही योजना तर्जुमा गरिएको छ।
६. राजस्व प्रक्षेपणको लागि नगरपालिकाले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागले विभिन्न सर्वेक्षण मार्फत उपलब्ध गराएको तथ्याङ्कको आधारमा विश्लेषण गरिएको छ।

१.६ प्रतिवेदनको ढाँचा

नेपाल सरकार सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले २०७६ मा तर्जुमा गरेको गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा सम्बन्धी दिग्दर्शनले निर्दिष्ट गरेको ढाँचामा राजस्व सुधार कार्ययोजनालाई आठ परिच्छेदनमा विभाजन गरिएकोछ। जसअनुसार पहिलो परिच्छेदमा परिचय, दोश्रो परिच्छेदमा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय, परिच्छेद तीनमा स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय सम्भाव्यता, परिच्छेद चरामा आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था, परिच्छेद पाँचमा राजस्व सुधार कार्ययोजना, परिच्छेद छ मा आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण, परिच्छेद सातमा अपेक्षित नतिजा र परिच्छेद आठमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनसम्बन्धी विषयहरु समावेश गरिएको छ। साथै, अध्ययनसँग सम्बन्धित सूचनाहरूलाई विभिन्न अनुसूचीहरूमा समावेश गरिएको छ। अनुसूची १ मा नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०८१ का लागि संशोधन प्रस्ताव (तीन महले), अनुसूची २ मा नगरपालिकाको शीर्षकगत आन्तरिक राजस्व परिचालनसम्बन्धी विवरण, अनुसूची ३ मा कार्यक्रमका सहभागीहरूसम्बन्धी विवरण, अनुसूची ४ मा कार्यक्रमका केही तस्विरहरू र अनुसूची ५ मा सन्दर्भ सामग्रीहरू समावेश गरिएका छन्।

परिच्छेद-दुई : नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

यस परिच्छेदमा नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय, अवस्थिति, मानव संसाधन साथै भौगोलिक, आर्थिक तथा सामाजिक अवस्था तथा नगरपालिकाको संस्थागत क्षमतालाई संक्षिप्त रुपमा चित्रण गरिएको छ।

२.१ नगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

बाइसे चौबिसे राज्यकालमा दुल्लू राज्यको राजधानीको रुपमा चर्चित दुल्लू खस राजा नागराजको शितकालिन राजधानी रहेको कुरा ऐतिहासिक वर्णनहरूमा उल्लेख गरिएको पाइन्छ। विभिन्न शिलालेखहरूमा यस ठाउँलाई दुर्लभ प्रदेश, दुर्लङ्घ्य नगर भनेर उल्लेख भएको छ तथापी यसको नामाकरणको सम्बन्धमा कुनै ठोस प्रमाण नभेटिए तापनि बालेश्वर शिवालय र धुलेश्वर पर्वतको बीचमा रहेको नागदुलोको नामका कारण यो क्षेत्रको नाम दुलो भएको र पछी अपभ्रंस हुँदै दुल्लू रहेको कुरा स्थानीय जनश्रुतीमा रहेको पाइन्छ।

दुल्लू नगरपालिका नेपालको कर्णाली प्रदेशअन्तर्गत दैलेख जिल्लामा अवस्थित एक पुरातात्त्विक, ऐतिहासिक र सांस्कृतिक दृष्टिले अत्यन्त महत्वपूर्ण नगरपालिका हो। यस नगरको नाम "दुल्लू" कसरी रहन गयो भन्ने विषयमा विभिन्न जनश्रुति, शिलालेख र ऐतिहासिक अभिलेखहरूमा उल्लेख पाइन्छ। कतिपय जनश्रुतिहरूअनुसार, दुल्लूको नाम *नागदुलो* भन्ने ठाउँबाट अपभ्रंश भएर आएको मानिन्छ। यो स्थान बालेश्वर शिवालय र धुलेश्वर पर्वतको बीचमा रहेको थियो, जहाँको भौगोलिक बनावटले "दुलो" भन्ने शब्दको उत्पत्ति गराएको थियो, र सोही शब्द समयक्रममा "दुल्लू"मा परिणत भयो। दुल्लूको नामाङ्कनको ऐतिहासिक पक्षमा नजर पुऱ्याउँदा विभिन्न प्राचीन शिलालेखहरूमा यस क्षेत्रलाई *दुर्लङ्घ्य नगर, दुर्लभप्रदेश* र *दुल्लू* भनेर उल्लेख गरिएको पाइन्छ। यी नामहरू कालान्तरमा अपभ्रंश हुँदै वर्तमान "दुल्लू" बनेको बुझिन्छ। विशेषतः वि.सं. १०३८ मा राजा दामुपालद्वारा लेखिएको प्राचीन नेपाली भाषाको शिलालेखले दुल्लूको ऐतिहासिक पहिचान पुष्टि गर्दछ। यो शिलालेख नेपाली भाषामा लेखिएको सबैभन्दा पुरानो दस्तावेज मानिन्छ, जसले यस क्षेत्रको भाषिक इतिहासलाई पनि समेट्दछ। ऐतिहासिक दृष्टिले दुल्लू प्राचीन खस राजाहरूको शीतकालीन राजधानीको रूपमा चिनिन्थ्यो। वि.सं. १४५३ मा राजा संसारी वम्मद्वारा दुल्लू राज्यको स्थापना गरिएपछि यो क्षेत्र खस साम्राज्यको मुख्य सत्ता केन्द्र बन्यो। त्यसपछिका राजाहरू जस्तै पर्वता वम्म, पिथै वम्म, पिरोजी शाही, मानशाही, मेघमल शाह, र श्रीभक्त शाहहरूसम्मको शासनकालमा दुल्लूले अझ सुसंस्कृत राजधानीको रूपमा विकास पायो। यो क्षेत्र ऐतिहासिक रूपमा मात्र नभई धार्मिक, भाषिक र प्रशासनिक हिसाबले पनि महत्वपूर्ण केन्द्र रह्यो। वि.सं. १८४६ कात्तिक २१ गते गोर्खाली सेनाद्वारा दुल्लू राज्यलाई नेपालमा गाभिए पनि दुल्लूको नाम र पहिचान भने जस्ताको तस्तै कायम रह्यो। त्यसपछिका केही समयसम्म दुल्लूले छुट्टै प्रशासनिक अस्तित्व बोकेको थियो, जसले यस नामको निरन्तरता र स्थायित्वमा थप योगदान पुऱ्यायो। अहिलेको दुल्लू नगरपालिका २०७१ सालमा स्थापना भएको भए तापनि यसको ऐतिहासिक नाम, पुरातात्त्विक प्रमाण र सांस्कृतिक धरोहरहरूले यो भूगोललाई समृद्ध बनाइरहेको छ।

यसरी, दुल्लूको नामाङ्कन इतिहासले यो नगरको सांस्कृतिक गहिराइ, राजनीतिक पृष्ठभूमि र भाषिक विकासलाई स्पष्ट रूपमा देखाउँछ। प्राचीन शिलालेखहरू, जनश्रुतिहरू, शासकीय इतिहास र धार्मिक सम्पदाहरूको संयोजनले दुल्लू नामलाई नेपाली इतिहासको एक गौरवशाली चिनारीको रूपमा स्थापित गरेको छ। वि.सं. २०७१ साल वैशाख २५ गते दुल्लू नगरपालिका घोषणा भई २०७१ जेष्ठ ५ गते यसको विधिवत स्थापना भएको हो। पछिल्लो समयमा नेपाल सरकारको २०७३ फाल्गुण २७ गतेको राज्य पुनर्संरचनाको निर्णयअनुसार साविक दुल्लू नगरपालिकाको वडा नं १० भैरवी गाउँपालिकामा समावेश गरी साविक दुल्लू नगरपालिकाका ९ वटा वडा र साविक गमौडी गा.वि.स., कालभैरब गा.वि.स., गौरी गा.वि. स. र मालिका गा.वि.स.लाई समावेश गरी हालको दुल्लू नगरपालिकाको निर्माण भएको हो। यस नगरपालिकाको सदरमुकाम दुल्लू बजारमा रहेको छ।

अवस्थिति :

दुल्लू नगरपालिका नेपालको कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत दैलेख जिल्लामा अवस्थित एक महत्वपूर्ण स्थानीय तह हो। यस नगरपालिकाको केन्द्र दुल्लू बजारमा रहेको छ, जुन ऐतिहासिक, प्रशासनिक तथा व्यापारिक दृष्टिले समेत प्रमुख स्थलका रूपमा चिनिन्छ। भौगोलिक सीमाको दृष्टिले हेर्दा, यस नगरपालिकाको उत्तरतर्फ भैरवी गाउँपालिका, पूर्वतर्फ नारायण नगरपालिका र डुङ्गेश्वर गाउँपालिका, पश्चिमतर्फ चामुण्डा बिन्द्रासैनी नगरपालिका तथा दक्षिणतर्फ गुराँस गाउँपालिका र अछाम जिल्लाका तुर्माखाद नगरपालिका रहेका छन्।

दुल्लू नगरपालिका सम्पूर्ण रूपमा पहाडी भूभागमा अवस्थित छ, जहाँ सामान्यदेखि अत्यन्त भिरालो भू-आकृति पाइन्छ। यस नगरको सबैभन्दा होचो स्थान तल्लो डुङ्गेश्वर ५०४ मिटरको उचाइमा रहेको छ, जहाँको तापक्रम तराई क्षेत्रमा जस्तै शितोष्ण पाइन्छ। त्यस विपरीत, नगरको उच्चतम भू-भाग कोटस्थल तथा मालिका क्षेत्रमा अवस्थित छ, जसको उचाइ १२३६ मिटर रहेको छ र त्यहाँ हिमाली जस्तै चिसो मौसम विद्यमान हुन्छ। यस प्रकारको विविध उचाइका कारण दुल्लू नगरपालिकामा तापक्रम र मौसम प्रणालीमा पनि स्पष्ट भिन्नता देखिन्छ।

दुल्लू नगरपालिका जलवायु, भू-संरचना र उचाइको आधारमा विविधतायुक्त क्षेत्र हो, जसले यहाँको जीवनशैली, कृषि प्रणाली, बासस्थान र स्थानीय स्रोत साधनहरूको उपयोगमा पनि प्रभाव पार्दछ। भौगोलिक रूपमा यथेष्ट सम्भावनायुक्त यो नगरपालिका दैलेख जिल्लाको सामाजिक, सांस्कृतिक र भौगोलिक विविधता झल्काउने प्रतिनिधि क्षेत्रका रूपमा स्थापित छ।

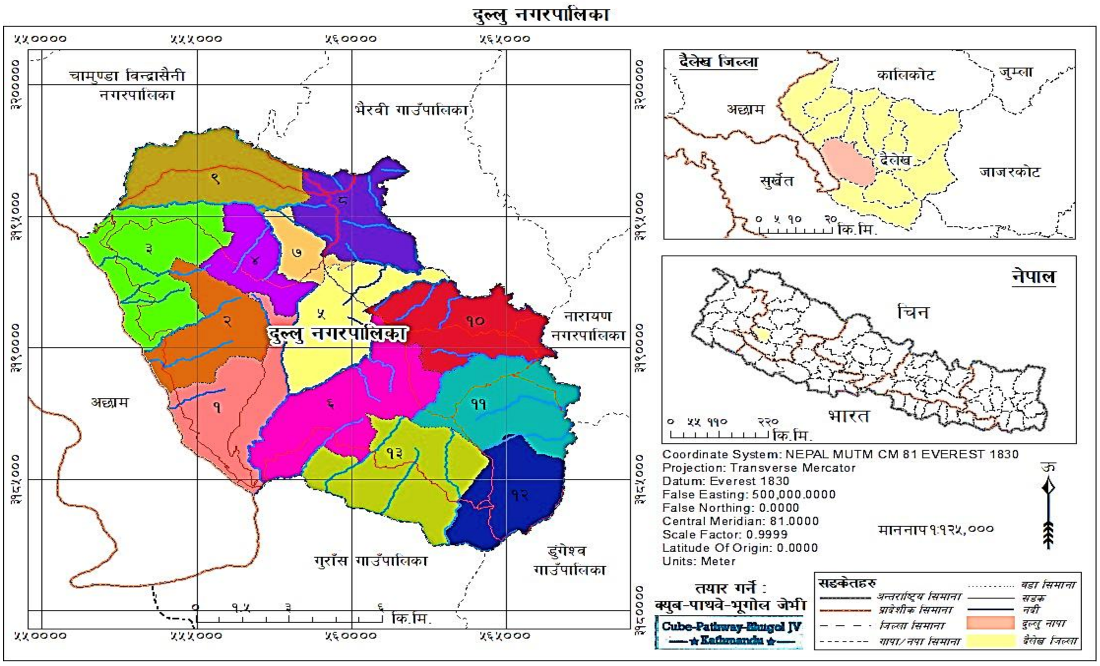

चित्र २ : दुल्लू नगरपालिका अवस्थिति नक्सा

क्षेत्रफल तथा वडा विभाजन :

यस नगरपालिकालाई जम्मा १३ वटा वडामा विभाजन गरिएको छ। यस नगरपालिका क्षेत्रफलका हिसाबले वडा नं. ६ सबैभन्दा ठूलो छ भने सबैभन्दा सानो वडा नं. ७ हो, जसको क्षेत्रफल मात्र ३.७८ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यस नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १५६.७७ वर्ग किलोमिटर रहेको छ। यस नगरपालिकाको प्रशासनिक विभाजन तथा क्षेत्रफल तलको तालिका १ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १ : वडा अनुसारको क्षेत्रफल

वडा नं	क्षेत्रफल (वर्गकि.मि.)
१	१३.१५
२	१०.६३
३	१५.९१
४	७.१७
५	११.९५
६	१६.७५
७	३.७८
८	१०.७७
९	१३.५६
१०	१३.०६
११	१३.५१
१२	१०.४६
१३	१६.०७
जम्मा	**१५६.७७**

जनसङ्ख्या

दुल्लू नगरपालिका, कर्णाली प्रदेश अन्तर्गत दैलेख जिल्लामा अवस्थित एक प्रमुख नगरपालिका हो। राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार, यस नगरपालिकाको कुल जनसङ्ख्या **३९,१४३** रहेको छ, जसमा **महिला २१,०३८** र **पुरुष १८१०५** छन्। कुल **९,०७१** घरधुरी रहेको यस नगरपालिकाको क्षेत्रफल **१५६.७७ वर्ग किलोमिटर** छ, जसअनुसार जनघनत्व **२४९.६ जना प्रति वर्ग किलोमिटर** रहेको छ।

तालिका २: वडाअनुसार जनसङ्ख्या तथा घरधुरी

वडा नं	घरधुरी सङ्ख्या	जनसङ्ख्या		
		पुरुष	महिला	जम्मा
१	५०९	११४६	१२१४	२३६०
२	६०८	१३७३	१४३९	२८१२
३	६५९	१५७५	१७१६	३२९१
४	६३४	१२०७	१४१९	२६२६
५	७५५	१७२३	१७४०	३४६३
६	८६५	१६७४	२०९०	३७६४
७	४४७	८१६	८७४	१६९०
८	८६४	१६०९	२०६८	३६७७
९	६९५	१५७१	१७२३	३२९४
१०	७२७	११३७	१६०४	२७४१
११	८७३	१४६४	१८०९	३२७३
१२	५९७	१२२४	१३९३	२६१७
१३	८३८	१५८६	१९४९	३५३५
	९०७१	१८१०५	२१०३८	३९१९४

श्रोत : नेपालको राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार

पेसागत विवरण

यस दुल्लू नगरपालिकाका करिव ८५% जनसङ्ख्या कृषिमा निर्भर रहेका छन्। त्यसैगरी यहाँका बासिन्दा व्यापार, दैनिक ज्यालादारी, नोकरी, वैदेशिक रोजगारी, गैर सरकारी संस्था र अन्य पेसामा आवद्ध रहेका छन्।

<u>पर्यटन (प्रशिद्ध स्थलहरू) :</u> धार्मिक तथा प्राकृतिक दृष्टिले पर्यटकीय महत्व रहेका निम्न मुख्य स्थलहरू यस नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका छन्।

<u>कीर्तिस्तम्भ :</u> अभिलेखअनुसार श्रीशाके १२७९ मा अभिविजय सिंह र शिवराज नाम गरेका दुई जना कालिगढले तयार गरेर श्रीशाके १२७९ जेष्ठ कृष्ण एकादशी आइतवारका दिन यो स्तम्भ ठडाइएको हो।

<u>धूलेश्वर मन्दिर क्षेत्र :</u> पौराणिक कालमा महादेवले सतीदेवीको मृत देहलाई पिठमा बोकेर संसार परिभ्रमण गर्दै जाँदा सतीदेवीको शरीरको धूलो पतन भएकाले धूलेश्वर महादेव उत्पन्न भएको पौराणिक कथन रहेको छ।

<u>नाभिस्थान मन्दिर क्षेत्र :</u> नाभिस्थान पञ्चकोशीअन्तर्गत पर्ने पाँच स्थानमध्येको एक स्थान हो। यो स्थल दैलेख जिल्लाको साविकको गमौडी गाविसमा पर्दछ। हाल यो स्थान भैरवी गाउँपालिका र दुल्लू नगरपालिकाको सीमानामा रहेको छ। नाभिस्थानमा मन्दिरभित्र पानी माथि इन्द्रज्वाला र बडी ज्वाला नामका २ वटा आगोको ज्वालाहरू निरन्तर रूपमा बलिरहेका देखिन्छन्। वैज्ञानिकहरूले यहाँ पेट्रोल ग्याँसको खानी भएको दाबी गरेका छन् भने धार्मिक मान्यताअनुसार यी ज्वालाहरू दैवी शक्तिद्वारा देखिएका हुन् भन्ने भनाइ रहेको छ।

<u>तियाडीस्थान मन्दिर क्षेत्र :</u> दुल्लू नगरपालिका वडा नं. ३ नेपालमा अवस्थित तियाडीस्थानलाई नाउलेकटुवाल, विनायक, छिउडी, डाँडीमाडी लगायत सात ठाउँका तियाडीमध्ये सबैभन्दा मुख्य मानिन्छ। तिवारी जातको ब्राम्हण मरेर त्यसैको हंसबाट उत्पन्न भएको यो देवताको नाम पहिले तिवारी रहेकोमा अपभ्रंस हुँदै तियाडी भएको जनविश्वास रहेको छ।

<u>पादुकास्थान मन्दिर क्षेत्र :</u> पञ्चकोशी तिर्थस्थल मध्येको एक स्थान पादुकास्थान दुल्लू नगरपालिकाको वडा नं. ९ मा अवस्थित रहेको छ। पौराणिक कथनअनुसार महादेव पत्नी सतीदेवीको पाउ पतन भएकाले यस स्थानलाई पादुका भनिएको हो।

<u>तल्लो डुङ्गेश्वर महादेव मन्दिर क्षेत्र :</u> दैलेख जिल्लाको सबैभन्दा होचो स्थानमा लोहोरे र कर्णाली नदीको सङ्गममा अवस्थित डुङ्गेश्वर मन्दिर परिसरमा शिद्धेश्वर महादेव र डुङ्गेल मन्दिर गरी दुई वटा मन्दिरहरू रहेका छन्।

<u>दामुपालको शिलालेख :</u> दामुपालको शिलालेख दैलेख जिल्ला दुल्लू नगरपालिका वडा नं. ७ स्थित कीर्तिखम्ब बजारमा कृतिखम्बसँगै रहेका ६ वटा वीरखम्बसँगै रहेको छ। साके संवत् ९०३ तिर यो शिलालेखको स्थापना भएको अनुमान गरिएको छ।

<u>पौवा र जसपाउ थापाको अभिलेख :</u> दैलेख जिल्लाको दुल्लू नगरपालिका वडा नं. ८ स्थित पौवा विक्रम संवत् १८७६ जेष्ठ १० गते बिहिवारका दिन काजी जसपाउ थापाले निर्माण गराएको बेहोरा पौवामा रहेको तत्कालीन अभिलेखमा उल्लेख भएको छ। यस पौवालाई “काजी जसपाउ थापाको पौवा” पनि भनिन्छ।

<u>दुल्लू दरबार :</u> इतिहासको लामो कालखण्डदेखि एक शक्तिशाली राज्यको राजधानी तथा शक्ति राज्यको रूपमा रहेको दुल्लू राज्यका नेपाल एकीकरण अघिका राज प्रसाद सम्बन्धी कुनै तथ्य नरहे तापनि हाल भग्नावशेष अवस्थामा रहेको ऐतिहासिक दुल्लू दरबार भने वि.सं. १९८१ सालमा तत्कालीन दुल्लू राज्यका राजा जङ्गबहादुर शाहले निर्माण गरेका थिए। वि.सं. २०१८ सालसम्म अस्तित्वमा रहेको दुल्लू राज्यको राजकाज पछिल्लो समयमा यसै दरबारबाट सञ्चालन हुँदै आएको थियो।

विन्ध्यवासिनी माई मन्दिर क्षेत्र,रिजु : रिजालहरूको उद्गम स्थलको रूपमा रहेको दुल्लू नगरपालिका वडा नं. ५ स्थित रिजुमा अवस्थित विन्ध्यवासिनी माईको मन्दिर धार्मिक ऐतिहासिक महत्त्व बोकेको मन्दिरका रूपमा परिचित छ।

स्वामिकार्तिकेय मन्दिर लामादुवाला : दुल्लू नगरपालिका वडा नं. ३ र चामुण्डा बिन्द्रासैनी नगरपालिका वडा नं. १ को सङ्गमस्थल कर्णाली नदीको किनार लामादुवालामा अवस्थित छ। पवित्र धार्मिक स्थलको रूपमा परिचित स्वामिकार्तिकेय मन्दिर स्वामी कार्तिकेयको तपस्थलीका रूपमा परिचित छ। पवित्र पञ्चकोशी तीर्थस्थलको धार्मिक तिर्थाटन गर्दा पाँचौं दिनको तिर्थारम्भ डुङ्गेश्वरमा रहेको सिद्धेश्वर धामबाट प्रारम्भ हुन्छ।

सिँचाइ

दुल्लू नगरपालिकामा सालैभर सिञ्चित जमिन केवल १७० हेक्टर मात्र रहेको छ। भिरालो भूबनोट र सिंचाईको स्रोत उपलब्धताको कमीका कारण सिञ्चित जमिनको तुलनामा असिञ्चित जमिन धेरै छ।

तालिका ३ : सिँचित क्षेत्रको विवरण

क्र.सं.	विवरण	क्षेत्रफल (हेक्टर)
१	सालैभर सिँचित	१७०
२	मौसमी सिँचित	२२७१
३	कुल सिँचित क्षेत्रफल	२४४१
४	असिँचित जमिन	३६३६
५	खेतीयोग्य जमिन	७७३०
६	खेती नगरिएको जमिन	६०७७
	जम्मा	**२२३२५**

शिक्षा

दुल्लू नगरपालिका शिक्षा क्षेत्रको विकासका दृष्टिले महत्वपूर्ण भूमिका खेलिरहेको एक स्थानीय तह हो। यहाँ स्नातक तहसम्मको अध्ययन हुने दुई वटा क्याम्पसहरू दुल्लू कलेज र द्रोणाचल क्याम्पस सञ्चालनमा छन्। माध्यमिक तहसम्मका विद्यालयहरूमा १३ वटा माध्यमिक विद्यालय, १० वटा आधारभूत (नि.मा.वि.) विद्यालय र ३५ वटा आधारभूत (प्रा.वि.) विद्यालय रहेका छन्। प्रारम्भिक बाल विकासका लागि ५६ वटा केन्द्रहरू सञ्चालनमा छन् भने ७ वटा निजी विद्यालय र १ वटा प्राविधिक शिक्षालय पनि शिक्षाको पहुँच विस्तारमा योगदान पुऱ्याइरहेका छन्। शिक्षा मन्त्रालय तथा स्थानीय तहको समन्वयमा शिक्षाको गुणस्तर वृद्धिका लागि पहलहरू भइरहेका छन्। साक्षरता दरको पछिल्लो तथ्याङ्कअनुसार २०६८ सालको जनगणनामा दुल्लू नगरपालिकाको औसत साक्षरता दर ६३.८४ प्रतिशत थियो, जसमा पुरुष साक्षरता दर ७४.५५ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर ५४.२२ प्रतिशत रहेको थियो।

स्वास्थ्य

स्वास्थ्य सेवा पहुँचमा पनि दुल्लू नगरपालिका क्रमिक रूपमा अगाडि बढिरहेको छ। यहाँ १५ शैय्याको दुल्लू अस्पताल प्रमुख स्वास्थ्य संस्था हो जसले नगरबासीहरूलाई नियमित स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आएको छ। यसका अतिरिक्त ९ वटा स्वास्थ्य चौकीहरू, १ वटा सहरी स्वास्थ्य केन्द्र, १ वटा आँखा उपचार केन्द्र, १ वटा आयुर्वेद औषधालय, ११ वटा निजी क्लिनिकहरू तथा १० वटा बर्थिङ सेन्टरहरू सञ्चालनमा रहेका छन्। यी

सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूले सुरक्षित मातृत्त्व, बाल स्वास्थ्य, सामान्य उपचार र सल्लाह सेवाहरू प्रदान गर्दै स्थानीयको स्वास्थ्य स्तर सुधारमा योगदान पुऱ्याइरहेका छन्।

<u>बैंक तथा वित्तीय संस्था</u>

दुल्लू नगरपालिकामा ७ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू सञ्चालनमा रहेका छन् जसले नागरिकको वित्तीय पहुँच अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याइरहेका छन्। यी बैंक तथा सहकारी संस्थाहरूले नियमित बचत, ऋण, विप्रेषण, बीमा तथा वित्तीय साक्षरताको कार्यक्रम सञ्चालन गरी आर्थिक रूपमा स्थानीयलाई सशक्त बनाउन मद्दत गरिरहेका छन्। नगरपालिकाको ग्रामीण तथा अर्ध-सहरी क्षेत्रमा समेत वित्तीय पहुँच विस्तार हुँदै गएको छ।

<u>फोहरमैला व्यवस्थापन</u>

फोहरमैला व्यवस्थापनमा दुल्लू नगरपालिका अझै पनि पूर्वाधारको अभाव भोगिरहेको छ। हालसम्म नगरपालिकाले फोहर व्यवस्थापनको लागि छुट्टै डम्पिङ साइट निर्माण गर्न सकेको छैन। बजार क्षेत्रका फोहरहरू सङ्कलन गरी स-साना खाल्डाहरूमा फाल्ने गरिएको छ। केही वडामा साना कन्टेनरहरूको व्यवस्था गरिए पनि अधिकांश स्थानहरूमा नागरिकहरूले व्यक्तिगतरूपमा फोहर व्यवस्थापन गर्दै आएका छन्। व्यवस्थित सहरीकरण र सफा नगर निर्माणका लागि फोहर व्यवस्थापनमा पूर्वाधार विकास अत्यावश्यक देखिएको छ।

<u>पूर्वाधार विकास</u>

दुल्लू नगरपालिकाको पूर्वाधार विकासमा उल्लेखनीय चुनौतीहरू विद्यमान छन्। नगरका सबै वडाहरू हालसम्म कच्ची सडक सञ्जालद्वारा मात्र जोडिएका छन्। खानेपानी तथा विद्युत सेवा पनि सबै वडामा नपुगेको अवस्था छ। बजार क्षेत्र साँघुरो छ र व्यवस्थित सहरीकरण प्रक्रिया अघि बढ्न सकेको छैन। शिक्षा, स्वास्थ्य, यातायात, सञ्चारजस्ता आधारभूत सेवाहरूको पहुँच अझै पनि सन्तोषजनक छैन। यद्यपि, केही वडामा पूर्वाधार निर्माणका प्रयासहरू थालिएको देखिन्छ।

२.३ नगरपालिकाको मानव संसाधनको अवस्था

दुल्लू नगरपालिकाको मानव संसाधनको संरचनाअनुसार जम्मा १०० जना कर्मचारीको दरबन्दी रहेको छ। तर हालसम्म ५७ जना मात्र कर्मचारी कार्यरत छन्। तीमध्ये अधिकृतस्तरमा ९ जना, सहायक पाँचौस्तरमा २३ जना, सहायक चौथोस्तरमा ११ जना, श्रेणीविहीन १३ जना, सवारी चालक ५ जना छन्। साथै वडा कार्यालयहरूमा वडा सचिव १३ जना, प्रशासन तथा लेखा सहायक १३ जना, कार्यालय सहयोगी १३ जना कार्यरत छन्। दरबन्दीअनुसारको कर्मचारी नपुगेको कारणले सेवाप्रवाहमा असर परेको देखिन्छ। यथासिघ्र दरबन्दीअनुसार कर्मचारीको व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ।

तालिका ४: नगरपालिकाको मानव संसाधन अवस्था

क्र.स.	पद	तह	दरबन्दी	अवस्था
१	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	१०	१	रिक्त
२	अधिकृत शिक्षा	९/१०	१	रिक्त
३	सी.डी.ई	९/१०	१	रिक्त
४	अधिकृत	७/८	१	पूर्ति
५	लेखा अधिकृत	७/८	१	पूर्ति
६	शिक्षा अधिकृत	७/८	१	पूर्ति
७	जनस्वास्थ्य अधिकृत	७/८	१	रिक्त

क्र.स.	पद	तह	दरबन्दी	अवस्था
८	इन्जिनियर	७/८	१	पूर्ति
९	अधिकृत प्रशासन	६	२	पूर्ति
१०	आ.ले.प.	६	१	पूर्ति
११	प.हे.न.	५/६	१	पूर्ति
१२	हे.अ.	५/६	१	पूर्ति
१३	सहायक प्रशासन	५	५	पूर्ति
१४	लेखापाल	५	१	पूर्ति
१५	सहायक लेखापाल	५	१	पूर्ति
१६	प्रा.स.	५	१	पूर्ति
१७	सब-इन्जिनियर	५	२	पूर्ति
१८	महिला विकास निरीक्षक	५	१	रिक्त
१९	सहायक महिला विकास निरीक्षक	४/५	१	पूर्ति
२०	स.ले.प.	४/५	१	पूर्ति
२१	अमिन	४	१	पूर्ति
२२	वडा सचिव सहायक	५	६	४
२३	सव-इन्जिनियर	५	६	४
२४	वडातर्फ सहायक	४	७	१०
१५	अ.स.ई.	४	७	५
जम्मा				

श्रोत : फिल्ड सर्वेक्षण, २०८२

२.३ नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको अवस्था

यस दुल्लू नगरपालिका आफ्नै कार्यालय भवनमा सञ्चालन भैरहेको छ। नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७५ अनुसार यस नगरपालिकाको स्वामित्वमा जम्मा १६ वटा भवन रहेका छन। नगरपालिकाको १२ वटा वडाहरूको आफ्नै भवन रहेको छ। साथै नगरपालिकाको समेत आफ्नै भवन रहेको छ। यसैगरी नगरपालिकाको कृषि, आयुर्वेद, पशुसेवाको समेत आ-आफ्नै भवन रहेका छन्। आफ्नो भवन नभएका वडाहरूले निकट भविष्यमा आफै भवन बनाउने योजना पनि रहेको छ। नगरपालिकाको भवन तथा वडा कार्यालयको भवनमा रहेको सभा हलबाट केही आम्दानी भएता पनि सो आम्दानी नगण्य रूपमा रहेको छ।

नगरपालिकाको वस्तुगत विवरण २०७५ अनुसार नगरपालिकाको भौतिक सम्पत्तिको रूपमा सवारी साधन अन्तर्गत यस नगरपालिकामा एक-एक वटा ट्रिपर, स्कारपियो जिप, ब्याकहोलोडर रहेको छ। यसैगरी एउटा ५ वटा मोटरसाइकल रहेको छ। यस नगरपालिका तथा सबै वडाहरूमा कम्प्युटर तथा प्रिन्टर, टेबुल, कुर्सी, सोफा, दराज लगायत कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन् । यस नगरपालिका कार्यालयमा २ वटा एलसिडी टेलिभिजन, सोलार ६ सेट, क्यामेरा २ थान, ठूला र साना गरी २४ वटा प्रिन्टर, १२ वटा ल्यापटप, ४५ थान डेस्कटप कम्प्युटर, एउटा प्रोजेक्टर ५० वटा घुम्ने कुर्सी, ६५ वटा स्टील दराज, ८ थान सीसी क्यामेरा र कार्यालय प्रयोजनका लागि आवश्यक अन्य न्यूनतम कार्यालय सामग्रीहरू रहेका छन्।

तालिका ५ : नगरपालिकाको स्वामित्व वा भोगचलनमा रहेको जग्गा

क्र.स.	जग्गा रहेको स्थान	कित्ता नं.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	भाडा वा वहाल रकम (यदी भएमा)
१	दुल्लू १२	१०१	३३५ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
२	दुल्लू ११	७४	८७५ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
३	दुल्लू १३	२२६	१०६० वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
४	दुल्लू ५	४५४	१५०० वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
५	दुल्लू २	३६०,६५०	३९५४ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
६	दुल्लू ६	२४३	३७५ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
७	दुल्लू ७	८७८,८८०,८८२	१५५४ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
८	दुल्लू ४	४४९	२४९८ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
९	दुल्लू ४	३९२	९३४५ वर्ग मिटर	सिटि हलको लागि	
१०	दुल्लू ८	३१२	११४० वर्ग मिटर	दुल्लू ८ आधार भुत स्वास्थ्य चौकी	
११	दुल्लू ७	३२७	११४० वर्ग मिटर		
१२	दुल्लू ७	१०१५,१०१३	११९० वर्ग मिटर	आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र बाउनगाउ दुल्लू नगरपालिका ७	
१३	दुल्लू ३	२४६	२५४४ वर्ग	वडा कार्यालय	
१४	दुल्लू ७	१०३	७५ वर्ग मिटर	दुल्लू नगरपालिका	
१५	दुल्लू ७	३३०	२६० वर्ग मिटर	दुल्लू नगरपालिका	
१६	दुल्लू १	११५२	३७५ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
१७	दुल्लू ९	३४६	९७० वर्ग मिटर	सामुदायिक भवन	
१८	दुल्लू ९	३९२	१३४५ वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
१९	दुल्लू ८	७४७	१३३० वर्ग मिटर	८ नं वडा कार्यालय	
२०	दुल्लू १	१९५४,४३३	७०० वर्ग मिटर	वडा कार्यालय	
२१	दुल्लू ३	४५८	२४५ वर्ग मिटर		
२२	दुल्लू २	३७३,३७७,४१८	१३३५ वर्ग मिटर		

यस नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका सबै जग्गाहरू कार्यालय प्रयोजनको लागि रहेको छ। केही जग्गा पार्किङ तथा खेल मैदान प्रयोजनको लागि प्रयोग गरिएको छ। तर सो जग्गालाई व्यवस्थित गरी विभिन्न सेवा सुविधा प्रदान गरी सो बापतको सेवा शुल्क लिने व्यवस्था गरेको पाईंदैन।

परिच्छेद-तीन : स्थानीय तहको राजस्व अधिकार तथा आय संभावना

यस परिच्छेदमा नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार ऐन, २०७४ र अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ अनुसार नगरपालिकाको राजस्व अधिकार र नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना, समस्या तथा चुनौतिहरूलाई शीर्षकगत रूपमा विश्लेषण गरिएको छ। यस विश्लेषणबाट नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको सम्भावना र पहिचानमा सुधार गर्न यस राजस्व सुधार कार्ययोजनाले महत्वपूर्ण सहयोग गर्ने विश्वास गरिएको छ।

३.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहलाई संविधानले निश्चित स्रोतमा राजस्व लगाउने तथा उठाउने अधिकार प्रदान गरेको छ। यी राजस्वका स्रोतहरु कर र गैरकर प्रकृतिका छन्। कर राजस्व अन्तर्गत नगरपालिकाबाट उपभोग मापन गर्न नसकिने सेवा तथा सुविधाहरु (सार्वजनिक वस्तुहरू) उपलब्ध गराउनको लागि जुटाईने रकमहरू पर्दछन् भने गैरकर राजस्व अन्तर्गत नियमन गरिदिए बापत लिईने दस्तुर, उपभोग मापन गर्न सकिने निजी वस्तुहरुमा सेवा उपलब्ध गराए बापत लिईने सेवा शुल्क र उपयोगी बस्तु (युटिलिटी) उपयोगको आधारमा लिइने महसुल जस्ता स्रोतहरू पर्दछन्।

करका आधारहरु मुख्यतः तीन किसिमका हुन्छन्। भूमिकर (मालपोत) तथा घरजग्गा कर आर्जन गरेको सम्पत्तिका आधारमा उक्त सम्पत्तिको स्वामित्व ग्रहण गर्नेले नियमानुसार नगरपालिकालाई सम्पत्ति कर तिर्नु पर्दछ। नगरपालिका क्षेत्रभित्र घरजग्गा बहाल लगाई आम्दानी गर्ने करदाताले नगरपालिकालाई आम्दानी गरेको आधारमा बहाल कर तिर्नु पर्दछ। मनोरञ्जन कर, विज्ञापन कर, सवारी साधन कर र व्यवसाय करहरू वस्तु तथा सेवामा आधारित हुने गर्दछ। यस्ता वस्तुहरूको सेवा लिए बापत सेवाग्राहीले नगरपालिकालाई कर तिर्नु पर्दछ। नगरपालिकाले आर्थिक ऐन तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्दा निम्नानुसारका कर राजस्व सम्बन्धी सर्वमान्य सिद्धान्तलाई ध्यानमा राख्नु पर्दछ।

(क) कर तिर्न सक्ने क्षमताको आधारमा।
(ख) कर प्रणाली समानता र न्यायमा आधारित रहने गरी।
(ग) सरल, पारदर्शी र मितव्ययी हुनेगरी।
(घ) नागरिकलाई सुविधा हुने किसिमबाट।
(ङ) स्वेच्छिक रुपमा कर तिर्न प्रेरित हुने वातावरण सृजना गरेर ।
(च) करको आधार, करको दर र कर तिर्ने अवधि निश्चित गरेर ।
(छ) पश्चातदर्शी असर नपर्ने गरेर।

नगरपालिकाले गैरकर राजस्व लगाउँदा र उठाउँदा उपलव्ध गराउने सेवा, सहुलियत र सुविधाको लागत, सञ्चालन र सम्भार खर्चलाई आधार मानी लगाउनु तथा उठाउनु पर्दछ।

३.२ स्थानीय तहको राजस्व अधिकारसम्बन्धी संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था

नेपालको संविधानको अनुसूची ८ ले स्थानीय तहलाई विभिन्न किसिमका वित्तीय तथा राजस्वसम्बन्धी अधिकार र अनुसूची ९ ले तीनै तहका सरकारको साझा अधिकार प्रदान गरेको छ। साथै, संविधानको अनुसूची ६ मा प्रदेश सरकारको एकल वित्तीय अधिकार क्षेत्र र अनुसूची ५ मा सङ्घीय सरकारका कर तथा गैर कर राजस्वको व्यवस्था रहेको छ। कुनैपनि तहको सरकारले कर लगाउन सक्ने भनेर उल्लेख नभएका विषयमा कर लगाउने व्यवस्था नेपाल सरकारले निर्धारण गरेअनुसार हुने व्यवस्था समेत संविधानले गरेको छ। नेपालको

संविधानअनुसार तीन तहको सरकारको राजस्वसम्बन्धी एकल तथा साझा अधिकारहरु निम्नानुसार तालिका ६ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ६ : तहगत राजस्व अधिकार

एकल अधिकार			साझा अधिकार
संघ	**प्रदेश**	**स्थानीय**	**तीन तहको साझा**
• भन्सार • अन्तःशुल्क • मूल्य अभिवृद्धि कर • संस्थागत आयकर • व्यक्तिगत आयकर • पारिश्रमिक कर • राहदानी शुल्क • भिसा शुल्क • पर्यटन दस्तुर • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिबाना	• घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क • सवारी साधन कर • मनोरञ्जन कर • विज्ञापन कर • पर्यटन शुल्क • कृषि आयमा कर • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना	• सम्पत्ति कर • घर जग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क • भूमिकर (मालपोत) • घर जग्गा बहाल कर • सवारी साधन कर • व्यवसाय कर • विज्ञापन कर • मनोरञ्जन कर • पर्यटन शुल्क • सेवा शुल्क दस्तुर • दण्ड जरिवाना • मालपोत सङ्कलन	• सेवा शुल्क, दस्तुर • दण्ड जरिवाना • प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी • पर्यटन शुल्क

स्रोत : नेपालको संविधान

अन्तर-सरकारी वित्त व्यबस्थापन ऐन, २०७४ ले एकल कर प्रशासनको मान्यता अनुरुप प्रदेश सरकार र स्थानीय सरकारका एकल अधिकार क्रमशः अनुसूची ६ र ८ मा दोहोरो पर्न गएका घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क, सवारी साधन कर, मनोरञ्जन कर र विज्ञापन करबाट प्राप्त आयलाई एउटा तहको सरकारले उठाई आपसमा बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था मिलाएको छ। यस व्यवस्थाअनुसार कुन तहले दर निर्धारण गर्ने, कुन तहले सङ्कलन गर्ने र कुन राजस्व कसरी बाँडफाँट गर्ने भन्ने व्यवस्था गरेको छ। अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ अनुसार तीन तहको सरकारको राजस्वको एकल प्रशासन र राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था तालिका ७ मा निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ७ : एकल कर प्रशासन र राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था

करका क्षेत्रहरु	कर निर्धारण गर्ने	कर सङ्कलन गर्ने तह	राजस्व बाँडफाँट (प्रतिशतमा)	
			प्रदेश	स्थानीय तह
सवारी साधन कर	प्रदेश	प्रदेश	६०	४०
घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क,	प्रदेश	स्थानीय तह (हाल नेपाल सरकारले तोके बमोजिम मालपोत कार्यालय)	४०	६०
मनोरञ्जन कर	प्रदेश	स्थानीय तह	४०	६०
विज्ञापन कर	स्थानीय तह	स्थानीय तह	४०	६०

स्रोतः अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ७ मा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँटको व्यवस्था छ। सो व्यवस्थाअनुसार नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहबीच सङ्घीय कानूनबमोजिम प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँट गर्न नेपाल सरकारले एक सङ्घीय विभाज्य कोष खडा गरी त्यस्तो रोयल्टीबाट प्राप्त रकम सो कोषमा जम्मा गर्नु पर्दछ। जसअनुसार पर्वतारोहण, विद्युत, वन, खानी तथा खनिज र पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोतवाट प्राप्त हुने रोयल्टीको ५० प्रतिशत नेपाल सरकारले, २५ प्रतिशत रकम सम्बन्धित प्रदेशले र २५ प्रतिशत रकम स्थानीय तहलाई बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। शीर्षकगत तीन तहवीचमा बाँडफाँट हुने रोयल्टीसम्बन्धी विवरण तल तालिका ८ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८ : प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टी बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

क्र.सं.	रोयल्टीको शीर्षक	नेपाल सरकार	सम्बन्धित प्रदेश	सम्बन्धित स्थानीय तह
१	पर्वतारोहण	५०	२५	२५
२	विद्युत	५०	२५	२५
३	वन	५०	२५	२५
४	खानी तथा खनिज	५०	२५	२५
५	पानी तथा अन्य प्राकृतिक स्रोत	५०	२५	२५

स्रोत : अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, दफा ४ ।

द्रष्टब्य :

(१) नेपाल सरकारले राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई त्यसरी प्रभावित भएको अनुपातमा समन्यायिक रुपमा प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टीको बाँडफाँट तथा वितरण गर्नेछ।

(२) यस अनुसूचीबमोजिम नेपाल सरकार, प्रदेश र स्थानीय तहलाई गरिने प्राकृतिक स्रोतको रोयल्टीको बाँडफाँट आयोगको सिफारिसमा नेपाल सरकारले प्रत्येक पाँच बर्षमा पुनरावलोकन गरी नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी हेरफेर गर्न सक्नेछ।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ ले मूल्य अभिवृद्धि कर र आन्तरिक उत्पादन तर्फको अन्तशुल्क बापत प्राप्त रकमको ७० प्रतिशत नेपाल सरकारले, १५ प्रतिशत प्रदेश र १५ प्रतिशत स्थानीय तहले पाउने व्यवस्था गरेको छ। शीर्षकगत तीन तहबीचमा बाँडफाँट हुने राजस्व सम्बन्धी विवरण तालिका ९ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ९ : राजस्व बाँडफाँटसम्बन्धी व्यवस्था (प्रतिशतमा)

क्र.सं.	राजस्व शीर्षक	दर निर्धारण र सङ्कलन	नेपाल सरकार	सम्बन्धित प्रदेश	सम्बन्धित स्थानीय तह
१	मूल्य अभिवृद्धि कर	नेपाल सरकार	७०	१५	१५
२	अन्तः शुल्क	नेपाल सरकार	७०	१५	१५

स्रोत : अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, दफा ६ ।

३.३ स्थानीय तहको राजस्व अधिकारको शीर्षकगत व्यवस्था

स्थानीय तहको राजस्व सम्बन्धी एकल तथा साझा अधिकारहरूको शीर्षकगत व्यवस्था निम्नानुसार गरिएको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको काम, कर्तब्य र अधिकारसम्बन्धी उपदफा (२) घ. मा स्थानीय कर, सेवा शुल्क तथा दस्तुर अन्तर्गत निम्नअनुसारका प्रावधान रहेका छन्:

(१) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधीनमा रही सम्पत्ति कर, घर बहाल कर, घर जग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क, सवारी साधन कर, सेवा शुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, विज्ञापन कर, व्यवसाय कर, भूमि कर (मालपोत), मनोरञ्जन करसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, कार्यान्वयन र नियमन,
(२) स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवाको शुल्क निर्धारण, सङ्कलन र व्यवस्थापन
(३) ट्रेकिङ्ग, कायाकिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, बञ्जी जम्प, जिपफ्लायर, ऱ्याफ्टिङ, मोटरबोट, केवलकार सेवा लगायत अन्य जल तथा स्थल क्षेत्रमा सञ्चालन हुने नवीन पर्यटकीय सेवा तथा साहसिक खेलको शुल्क,
(४) जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर निर्धारण तथा सङ्कलन
(५) स्थानीय राजस्वको आधार विस्तार तथा प्रवद्र्धन,
(६) ढुङ्गा गिट्टी बालुवा, माटो, काठ दाउरा, जराजुरी, स्लेट खरीढुङ्गा आदि प्राकृतिक वस्तुको बिक्री तथा निकासी शुल्क दस्तुर सङ्कलन
(७) प्रचलित कानून बमोजिम गर्ने सिफारिस, दर्ता, अनुमति, नवीकरण आदिको शुल्क, दस्तुर निर्धारण र सङ्कलन,
(८) स्थानीय राजस्व प्रवर्धनका लागि प्रोत्साहन,
(९) राजस्व सूचना तथा तथ्याङ्कको आदानप्रदान,
(१०) सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनको अधिनमा रही स्थानीय तहमा राजस्व चुहावट नियन्त्रणसम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन,
(११) स्थानीय पूर्वाधार सेवा र उपयोगमा सेवा शुल्क दस्तुर सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र नियमन,
(१२) मालपोत सङ्कलन,
(१३) कर तथा सेवा शुल्कसम्बन्धी अन्य कार्य।

सोही दफाअन्तर्गत उपदफा (४) घ. मा सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवाना, तथा प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी, पर्यटन शुल्कसम्बन्धी देहायअनुसारको व्यवस्था रहेको छ :

(१) स्थानीय सेवा शुल्क, दस्तुर, दण्ड जरिवानासम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियमन,

(२) प्राकृतिक स्रोत साधन र सेवा शुल्क, रोयल्टी सङ्कलन, समन्वय र नियमन,
(३) खनिज पदार्थको उत्खनन् र सो सम्बन्धी रोयल्टी सङ्कलन,
(४) सामुदायिक वनको सञ्चालन र व्यवस्थापनबाट प्राप्त रोयल्टी सङ्कलन,
(५) पानीघट्ट, कुलो, पैनी जस्ता सेवा सञ्चालनबाट प्राप्त रोयल्टी सङ्कलन।

त्यसैगरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को परिच्छेद ९ नगरपालिकाको वित्तीय अधिकार क्षेत्रमा नगरपालिकाको राजस्व सम्बन्धी निम्न प्रावधानहरू रहेका छन्।

नगरपालिकाको एकल अधिकार :

(१) सम्पत्ति कर (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५५ (१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउनेछ। (२) उपदफा (१) बमोजिम सम्पत्ति कर लगाउँदा घर र सो घरले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई बाँकी जग्गा र घर नभएका अन्य जग्गामा दफा ५६ बमोजिम भूमिकर (मालपोत) लगाउनु पर्नेछ।

स्पष्टीकरणः यस दफाको प्रयोजनको लागि “घरले चर्चेको जग्गा” भन्नाले घरले ओगटेको जग्गाको क्षेत्रफल र अधिकतम सो क्षेत्रफल बराबरको थप जग्गासम्म सम्झनु पर्छ।

(३) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि घर र घरजग्गाको मूल्याङ्कन देहायको आधारमा गर्नु पर्नेछ :

(क) घर र घरजग्गाको आकार, प्रकार, बनौट र उपयोगको अवस्था,
(ख) घर र घरजग्गाको चलनचल्तिको मूल्य र घरको ह्रास मूल्य,
(ग) घर र घरजग्गाको व्यापारिक वा आवासीय उपयोगको अवस्था।

(४) उपदफा (१) बमोजिम घर र घरजग्गाको सम्पत्ति करको र निर्धारण गर्दा नागरिकको जीवनस्तर, आर्थिक स्तर र कर तिर्न सक्ने क्षमताको आधारमा गर्नु पर्नेछ ।

(५) यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायको घर र घरजग्गामा सम्पत्ति कर लगाउन पाईने छैन :

(क) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको स्वामित्वमा रहेको घर र जग्गा,
(ख) सरकारी अस्पताको घर र घरजग्गा,
(ग) गुठीको स्वामित्वमा रहेको घर र जग्गा,
(घ) मुनाफाको उद्देश्य नराखी सञ्चालन गरिएको सरकारी शिक्षण संस्था, कम्पनी, समिति, प्राधिकरण, बोर्ड र सरकारी संस्थानको घर र घरजग्गा,
(ङ) मुनाफाको उद्देश्य नराखी सञ्चालन भएका संघ, संस्थाको घर र घरजग्गा,
(च) धार्मिक संस्था (मन्दिर, गुम्बा, चर्च, मस्जिद आदि) को घर र घरजग्गा,
(छ) खानेपानी सङ्कलन पोखरी, विद्युतगृह, मसानघाट, कब्रिस्तान, कर्वला, मजार, विमानस्थल, बसपार्क, रङ्गशाला, उद्यान, पार्क जस्ता सार्वजनिक उपयोगका स्थलहरु,
(ज) राजदूतावास, वाणिज्य नियोग, कुटनैतिक नियोगका घर र घरजग्गा ।

(२) भूमिकर (मालपोत) (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको दफा ५५ बमोजिम सम्पत्ति कर लागेको घरजग्गा बाहेकको अन्य जग्गामा भूमिकर (मालपोत) लगाउने छ (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५६) ।

(३) घर जग्गा वहाल कर (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको क्षेभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, कारखाना, जग्गा वा पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले बहालमा दिएकोमा नगरपालिकाले त्यस्तो बहाल रकममा बहाल कर लगाउने छ (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५७) ।

(४) व्यवसाय कर (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र व्यापार, व्यवसाय, वा सेवामा पूँजीगत लगानी र आर्थिक कारोवारको आधारमा व्यवसाय कर लगाउने छ (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, दफा ५८) ।

(५) पार्किङ्ग शुल्क (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराएबापत पार्किङ्ग शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६०) ले गरेको छ ।

(६) जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर (एकल अधिकार)

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (२) को घ. (४) अनुसार नगरपालिकाले जडीबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर निर्धारण तथा सङ्कलन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ।

नगरपालिकाको क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले ऊन, खोटो, जडीवुटी, वनकस (खर), कवाडी माल, प्रचलित कानून बमोजिम निषेधित जीवजन्तु बाहेकका अन्य मृत वा मारिएको जीवजन्तुको हाड, सिङ, प्वाँख, छाला वा यस्तै प्रकृतिको वस्तुको व्यावसायिक उपयोग गरे बापत नगरपालिकाले जडीबुटी, कवाडी तथा जीवजन्तु कर लगाउने प्रवन्ध स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६१ ले गरेको छ।

(७) सवारी साधन कर (प्रदेश र स्थानीय तहबीचको साझा अधिकार)

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ को उपदफा १ को खण्ड (क) अनुसार सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने छ। तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर लगाउने र उठाउने छ। यसका अतिरिक्त ऐनको दफा ६ (क) अनुसार प्रदेशले लगाएको र उठाएको सवारी साधन कर बापतको रकम प्रदेश सरकारले प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने, त्यसरी जम्मा भएको रकममध्ये ६० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहहरूलाई बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

(८) विज्ञापन कर (प्रदेश र स्थानीय तहवीचको साझा अधिकार)

विज्ञापन (नियमन) गर्ने ऐन, २०७६ अनुसार "विज्ञापन" भन्नाले कुनै वस्तु, सेवा, कार्यक्रम वा अवसरको बारेमा छापा, विद्युतीय माध्यम, अनलाइन, सामाजिक संजाल, होडिङ्ग बोर्ड, बेलुन वा कुनै संरचना लगायतका माध्यमबाट सार्वजनिक रुपमा प्रचार प्रसार गरिएको वा प्रचार प्रसार गर्ने उद्देश्यले तयार गरिएका शब्द, बाक्य, चित्र, तस्विर, सङ्केत, पोष्टर, पर्चा, प्रकाश, चिन्ह, संरचना वा जुनसुकै किसिमको श्रव्य, दृश्य वा श्रव्य दृश्य सम्झनु पर्छ (दफा २ को ङ)।

"होर्डिङ्ग बोर्ड" भन्नाले विज्ञापन प्रदर्शनको लागि राखिएको वा राखिने साधन सम्झनु पर्छ र सो शब्दले डिजिटल डिस्प्ले, चलदृश्य बोर्ड, एलसीडी बोर्ड, लिड बोर्ड, रोलर बोर्ड, ग्लो बोर्ड, नियोन साइन, प्रोजेक्टर, स्टल डिस्प्ले वा यस्तै अन्य प्रविधि वा प्रकारका वाह्य विज्ञापनको साधनलाई समेत जनाउँछ (दफा २ को छ)।

सार्वजनिक स्थलबाट देखिने गरी होर्डिङ्ग बोर्ड राख्न र त्यसमा विज्ञापन गर्न चाहने व्यक्तिले सम्बन्धित स्थानीय तहबाट अनुमतिपत्र लिनु पर्नेछ (दफा ४)।

होर्डिङ्ग बोर्ड वा प्रचलित कानून बमोजिम स्थानीय तहबाट अनुमति प्राप्त गरी स्थानीय स्तरमा सञ्चालन भएका छापा वा विद्युतीय संचार माध्यमबाट हुने वा भएका विज्ञापनमा यस ऐन तथा प्रचलित कानून बमोजिमको मापदण्ड पुरा गरे नगरेको विषयको अनुगमन तथा नियमनको काम सम्बन्धित स्थानीय तहले गर्नेछ (दफा २४)।

अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ को (१) (घ) बमोजिम विज्ञापन करको दर नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने व्यवस्था गरेको छ भने सोही ऐनको दफा २ अनुसार विज्ञापन करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम नगरपालिकाले स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिकरूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा ७ मा प्रदेशमा विज्ञापन सामग्री राखेबापत लाग्ने विज्ञापन कर सम्बन्धित स्थानीय तहले स्थानीय कानूनबमोजिम लगाउने र उठाउने व्यवस्था रहेको छ। यसरी असुल भएको रकमलाई विभाज्य कोषमा राखी सोमध्ये ६० प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने र बाँकी ४० प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गरी सोको विवरण सहितको जानकारी आर्थिक मामिला मन्त्रालयमा पठाउनु पर्ने व्यवस्था गरेको छ।

(९) मनोरञ्जन कर (प्रदेश र स्थानीय तहवीचको साझा अधिकार)

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ को (१) (ग) बमोजिम मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने व्यवस्था गरेको छ भने सोही दफाको उपदफा (२) अनुसार मनोरञ्जन करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम नगरपालिकाले स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिकरूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था छ।

कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा ६ अनुसार प्रदेशभित्र सञ्चालित चलचित्र घर, खेलकूद प्रतियोगिता, फन पार्क, पार्क, स्वीमिङ पुल, डिजिटल टेलिभिजन, साँस्कृतिक कार्यक्रम, कन्सर्ट, नाटकघर, भिडियो घर, थियटर वा मेला महोत्सव लगायतका मनोरञ्जन स्थल र क्रियाकलापमा मनोरञ्जन कर लगाई असुल गर्ने व्यवस्था छ। मनोरञ्जन करबाट उठेको रकम मनोरञ्जन व्यवसाय सञ्चालक वा धनीले कर उठाएको महिनाभन्दा पछिको महिनाको २५ गतेभित्र सम्बन्धित स्थानीय तहमा जम्मा गर्नुपर्ने, यस करको प्रशासन सम्बन्धित स्थानीय तहले गर्नुपर्ने र असुल भएको रकमलाई विभाज्य कोषमा जम्मा गरी सोमध्ये ६० प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा जम्मा गरी बाँकी ४० प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ।

(१०) अन्य कर

माथि उल्लेख भएका बाहेक भैपरीरूपमा आउन सक्ने करहरूलाई अन्य करअन्तर्गत आम्दानी गरिन्छ।

(११) बिक्री गर्न सक्ने (एकल अधिकार/साझा अधिकार)

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले नदीजन्य बस्तु सर्वेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोगको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र व्यवस्थापन तथा बिक्री सम्वन्धमा निम्नानुसारको व्यवस्था गरेको छ।

(क) ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, माटो तथा स्लेट जस्ता वस्तुको सर्वेक्षण, उत्खनन् तथा उपयोगको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी र व्यवस्थापन (दफा ११ (२) को प को ७)

(ख) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक बातावरणीय परीक्षणबाट तोकिएको परिमाणमा स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको बिक्री गर्न सक्नेछ (दफा ६२ क. को १)। उपदफा १ बमोजिम बिक्री बापत प्राप्त रकम गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ (दफा ६२ क. को ३, केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५ द्वारा थप)।

तर, नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्द्वारा जारी गरेको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खनन्, बिक्री तथा व्यवस्थापनसम्बन्धी मापदण्ड, २०७७ (पहिलो संशोधन, २०७९) ले यस सम्बन्धमा निम्नानुसारको व्यवस्था गरेको छ।

(क) ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदिको सङ्कलन, स्थानान्तरण तथा बिक्रीसम्बन्धी कार्य सम्बन्धित गाउँपालिका वा नगरपालिकाले ठेक्का बन्दोवस्त वा अन्य उपयुक्त व्यवस्था गरी गर्न सक्नेछ ।

(ख) तर राष्ट्रिय निकुञ्ज, वन्यजन्तु आरक्ष, संरक्षण क्षेत्र र मध्यवर्ती क्षेत्रको ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा तथा माटोजन्य पदार्थको उत्खनन तथा सङ्कलनसम्बन्धी व्यवस्था प्रचलित संघीय कानूनबमोजिम हुनेछ। वन तथा चुरेक्षेत्रबाट सामान्यतया ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खनन गरिने छैन ।

(ग) तर राष्ट्रपति चुरे तराई मधेश संरक्षण विकास समितिको सहमतिमा र स्वीकृत मापदण्डअनुसार वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लिखित विधिअनुसार सम्बन्धित नगरपालिकाले प्रचलित कानून तथा मापदण्ड बमोजिम ठेक्का बन्दोबस्त गर्नु पर्नेछ ।

(घ) नगरपालिकाले यस मापदण्ड बमोजिम साधारण निर्माणमुखी खानीजन्य र नदीजन्य पदार्थको बिक्री एवम् अनुमति वा नविकरण शुल्क वा करबाट सङ्कलित राजस्वमध्ये ६० प्रतिशत रकम सम्बन्धित नगरपालिका र बाँकी ४० प्रतिशत रकम प्रदेश सरकारको सञ्चित कोषमा जम्मा हुनेगरी बाँडफाँट गर्नु पर्नेछ।

यसैगरी राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगको प्रतिवेदन, २०७७ ले ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा आदिको सङ्कलन, स्थानान्तरण तथा बिक्रीसम्बन्धी निम्नानुसार सिफारिस गरेको छ।

(१) ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा (नदीजन्य पदार्थ)सम्बन्धी स्रोतको परिचालन, व्यवस्थापन, अनुगमन, नियन्त्रण, निर्देशन एवम् नियमन गर्ने सम्बन्धमा सङ्घीय संरचना बमोजिमका तीनओटै तहका सरकारको संलग्नतामा यसको सञ्चालन, व्यवस्थापन र नियमन गर्ने गरी कानुनी बन्दोवस्त गरिनुपर्दछ।

(२) नेपाल सरकारले स्वीकृत गरी जारी गरेको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा उत्खनन्, बिक्री तथा व्यवस्थापन मापदण्ड, २०७७ ले यसरी ठेक्का लगाउँदा वा यदाकदा आफैले सङ्कलन गरेको ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाबाट उठेको राजस्व को ६० प्रतिशत स्थानीय सञ्चित कोषमा दाखिला हुने र बाँकी ४० प्रतिशत सम्बन्धित प्रदेश सरकारको खातामा जम्मा गर्ने व्यवस्था गरेको छ। राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग, २०७८ को प्रतिवेदनअनुसार यो व्यवस्था संघीय कानूनसँग बाझिन गई प्रदेश तथा स्थानीय तहबीच राजस्व बाँडफाँटमा विवाद सिर्जना भएको छ। साथै, स्थानीय तहले आफ्नो सञ्चित कोषमा जम्मा गरेको रकम बाँडफाँट गर्ने विषय प्रचलित राजस्व बाँडफाँटका मान्यतासँग समेत मेल खाँदैन। तसर्थ यस सन्दर्भमा खानीजन्य र नदीजन्य पदार्थलाई परिभाषित गरी विवादहरुको दिगो समाधानमा जोड दिनु पर्दछ।

(१२) बहाल बिटौरी शुल्क (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाट, बजार वा पसल वा सरकारी जग्गामा बनेको संरचनाको उपयोग बापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउने व्यवस्था स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ५९ मा रहेको छ।

(१३) नक्सापास दस्तुर

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा २७ (१) अनुसार कसैले पनि नगरपालिकाबाट नक्सा पास नगराई भवन निर्माण गर्न पाईंदैन। तर, नगरपालिकाले तोकेको क्षेत्र र संरचनाको हकमा नक्सा पास नगराई पनि भवन निर्माण गर्न बाधा पर्ने छैन। साथै सोही उपदफा (३) मा नगरपालिकाको पूर्वस्वीकृति नलिई भवनका लागि जग्गाको खण्डीकरण वा प्लटिङ गर्न नपाइने व्यवस्था समेत रहेकोछ।

(१४) व्यवसाय दर्ता/नवीकरण शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनको दफा ११ (२) ज (६) मा स्थानीयस्तरका व्यापारिक फर्मको दर्ता, अनुमति, नवीकरण, खारेजी, अनुगमन र नियमनको अधिकार स्थानीय तहलाई रहेको छ।

(१५) पार्किङ्ग शुल्क (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ्ग सेवा उपलब्ध गराएबापत पार्किङ्ग शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६० ले गरेको छ।

(१६) सेवा शुल्क (स्थानीय तहको एकल अधिकार)

नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका केवलकार, ट्रेकिङ, कायाकिङ, बञ्जीजम्प, जिपफ्लायर, र्‍याफ्टिङ, प्याराग्लाईडिङ लगायतका स्थानीय पर्यटन, मनोरञ्जन तथा साहसिक खेलकुदसम्बन्धी सेवा वा व्यवसायमा सेवा

शुल्क लगाउने सम्बन्धमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ को (१) ले व्यवस्था गरेको छ।

(स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ को (२) अनुसार नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेको स्थानीय पूर्वाधार वा उपलब्ध गराएको देहायको कुनै सेवा उपयोग गरे बापत सम्बन्धित सेवा प्रदायक तथा सेवाग्राहीलाई सेवा शुल्क लगाउन सक्नेछ ।

(क) खानेपानी, बिजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह र त्यस्तै अन्य सेवा सुविधा
(ख) फोहरमैला व्यवस्थापन, सरसफाइ, ढल निकास, सडक बत्ती जस्ता सेवा सुविधा,
(ग) शौचालय, पार्क, स्नानगृह, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, गेष्टहाउस, पर्यटकीय स्थल, छात्राबास (होस्टेल), हाटबजार, पशु वधशाला, शव दाहगृह, धोवीघाट, र त्यस्तै अन्य सुविधा,
(घ) सडक, बसपार्क, ढल, पुल, बत्ती जस्ता सेवा,
(ङ) अचल सम्पत्ति वा अन्य कुनै विषयको मूल्याङ्कनसम्बन्धी सेवा,
(च) सिफारिससम्बन्धी कुनै सेवा।

माथि उपदफा (१) र (२) मा उल्लिखित सेवा सुविधा उपलब्ध गराउने वा त्यस्तो सेवा सुविधा उपयोग गरे बापत लाग्ने सेवा शुल्क उठाउने कार्य आफैं वा व्यवस्थापन करार वा निजी क्षेत्र मार्फत गराउन सक्ने कानुनी प्रावधान स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ को (३) ले गरेको छ।

(१७) सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्न सक्ने (एकल अधिकार)

(१) सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोगसम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ।(२) उपदफा (१) बमोजिम वन पैदावारको बिक्री बापत प्राप्त हुने रकमको १० प्रतिशत रकम सम्बन्धित नगरपालिकाको संचित कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ (दफा ६२ ख.)।

यसैगरी वन ऐन, २०७६ को दफा १८ (५) मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले समूहको चाहना र आवश्यकताको आधारमा वन व्यवस्थापन कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन उपभोक्ता समूहले सम्बन्धित स्थानीय तहको परामर्शमा सामुदायिक वनको कार्ययोजना बनाउन वा आवश्यकताअनुसार संशोधन गर्न सक्ने प्रावधान रहेको छ।यसैगरी सोही ऐनको दफा २२ मा सामुदायिक उपभोक्ता समूहले कार्ययोजनाबमोजिम आर्जन गरेको वार्षिक आयबाट कम्तिमा पच्चीस प्रतिशत रकम वनको विकास, संरक्षण, व्यवस्थापन कार्यमा खर्चगरी बाँकी रहेको रकमको कम्तिमा पचास प्रतिशत रकम सम्बन्धित स्थानीय तहसँग समन्वय गरी गरिबी न्यूनीकरण, महिला सशक्तीकरण तथा उद्यम विकास कार्यमा खर्च गर्नुपर्नेछ र बाँकी रहेको रकम उपभोक्ता समूहको हितमा प्रयोग गरिने उल्लेख छ।

वन नियमावली, २०७९ को नियम ४५ मा सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले आफ्नो समूहको दर्ता तथा कार्यक्रम सञ्चालनसम्बन्धी कागजातसहित सम्बन्धित स्थानीय तहमा अभिलेख राख्नुपर्ने व्यवस्था छ। उक्त समूहले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र वर्षभरि गरेका क्रियाकलापको विवरण सहितको वार्षिक प्रगति विवरण तथा लेखापरीक्षण प्रतिवेदन समेत स्थानीय तहमा उपलब्ध गराउनुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।साथै स्थानीय तहले सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहको अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्नुपर्ने तथा प्रचलित कानूनबमोजिम आवश्यक सहयोग र सहजीकरण गर्नुपर्ने व्यवस्था समेत गरेको छ।

(१८) घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क (प्रदेश र स्थानीय तहबीचको साझा अधिकार)

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा ५ उपदफा (१) मा प्रदेश र स्थानीय तह दुवैको एकल अधिकार सूचीमा रहेका करहरूलाई एकल कर प्रशासनमार्फत लगाउने र उठाउने व्यवस्था गरेको छ। सोही दफा एवम् उपदफाको खण्ड (ख) ले घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र नगरपालिकाले उठाउने प्रवन्ध गरेको छ। सोही दफाको उपदफा (२) अनुसार यसरी प्रदेशले लगाएको घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्कको दरबमोजिम असूल गरिएको राजस्व को ६० प्रतिशत स्थानीय सञ्चित कोष र ४० प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ।

(१९) संघ, संस्था दर्ता तथा नवीकरण

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (४) (ठ) को १ अनुसार नगरपालिकाले संघ, संस्था परिचालनसम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने तथा (२) अनुसार स्थानीय स्तरका संघ, संस्थाको दर्ता तथा नवीकरण गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ।

(२०) लघु, घरेलु तथा साना उद्योग

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ को उपदफा (५) को (घ) अनुसार नगरपालिकाले लघु, घरेलु र साना उद्योगको दर्ता, नवीकरण, खारेजी, नियमन, विकास प्रवर्धन र व्यवस्थापन गर्ने र उद्यमशीलताको विकास र प्रवर्द्धन गर्ने थप व्यवस्था गरेको छ।

औद्योगिक व्यवसाय ऐन, २०७६ को दफा ६१ मा स्थानीय तहले उद्योग प्रशासनसम्बन्धी कार्य गर्नसक्ने व्यवस्था रहेको छ। सो दफामा लघु उद्यम तथा प्रदेश कानूनमा तोकिएबमोजिमको रकमसम्म स्थिर पूँजी भएका घरेलु तथा साना उद्योगको दर्ता, प्रशासन तथा नियमनसम्बन्धी कार्य सङ्घीय तथा प्रदेश कानूनमा व्यवस्था भएबमोजिम स्थानीय तहले गर्न सक्नेछ भन्ने उल्लेख छ। सोहि ऐनको दफा ४३ को उपदफा (११) मा उक्त दफामा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि प्रदेश तथा स्थानीय तहबाट दर्ता तथा नियमन हुने उद्योगलाई जरिवाना तथा कारबाही गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय कानूनले निर्धारण गरेबमोजिम हुनेछ भन्ने व्यवस्था रहेको छ।

(२१) सार्वजनिक जग्गामा वन विकास तथा सहरी वनसम्बन्धी व्यवस्था

वन ऐन, २०७६ को दफा ३७ तथा वन नियमावली, २०७९ को नियम ८४ मा स्थानीय तहले वन क्षेत्रबाहेकका सार्वजनिक जग्गामा वन विकास तथा व्यवस्थापन गर्न, गराउन सक्ने व्यवस्था छ । उक्त सार्वजनिक जग्गामा रहेको वनको वन पैदावार बिक्री वितरणबाट प्राप्त रकम मध्ये २५ प्रतिशत वन विकासमा लगानी गरी बाँकी रकम स्थानीय तह र उपभोक्ता समूहबीच भएको सम्झौताबमोजिम बाँडफाँट गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

साथै सोही ऐनको दफा ३८ तथा नियमावलीको नियम ८६ मा स्थानीय तहको आफ्नो क्षेत्राधिकारको सहरभित्र पर्ने राष्ट्रिय वनबाहेकको सरकारी, सार्वजनिक वा कुनै सङ्घसंस्थाको स्वामित्वमा रहेको खाली जग्गा, खुला चौर, पर्ती जग्गा, सडक किनार, नहर किनार, नदी तथा तालतलैयाको किनार, सांस्कृतिक तथा धार्मिक क्षेत्र एवम् खेलमैदान वरिपरी रहेको जग्गामा सहरी वनको स्थापना, विकास र व्यवस्थापन गर्नेसम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। यस नियमका उपनियमका व्यवस्थाबमोजिम सहरी वन व्यवस्थापन गर्दा स्थानीय तहलाई प्राप्त हुने रकम स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था उल्लेख छ।

यसरी स्थानीय तहले वन क्षेत्रबाहेकका सार्वजनिक तथा सरकारी जग्गामा नियमानुसार वन विकास र व्यवस्थापन गरी पर्यापर्यटन तथा वनपैदावार बिक्री वितरण गरी आयआर्जन गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ।

(२२) पर्यटन शुल्क

नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरण भई आएका र प्रदेश सरकारले तोकेका प्रदेश अन्तर्गतका वनक्षेत्रभित्र पर्ने पर्यटन स्थल, पर्यटकीय पदमार्ग, पर्यटकीय हवाई चार्टर्ड उडान, तालतलैया, गुफा, धार्मिक स्थल तथा प्रदेश भित्रका पुरातात्विक, ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक स्थल, सङ्ग्रहालय, पार्क, रक क्लाइम्बिङ्ग, बञ्जीजम्पिङ्ग, न्याफ्टिङ्ग, क्यानोनिङ्ग, जीपफ्लायर, अल्ट्रालाइट, प्याराग्लाइडिङ्ग, केबल कार, पिकनिक स्थल, भ्यू टावर, ट्रेकिङ्ग तथा ट्राभल एजेन्सी, क्यूरियो तथा पर्यटकीय सामग्री बिक्री वितरण गर्ने व्यवसाय जस्ता पर्यटकीय स्थल, पर्यटन व्यवसाय र पर्यटकीय क्रियाकलापहरूमा पर्यटन शुल्क लगाई असुलउपर गर्ने व्यवस्था गरेको छ।

कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन २०८१ को दफा ९ अनुसार प्रदेश सरकारले निर्माण गरी सञ्चालनमा रहेका पर्यटकीय स्थल तथा क्रियाकलाप र पर्यापर्यटनमा ऐनको अनुसूची ५ बमोजिम शुल्क लगाई असुलउपर गर्ने व्यवस्था रहेको छ।यसका लागि स्थानीय तहहरूले पर्यटन शुल्कको नियमन र प्रशासन गर्ने र स्थानीय तहले सङ्कलन गरेको शुल्कमध्ये साठी प्रतिशतले हुन आउने रकम सम्बन्धित स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा राखी बाँकी चालिस प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा मासिकरूपमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ।

३.४ स्थानीय तहको ऋणसम्बन्धी व्यवस्था

अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४ को दफा १४ र १५ मा स्थानीय तहको ऋणसम्बन्धमा देहायअनुसारको व्यवस्था रहेको छ। साथै उक्त व्यवस्था बमोजिम राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले प्रत्येक वर्षका लागि ऋण लिन सक्ने सीमा नेपाल सरकारलाई सिफारिस गर्ने समेत गर्दछ।

- ✓ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र रही नेपाल सरकारको सहमतिमा आन्तरिक ऋण लिन सक्ने व्यवस्था (योजनाको प्रतिफल र उपलब्धिका आधारमा) गरेको छ (दफा १४) ।
- ✓ नेपाल सरकारले ऋण दिन सक्नेः यदि नेपाल सरकारबाट प्राप्त ऋण प्रदेश वा स्थानीय तहले सम्झौताबमोजिम उल्लिखित अवधिभित्र चुक्ता नगरेमा नेपाल सरकारले सम्बन्धित प्रदेश वा स्थानीय तहलाई उपलब्ध गराउने अनुदानबाट त्यस्तो ऋण रकम असुल गर्न सक्ने व्यवस्था गरेको छ (दफा १५) ।
- ✓ राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोगले नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व बाँडफाँट र स्थानीय तहको आफ्नो आन्तरिक स्रोतबाट प्राप्त हुने राजस्वको योगफलको १२ प्रतिशतमा नबढ्ने गरी आन्तरिक ऋण उठाउने सिफारिस गरेको छ।

३.५ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

नगरपालिकाको विगत चार आर्थिक वर्षको आन्तरिक राजस्वको अनुमान र यथार्थ सङ्कलनको विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।आर्थिक वर्ष २०७७/७८ को तुलनामा २०७८/७९ मा ६.४५ प्रतिशतले वार्षिक वृद्धि भएको छ भने २०७९/८० को तुलनामा २०८०/८१ मा **७६.८०** प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।दुल्लू नगरपालिकाको चार आर्थिक वर्षको शीर्षकगत अनुमान र यथार्थ सङ्कलनको विवरण अनुसूची २ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १० : आन्तरिक आयको अनुमान र यथार्थ

आर्थिक वर्ष	अनुमान	यथार्थ	अनुमानको तुलनामा प्रगति	वार्षिक वृद्धि (प्रतिशतमा)
२०७७/७८	४९९००००	४१३३६५६	८२.८४%	

आर्थिक वर्ष	अनुमान	यथार्थ	अनुमानको तुलनामा प्रगति	वार्षिक वृद्धि (प्रतिशतमा)
२०७८/७९	५००००००	४४००२३२	८८.००%	६.४५%
२०७९/८०	२२००००००	५३३९८४२	२४.२७%	२१.३५%
२०८०/८१	२१५४३३५२	९४४०७७६	४३.८२%	७६.८०%

स्रोत: दुल्लु नगरपालिका, राजस्व शाखा, २०८२

आन्तरिक राजस्वको वार्षिक अनुमान र यथार्थ सङ्कलनको अवस्था तल चित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ। जसअनुसार आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा अनुमानको तुलनामा ८२.८४ प्रतिशत सङ्कलन भएको थियो भने आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा ४३.८२ प्रतिशत मात्रै यथार्थ सङ्कलन भएको छ।

चित्र ३ : आन्तरिक राजस्वको अनुमान र यथार्थ सङ्कलन

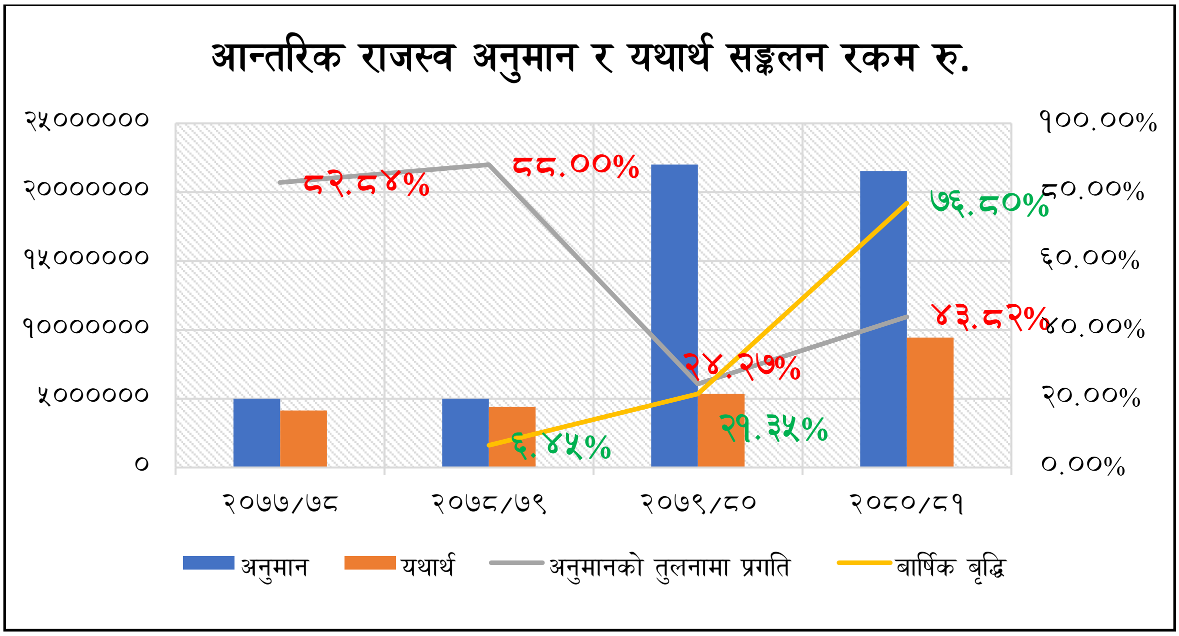

सङ्घीय कानुन (अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४) ले स्थानीय तहलाई निम्नअनुसार वित्तीय अधिकार प्रदान गरेको छ।

(क) एकल कर प्रशासनसम्बन्धी व्यवस्था (आर्थिक ऐन २०७५ बाट संशोधित व्यवस्था)

(क) सवारी साधन करको दर प्रदेशले लगाउने र उठाउने। तर टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा सवारी साधन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने।

(ख) घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्कको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने।

(ग) मनोरञ्जन करको दर प्रदेशले लगाउने र गाउँपालिका वा नगरपालिकाले उठाउने।

(घ) विज्ञापन करको दर गाउँपालिका वा नगरपालिकाले लगाउने र उठाउने।

(ख), (ग) र (घ) बमोजिमको करबाट उठेको रकममध्ये ६० प्रतिशत रकम गाउँपालिका वा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गरी ४० प्रतिशत रकम मासिक रूपमा प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने।

(ङ) प्रदेशले सवारी साधन करबाट उठेको रकम प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने।

✓ प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा भएको ६० प्रतिशात रकम प्रदेश सरकारलाई र ४० प्रतिशत स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गरिने

- ✓ आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम प्रदेश सरकारले स्थानीय तहलाई बाँडफाँड गर्ने
- ✓ प्रदेशले मासिक रूपमा सम्बन्धित स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने

(ख) राजस्व बाँडफाँट

- ✓ नेपाल सरकारले सङ्कलन गरेको मुल्य अभिवृद्धि कर र अन्तःशुल्कबाट सङ्कलन भएको रकमको १५ प्रतिशत स्थानीय विभाज्य कोषमा जम्मा हुने र आयोगले निर्धारण गरेको आधार र ढाँचा बमोजिम बाँडफाँट हुने र स्थानीय सञ्चित कोषमा मासिक रूपमा प्राप्त हुने
- ✓ प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टीको बाँडफाँट आयोगको सिफारिसमा प्राकृतिक स्रोतको उपयोगबाट प्रभावित हुने स्थानीय तहलाई २५ प्रतिशत र प्राकृतिक स्रोतबाट प्राप्त हुने रोयल्टी वार्षिक रूपमा प्राप्त हुने ।

(ग) अनुदान

- ✓ वित्तीय समानीकरण अनुदान : खर्चको आवश्यकता र राजस्वको क्षमताको आधारमा आयोगको सिफारिसमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- ✓ सशर्त अनुदान : कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न आयोगले तोकेको आधारमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- ✓ समपूरक अनुदान : पूर्वाधार विकाससम्बन्धी कुनै योजना कार्यान्वयन गर्न योजनाको कुल लागतको अनुपातका आधारमा सङ्घ र प्रदेशबाट प्राप्त हुने
- ✓ विशेष अनुदान : कुनै खास उद्देश्य र योजनाको लागि सङ्घ र प्रदेशबाट

(घ) वैदेशिक सहायता तथा आन्तरिक ऋण

- ✓ नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिएर मात्र वैदेशिक अनुदान वा सहयोग लिन वा वैदेशिक अनुदान वा सहयोगमा योजना वा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न गराउन सक्ने।
- ✓ नेपाल सरकारको सहमति लिएरमात्र वित्त आयोगले सिफारिस गरेको सीमाभित्र आन्तरिक ऋण लिन सक्ने।
- ✓ नेपाल सरकारसँग मनासिव कार्यका लागि ऋण लिन सक्ने।
- ✓ उपरोक्त व्यवस्थाहरूले स्थानीय तहलाई प्राप्त हुन सक्ने आयका स्रोतहरूलाई व्याख्या गरेको छ। स्थानीय तहले कानुनमा उल्लेख भएकोबाहेक आफ्नो अधिकार क्षेत्रमा कुनै कर लगाउन, उठाउन र ऋण लिन नपाउने व्यवस्था हुनुका साथै निम्नअनुसारका थप व्यवस्थाहरू रहेका छन्।
- ✓ कर लगाउँदा राष्ट्रिय आर्थिक नीति, वस्तु तथा सेवाको ओसारपसार, पूँजी तथा श्रम बजार, छिमेकी प्रदेश तथा स्थानीय तहलाई प्रतिकूल असर नहुने गरी लगाउनु पर्ने संवैधानिक व्यवस्था)
- ✓ कर नलाग्नेः कूटनीतिक नियोग, कूटनीतिज्ञ, वैदेशिक ऋण वा सहायताबाट सञ्चालित परियोजनाबाट हुने पैठारी, सामूहिक वा संयुक्त आवासको बिक्री नभएको स्टक, सामूहिक आवासको सार्वजनिक उपयोगको क्षेत्र।
- ✓ सेवा शुल्क असुली कार्य आफैं वा व्यवस्थापन करार वा सार्वजनिक निजी।
- ✓ साझेदारीबाट गर्न सक्ने।

३.६ नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

यस नगरपालिकालाई प्राप्त कानुनी अधिकारको आधारमा सम्भाव्य आय शीर्षकहरूको परिचालन अवस्थाको विश्लेषण गरिएको छ।यसले नगरपालिकामा सम्भावना भएका आयका शीर्षकहरूको सम्भाव्यता, सङ्कलनको

अवस्था तथा दरको निर्धारणको अवस्थालाई देखाउँछ। तालिका ८ मा आयका शीर्षक र सम्भावनाहरू प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ११ : नगरपालिकाको आन्तरिक आय परिचालनको वर्तमान अवस्था

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भए नभएको)	सङ्कलनको अवस्था (भए नभएको)	कार्यान्वयनमा देखिएका विद्यमान समस्याहरु केके हुन?
क.	कर राजस्व				
	भूमिकर (मालपोत)	छ	भएको	भएको	वडा कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई भूमिकर/मालपोत र सम्मपत्ति करका बारेमा स्पष्ट जानकारी नरहेको
	सम्पत्ति कर	छ	भएको	भएको	मलेनिकाले तयार गरेको राजस्व सफ्टवेयरले साङ्ग्रीला सफ्टवेयरको जस्तो विस्तृत विवरण नदिँदा र विगतको बक्यौताको समेत विवरण हेर्न नसकिने हुँदा कर लिन कठिन हुने गरेको।
	सवारी कर (टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा, इ-रिक्सा)	छ	भएको	भएको	गत विगतदेखी गत वर्षसम्म ७२ वटा दर्तामा भएको। चालु वर्ष ९ वटा दर्ता र ९ वटा पुरानाले नवीकरण गरेका। अझै दायरामा आउन बाँकी छन। जम्मा ८१ वटा भएका
	घरजग्गा बहाल कर	छ	भएको	भएको	संस्थागत वहाल कर सङ्कलन भएको व्यक्तिगत दायरामा आउन नसकेका
	व्यवसाय कर	छ	भएको	भएको	सबै करको दायरामा आउन नसकेको
	जडिबुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	छ	भएको	भएको	खोटो निकास प्रति केजी ५० पैसा लगाएको छ। रकम उठेको छ। कवाडीकर ठेक्का लागेको छैन ।
	विज्ञापन कर	छ	भएको	नभएको	ठेक्का लाग्न नसकेको
	मनोरञ्जन कर	छ	भएको	नभएको	ठेक्का लाग्न नसकेको
	वहाल बिटौरी कर				
ख.	अन्य गैर कर राजस्व				

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भए नभएको)	सङ्कलनको अवस्था (भए नभएको)	कार्यान्वयनमा देखिएका विद्यमान समस्याहरु केके हुन?
	स्लेट, ढुङ्गा, गिट्टी, वालुवा एवम् माटोजन्य वस्तुको विक्री	छ	भएको	नभएको	ठेक्का लागेको छ।
	काठ, दाउरा, जाराजुरी, दहत्तर, बहत्तर बिक्री	छैन	छैन	छैन	
	वन पैदावर (सामुदायिक वनको) बिक्री बापतको आय	छ	भएको	भएको	सर्वोच्चको स्टेअर्डरले रोकिएको छ।
	नक्सा पास दस्तुर	छ	भएको	भएको	गुठी भित्रका भवनको नक्सा पास गर्ने नगर्ने कानूनी समस्या छ। गुठीबाहिरका भवनहरू पनि नक्सा पास गराउदैंनन्।
	व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्ब शुल्क	छ	भएको	भएको	
	बहाल बिटौरी शुल्क	छैन	छैन	छैन	नगरपालिकाको आफ्नो स्वामित्वमा कुनै संरचना नभएको
	पार्किङ्ग शुल्क	छ	भएको	नभएको	पार्किङ्ग स्थल उपलब्ध गराउन नसकेका कारण शुल्क सङ्कलन गर्न सकिएको छैन।
	अस्पताल सञ्चालन	छ	भएको	भएको	दुल्लू अस्पताल नगरपालिकाको जिम्मामा रहेको तर त्यसको राजस्व नगरपालिकामा आउन नसकेको।
	फोहरमैला व्यवस्थापन शुल्क	छ	भएको	भएको	नगरपालिकाको सवारी साधन र कर्मचारीबाट निश्चित शुल्क लिई फोहरमैला व्यवस्थापन हुदै आएको। यसको आम्दानीलाई अन्य दस्तुर शीर्षकमा बाँधिएको छ।
	स्थानीय खानेपानी महसुल	छ	भएको	भएको	नगरपालिकाअन्तर्गत खानेपानी बोर्डमार्फत खानेपानी व्यवस्थापन भएको छ। खानेपानी बोर्डले सङ्कलन

क्र.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भए नभएको)	सङ्कलनको अवस्था (भए नभएको)	कार्यान्वयनमा देखिएका विद्यमान समस्याहरु केके हुन?
					गरेको राजस्व नपामा नआएको।
	स्थानीय विद्युत महसुल	छ	भएको	भएको	विद्युत जडान सिफारिस शुल्क लिने गरिएको
	केवलकार, ट्रेकिङ्ग, क्यानोइङ्ग,कायाकिङ्ग, बन्जीजम्प, जिपप्लायर, प्यारा ग्लाईडिङ्ग आदि मनोरञ्जन तथा साहसी खेलकुदसम्बन्धी सेवा तथा व्यवसायमा सेवाशुल्क	छ	भएको	नभएको	ट्रेकिङ्गको केही सम्भावना रहेको छ। तर यसबाट राजस्व सङ्कलन हुन नसकेको
	निर्माण, सञ्चालन र व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार तथा सेवामा सेवाशुल्क (खानेपानी, विजुली, धारा, अतिथि गृह, धर्मशाला, पुस्तकालय, सभागृह, ढल निकास, सडक वत्ति, शौचालय, पार्क, पौडी पोखरी, व्यायामशाला, पर्यटकीय स्थल, हाटवजार, पशु वधशाला, शवदाह गृह, घोविघाट, सडक, बसपार्क, पुल आदि	छ	भएको	भएको	हालसम्म यस्ता सेवाहरु नगरपालिकाबाट उपलब्ध नभएको
	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ	भएको	भएको	
	दर्ता, अनुमति तथा नवीकरण दस्तुर (एफएम रेडियो सञ्चालन, घ वर्गको निर्माण इजाजतपत्र, विद्यालय स्थापना, स्थानीय स्तरका व्यापारिक फर्म आदि)	छ	भएको	भएको	
	ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, नुन, माटो, खरीढुङ्गा, स्लेटजस्ता वस्तुको	छ	भएको	भएको	

क.सं.	आयका प्रकार	सम्भावनाको विवरण (छ/छैन)	दर निर्धारणको अवस्था (भए नभएको)	सङ्कलनको अवस्था (भए नभएको)	कार्यान्वयनमा देखिएका विद्यमान समस्याहरु केके हुन?
	सर्भेक्षण, उत्खनन तथा उपयोग शुल्क				
	वडा मार्फत गरिने सिफारिश तथा प्रमाणित दस्तुर	छ	भएको	भएको	
	दण्ड जरिवाना	छ	भएको	भएको	

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व परिचालनको संस्थागत तथा नीति विश्लेषण तल तालिका १२ मा गरिएको छ।

तालिका १२ : राजस्व परिचालनको संस्थागत तथा नीति विश्लेषण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) सङ्गठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था सङ्गठन संरचनामा छ छैन?	छैन	सङ्गठन संरचनामा राख्ने
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरबन्दी छन्? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ?	सहायक पाँचौं १ का. स. १	आवश्यकताअनुसार पूर्ण नभएको।
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन?	छ	
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिईएको छ छैन?	छ	
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ?	छ	यातायातको व्यवस्था हुनु पर्ने।
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छ	
कर्मचारीको राजस्व परिचालनसम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ?	छैन	समय समयमा क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्ने।
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिइएको जिम्मेवारी के छ?	छ	घटना दर्ता, सम्पत्तिकर तथा मालपोत कर, सिफारिस आदि।
ख) राजस्व प्रशासन सञ्चालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ र कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू 'सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छैन	करदाता विवरण अद्यावधिक गर्नु पर्ने।
नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ?	न.पा. कार्यालयले मात्र प्रयोग गरेको	बहाल बिटौरी असुली हुन नसकेको। यसमा जोड गर्नु पर्ने।

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्याङ्कन कत्तिको सही रूपमा भएको छ? मूल्याङ्कनअनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन?	कर निर्धारण नगरसभाबाट हुने हुँदा ठिकै रहेको	नगर सभाले अन्य विभिन्न करका दरहरू निर्धारण गर्नु पर्ने।
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ?	- दायरा समेट्न नसकेको - समयमै राजस्व नतिर्ने - प्रचार/प्रसार गर्न नसकेको	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने।
व्यवस्थाको बर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ?	दण्ड जरीवानाको व्यवस्था रहेको ।	व्यवस्था भए पनि कार्यान्वयनमा नरहेको तथा आर्थिक ऐनमा नै व्यवस्था गर्नु पर्ने।
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढिलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ?	गत आ.व.सम्म रहेको राजस्व कम उठ्ने हुँदा छुटको व्यवस्था नरहेको तर जरिवानाको व्यवस्था रहेको।	आर्थिक ऐनमा दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था गर्नु पर्ने। पुरस्कारको व्यवस्था हुन नसकेको।
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ?	छैन	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू ब्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने ।
नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्न सक्ने व्यवस्था के कस्तो छ?	न.पा. मा गुनासो सुन्ने अधिकारीसँग गुनासो आउने गरेको	गुनासो पेटिका समेत राखिएको छ। यसको थप प्रभावकारितामा जोड दिनु पर्ने।
राजस्व शाखाको कार्यप्रक्रिया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ?	कार्यालय प्रमुखद्वारा समयसमयमा गरिने। तथापि घर बहाल करमा चुहावट हुन सक्ने सम्भावना रहेको	कार्यकारी प्रमुख तथा राजस्व परामर्श समितिद्वारा अनुगमन गर्ने व्यवस्था गर्नुपर्ने।
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ?	छैन।	राजस्व परिचालनमा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्न उपयुक्त हुने।
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्कसम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग वोर्ड, वेब साईट आदि)	छैन	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नु पर्ने।
करको दर निर्धारण तथा समीक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागिता कस्तो छ?	सहभागिता हुने गरेको छ।	सम्बद्ध निकायको प्रभावकारी सहभागिताको सुनिश्चित गरी अपनत्व बढाउनु पर्ने।
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारिता कस्तो छ? (बैठक सङ्ख्या, निर्णयहरू आदि)	वार्षिक ५/६ पटक	राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित मासिक रूपमा बस्नुपर्ने।

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागिताको अवस्था कस्तो छ?	मध्ययम खालको सहभागिता रहेको छ।	प्रतिनिधिमूलक रुपमा करदाताहरुसँगको सम्वादलाई नियमित र प्रभावकारी बनाउनु पर्ने।
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ?	खासै छैन।	राजस्व शाखालाई छुट्टै दरबन्दी गराई सङ्गठन संरचनामा राख्नु पर्ने ।
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ?	कम्प्युटर प्रणालीमा रहेको	शीर्षकगत रुपमा थप व्यवस्थित गरी कम्प्युरमा राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्ने समयमा हुने गरेको	मासिक रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन ? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संवोधन भएका छन्?	समयमै आलेप हुने गरेको सैद्धान्तिक वेरुजु योजना सम्पन्न हुनु भन्दा पहिले भुक्तानी हुने चलन।	थप प्रभावकारी बनाउन आलेप शाखालाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने।

स्रोत: दुल्लू नगरपालिका, २०८२

दुल्लू नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवासम्बन्धी विवरणहरू तल तालिका १३ मा गरिएको छ।

तालिका १३ : नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गरेका सेवा

क्र.सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराइएको स्थान वा क्षेत्र	इकाइ र परिमाण	सेवा शुल्कको सम्भावना छ/छैन?	हालको अवस्था (आय)
१	फोहरमैला व्यवस्थापन	बजार क्षेत्र	वार्षिक	छ	सङ्कलन भएको
२	स्थानीय खानेपानी	छैन	छैन	छैन	बोर्डमार्फत सञ्चालन भएको
३	बिजुली	छैन	छैन	छैन	
४	धारा	छैन	छैन	छैन	
५	अतिथिगृह	छैन	छैन	छैन	
६	धर्मशाला	छैन	छैन	छैन	
७	पुस्तकालय	छैन	छैन	छैन	
८	सभागृह	छैन	छैन	छैन	
९	ढल निकास	छैन	छैन	छैन	
१०	सडकबत्ती	छैन	छैन	छैन	
११	सार्वजनिक शौचालय	छैन	छैन	छैन	
१२	पार्क	छैन	छैन	छैन	
१३	पौडी पोखरी	छैन	छैन	छैन	
१४	व्यायामशाला	छैन	छैन	छैन	१ वटा भएको तर राजस्व नउठेको

क्र. सं.	सेवाहरू	उपलब्ध गराइएको स्थान वा क्षेत्र	इकाइ र परिमाण	सेवा शुल्कको सम्भावना छ/छैन?	हालको अवस्था (आय)
१५	पर्यटकीय स्थल	छैन	छैन	छैन	
१६	हाटबजार				
१७	पशुबधशाला				
१८	शवदाहगृह	छैन	छैन	छैन	
१९	बसपार्क	छैन	छैन	छैन	
२०	अन्य पार्किङ्ग क्षेत्र				
२१	सिफारिस तथा प्रमाणित	छ	छ	छ	
२२	दर्ता, अनुमति, नवीकरण दस्तुर	छ	छ	छ	
२३	मूल्याङ्कन सेवा शुल्क	छ	छ	छ	
२४	नक्सापास	छ	छ	छ	
२५	कृषिउपज सङ्कलन केन्द्र				ठेक्कामा जाने प्रक्रियामा रहेको

स्रोत: दुल्लू नगरपालिका, २०८२

नगरपालिकाले आन्तरिक आय उठाउन सक्ने तर हालसम्म नउठाएका केही आय शीर्षकहरू तथा सोको परिचालन गर्ने उपायहरूका बारेमा तल तालिका १४ मा संक्षिप्तरूपमा विश्लेषण गरिएको छ।

तालिका १४ : आन्तरिक आय नउठेका केही क्षेत्रहरू

सम्भाव्य भए पनि हालसम्म नउठाएका आय शीर्षकहरू	लागु नहुनुको कारण	परिचालन गर्ने उपाय
मनोरन्जन कर	मनोरञ्जन स्थलको अभाव	मनोरञ्जन स्थलको निर्माण गरी प्रचार प्रसारमा जोड दिनु पर्ने।
विज्ञापन कर	सार्वजनिक स्थल पहिचा गरी विज्ञापनका लागि प्रचार प्रसार हुन नसकेको	निर्धारण गरि विज्ञापन प्रशारण तथा प्रकाशनमा जोड दिनु पर्ने।
बहाल/बिरौटी कर	संरचना नभएको	नगरपालिकाले संरचनाहरु निर्माण गरी आयस्रोत बढाउनु पर्ने।

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

३.७ आन्तरिक राजस्व सङ्कलनको प्रमुख क्षेत्र र सम्भावना विश्लेषण

नगरपालिकाले आन्तरिक स्रोत अन्तर्गत विभिन्न शीर्षकअन्तर्गत राजस्व सङ्कलन गर्न सक्नेछन् जसअनुसार प्रमुख क्षेत्रहरू कर राजस्व र गैरकर राजस्वका विभिन्न शीर्षकअनुसार कर वा दस्तुरको सम्भावनाको विश्लेषण निम्नानुसार गरिएको छ।

१. कर राजस्व

१.१ सम्पत्ति कर

यस नगरपालिकामा कुल ९०७१ घरधुरीहरु रहेका छन्। सम्पत्ति कर तिर्ने करदाताका बारेमा नगरपालिकामा यथार्थ तथ्याङ्क नभएका कारण अनुमानका आधारमा सम्पत्ति करको सम्भाव्यता विश्लेषण गरिएको छ। कुल

घरधुरीमध्ये करिब ४००० घरधुरीहरू गुठीजग्गा अन्तरगत रहेका छन् र बाँकी ५००० घरधुरी मात्रै सम्पत्तिकरको दायरामा आउन सक्ने करदाताको रुपमा अनुमान गरिएको छ। यसै गरी कुल सम्भावित करदातामध्ये ७० प्रतिशत करदाताहरू रु. २५० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने र २० प्रतिशत करदाताहरु रु. ३५० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने छन् भनि अनुमान गरिएको छ। यसैगरी वार्षिकरूपमा रु. ६५० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने करदाता ५ प्रतिशत, वार्षिकरूमा रु. १,२५० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने करदाता ३ प्रतिशत, वार्षिक रुपमा रु. २,५०० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने करदाता १.५ प्रतिशत र वार्षिकरूपमा रु. ३,००० बराबर सम्पत्ति कर तिर्ने करदाता ०.५ प्रतिशत छन् भन्ने अनुमान गरी सम्पत्ति करको प्रक्षेपण गरिएको छ। जसअनुसार सबै करदातालाई हालको करको दरमा सम्पत्ति कर असुली गर्दा कुल रु. १८ लाख ३७ हजार ५ सय सङ्कलन हुन सक्ने सम्भाव्यताको प्रक्षेषण गरिएको छ। यसको विश्लेषण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १५ : सम्पत्ति करको सम्भाव्यता विश्लेषण

भवन र जग्गाको मुल्य	जम्मा मुल्य	करको दर प्रतिशत	कर रकम रु.	जम्मा रकम रु.	कुल करदाताको सङ्ख्या प्रतिशत	कुल करदाताको सङ्ख्या	सम्भाव्य कुल आय रु.
सुरुको ५ लाखसम्म	५ लाख	०.०५	२५०	२५०	७०	३५००	८७५०००
त्यसपछिको १० लाख	१५ लाख	०.०१	१००	३५०	२०	१०००	३५००००
त्यसपछिको २० लाख	३५ लाख	०.०१५	३००	६५०	५	२५०	१६२५००
त्यसपछिको ३० लाख	६५ लाख	०.०२	६००	१२५०	३	१५०	१८७५००
त्यसपछिको ५० लाख	१ करोड १५ लाख	०.०२५	१२५०	२५००	१.५	७५	१८७५००
सो भन्दा माथि जतिसुकै भएपनि	१ करोड १५ लाखभन्दा बढी	०.०३		३०००	०.५	२५	७५०००
जम्मा					**१००**	**५०००**	**१८३७५००**
पहिलो वर्ष (८० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)							१४७००००
दोश्रो वर्ष (९० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)							१६५३७५०
तेश्रो वर्ष (९५ प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)							१७४५६२५

नोट : चालु आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को असार २५ गतेसम्म सम्पत्ति करबापत रु.१२ लाख १५ हजार ६ सय १३ सङ्कलन भइसकेको छ।

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

<u>सुधारका पक्षहरू :</u>

- ✓ नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण घरधुरीहरूलाई सम्पत्ति करको दायराभित्र ल्याउने।
- ✓ सम्पत्ति करसम्बन्धी आमजनताहरूलाई सञ्चारका विभिन्न माध्यमबाट सूचित गर्ने।
- ✓ कर र गैरकरसम्बन्धी ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने।

१.२ मालपोत (भूमि कर)

नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १५६.६५ वर्ग किलो मिटर रहेको छ। यसलाई रोपनीमा रुपान्तरण गर्दा ३,०८,१५५ रोपनी हुन आउँछ। कुल क्षेत्रफलमध्ये ३० प्रतिशत (९२,४४६ रोपनी) क्षेत्रमा मात्रै बसोबास र खेतीपाती हुन्छ भनी अनुमान गरिएको छ। यसमध्ये ४० प्रतिशत (३६,९७९ रोपनी) गुठीले ओगटेको भनी अनुमान गर्दा बाँकी ५५,४६८ हेक्टर जमिन मालपोतको लागि योग्य छ भनी अनुमान गरिएको छ। कुल मालपोतका लागि योग्य जमिनमध्ये पनि ९० प्रतिशत ग्रामीण र १० प्रतिशत मात्रै सहरी क्षेत्रमा रहेको छ भनी

अनुमान गरेका आधारमा मालपोत (भूमिकर) को राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। जसअनुसार यस नगरपालिकामा हालको करको दरअनुसार कुल रु. ७ लाख ६२ हजार ६ सय ८८ बराबरको मालपोत (भूमिकर) सङ्कलन हुनसक्ने प्रक्षेपण गरिएको छ। यसको विश्लेषण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १६ : मालपोत (भूमिकर)को सम्भाव्यता विश्लेषण

भवन र जग्गाको मुल्य	प्रति रोपनी रु.	मालपोतको दायरामा आउन सक्ने जग्गाको क्षेत्रफल रोपनीमा	जम्मा रकम रु.
ग्रामीण क्षेत्र	१२.५	४९९२१	६२४०१३
सहरी क्षेत्र	२५.०	५५४७	१३८६७५
जम्मा			**७६२६८८**
पहिलो वर्ष २०८२/८३ मा (८० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)			६१०१५०
दोश्रो वर्ष २०८३/८४ मा (९० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)			६८६४१९
तेश्रो वर्ष २०८४/८५ मा ९५ प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)			६५२०९८

नोट : चालु आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को असार २५ गतेसम्म मालपोतबापत रु. ५ लाख ११ हजार ४१ सङ्कलन भइसकेको छ।

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ नगरपालिकाले मालपोत कार्यालयसँग समन्वय गरी जग्गाधनी र जग्गासम्बन्धी विवरण उपलब्ध गराई तथ्याङ्कको अभिलेखीकरण गर्ने।

१.३ घरजग्गा बहाल कर

दुल्लू नगरपालिका क्षेत्रभित्र क्रियाशिल विभिन्न वित्तीय क्षेत्र सरकारी कार्यालयहरू, सहकारीहरू, गैससहरू, निजी विद्यालयहरू, व्यापारिक भवनहरूलगायत घरायसी प्रयोजनका प्रयोग भएका भवनहरूको अनुमानमा आधारमा घरजग्गा बहालकरको सम्भावित प्रक्षेपण निम्नानुसार गरिएको छ। नगरपालिकाको आर्थिक ऐन, २०८१ को दरलाई औसत आधार लिई गरिएको सम्भाव्यताको गणनाअनुसार कुल रु. १४ लाख ७३ हजार राजस्व सङ्कलन हुनसक्ने देखिन्छ। यसको विश्लेषण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १७ : घरजग्गा बहाल करको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.सं.	बहालमा बस्ने	अनुमानित सङ्ख्या	अनुमानित कोठा/ क्षेत्रफल वर्ग फीट	न्यूनतम बहाल दर प्रति कोठा वर्गफिट रु.	बहाल करको दर प्रतिशत	सम्भाव्य कुल आय रु.
१	बैङ्क	८	७	४०००	१०	२२४०००
२	सहकारी संस्था	२०	४	३०००	१०	२४००००
३	लघुवित्त संस्था	४	४	२०००	१०	३२०००
४	सरकारी कार्यालयहरू	४	८	१०००	१०	३२०००
५	गैरसरकारी संस्थाका कार्यालयहरू	५	३	३०००	१०	४५०००
६	व्यापारिक भवनहरू	३०	३	४०००	१०	३६००००
७	निजी विद्यालयहरू	५	८	२०००	१०	८००००
८	घरायसी प्रयोजनमा प्रयोग भएका घरहरू	१००	२	२०००	१०	४०००००

क्र.सं.	बहालमा बस्ने	अनुमानित सङ्ख्या	अनुमानित कोठा/ क्षेत्रफल वर्ग फीट	न्यूनतम बहाल दर प्रति कोठा वर्गफिट रु.	बहाल करको दर प्रतिशत	सम्भाव्य कुल आय रु.
९	अन्य सङ्घसंस्थाहरू	१०	३	२०००	१०	६००००
	जम्मा					**१४७३०००**
२०८०/८१ को यथार्थ सङ्कलन						**५९६५५२**
२०८१/८२ को असार २५ सम्मको यथार्थ सङ्कलन						**७९८४४९**
पहिलो वर्षको लक्ष्य (८० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)						११७८४००
दोश्रो वर्षको लक्ष्य (९० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)						१३२५७००
तेश्रो वर्षको लक्ष्य (९५ प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)						१३९९३५०

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ घरजग्गा बहाल व्यवस्थासम्बन्धी निर्देशिका बनाई कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्ने।
- ✓ नगरपालिकको भौगोलिक क्षेत्रभित्र स्थान विशेष वा भवनको प्रकृति वा बहाल प्रयोजन वा अन्य कुनै विषयलाई आधार बनाई घर बहाल करको न्यूनतम दर वा अङ्क तोक्नु पर्ने।

१.४ व्यवसाय कर

व्यवसाय करको सम्भाव्यता अध्ययनका लागि नगरपालिकामा आधिकारिक रूपमा विभिन्न व्यावसाय पेशा तथा उद्योगसम्बन्धी तथ्याङ्क नभएका कारण अनुमानका आधारमा व्यवसायको किसिमअनुसार सङ्ख्या गणना गरिएको छ। त्यो अनुमानअनुसारको व्यवसायको सङ्ख्यालाई नगरसभाले पास गरेको आर्थिक ऐन, २०८१ को औसत करको दरले गुणा गरेर सम्भाव्य व्यवसाय करको प्रक्षेपण गरिएको छ। जसअनुसार नगरपालिकाले सबै करदाता व्यवसायीहरूलाई करको दायरामा ल्याउन सकेको अवस्थामा रु. ८ लाख ९७ हजार ३ सय राजस्व सङ्कलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ। यससम्बन्धी विवरण तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका १८ : व्यवसाय करको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.सं.	व्यवसायको किसिम	सम्भावित सङ्ख्या	औसत करको दर	कुल सम्भावित राजस्व रकम रु.
१	व्यवसायिक वस्तुसँग सम्बन्धित व्यवसाय/पसलहरू (खुद्रा/थोक)	५००	**१५००**	**७५००००**
२	विशेषज्ञ परामर्श तथा अन्य सेवा	१०	**१५००**	**१५०००**
३	उद्योग	५	**२०००**	**१००००**
४	सञ्चार	५	**२५००**	**१२५००**
५	वित्तीय सेवा	१४	**३०००**	**४२०००**
६	स्वास्थ्य सेवा	३	**२५००**	**७५००**
७	निजी विद्यालय	५	**३०००**	**१५०००**
८	अन्य	१०	**५००**	**५०००**
९	ग्यारेज	३	**१००**	**३००**
१०	मदिरा पसल	२०	**१५००**	**३००००**
११	होटल/लज	१०	**१०००**	**१००००**

क्र.सं.	व्यवसायको किसिम	सम्भावित सङ्ख्या	औसत करको दर	कुल सम्भावित राजस्व रकम रु.
	जम्मा			८९७३००
पहिलो वर्षको लक्ष्य (८० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)				७१७८४०
दोश्रो वर्षको लक्ष्य (९० प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)				८०७५७०
तेश्रो वर्षको लक्ष्य (९५ प्रतिशत करदाता करको दायरामा आउने अनुमान)				८५२४३५

नोट : आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को असार २५ गतेसम्म व्यवसाय कर रु. २ लाख २२ हजार ८ सय पचास सङ्कलन भइसकेको छ भने व्यवसाय रजिष्ट्रेसन दस्तूर बापत रु. १ लाख ६० हजार ५ सय ५० सङ्कलन भएको छ।

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालित विभिन्न व्यवसायसँग सम्बन्धित व्यवसायीहरु र व्यवसाय तथा उद्योगसँग सम्बन्धित छाता सङ्घ सङ्गठनहरूसँग नियमित संवाद र छलफल गर्ने।
- ✓ व्यवासय कर प्रशासनमा पुरस्कार र दण्डको व्यवस्था गर्ने।
- ✓ व्यवसायहरूको वर्गीकरणअनुसारको तथ्याङ्क तयार गरी वार्षिकरूपमा नियमित अद्यावधिक गर्ने।

१.५ जडीबुटी, कबाडी, जीवजन्तु कर

यस नगरपालिकामा जटामसी, चिराइतो, लौठसल्ला, पाँचऔंले आदि जातका महत्वपूर्ण प्रजातिहरू पाइन्छन् र त्यसको व्यवसायिक कारोबार भईरहेको छ। सामुदायिक वनले यस्ता वस्तुको सङ्कलन तथा बिक्री गरी आएको छ तर नगरपालिकाले हालसम्म यसको लागि कर निर्धारण गरेको छैन। नगरपालिका क्षेत्रबाट करिव २०,००० किलो जडीवुटी सङ्कलन गर्न सकिने सम्भावनाको आँकलन गरिएको छ। विविध प्रकारका जडीबुटीहरूको निकासी गर्दा औषतमा प्रति किलो रु. १५ का दरले कर लिँदा रु ३,००,००० सङ्कलन हुने सम्भावना देखिन्छ। यसै गरी कबाडी मालसामानको निकासीबाट पनि राजस्व सङ्कलन हुने सम्भावना छ।

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ कबाडी, जडिवुटी र जीवजन्तु करको सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने।
- ✓ जडीबुटीको वर्गीकरणअनुसार तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने र सोहीबमोजिम निकासी शुल्क कायम गरेमा यो राजस्व रकम अझै बढ्न सक्ने देखिन्छ
- ✓ जडीवुटी, कबाडी र जीवजन्तुसम्बन्धी व्यवसाय प्रवर्धनमा सहयोग गर्ने
- ✓ जडीबुटी, कबाडी तथा जीवजन्तुको व्यवसायिक रूपमा कारोवार गर्नेलाई इजाजत प्रदान गरी कारोवारको आधारमा कर सङ्कलन गर्ने।
- ✓ नगरपालिका क्षेत्रमा सङ्कलन तथा व्यवसायिक उपयोग हुने परिमाणसम्बन्धी आवश्यक तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने।

१.६ विज्ञापन कर

नगरपालिका क्षेत्रमा हुने विज्ञापन सामग्रीसम्बन्धी आवश्यक तथ्याङ्क छैन। यस नगरपालिकाभित्र रहेका मुख्य व्यापारिक केन्द्रहरूमा तल्लोडुङ्गेश्वर, पिपल घारी, शान्ति बजार, दुल्लू, साहुबाडा, पौवा, चौतारा, रातिमाटा, छिउडी, बिनायक बजार रहेका छन्। यी क्षेत्रहरू विज्ञापनका लागि उपयुक्त रहेका छन्। केही मात्रमा विज्ञापन सामग्रीहरू स्थापना हुने क्रममा रहेका छन्। यस नगरपालिकामा सडक र बजारको विकास र विस्तारसँग विज्ञापन सामग्रीको वृद्धि हुँदै जाने अनुमान गरिएको छ। नगरपालिकाको बजार क्षेत्रमा साना बोर्ड करिव २०० वटा, मझौला १०० वटा र ठुला साइजका बोर्ड करिव ५० वटा स्थापना हुन सक्ने देखिन्छ। ठुलो साइजको बोर्डको प्रति बोर्ड रू.

१,५००, मझौला खालको बोर्डको रू. १,००० र साना बोर्डको रू. ५०० को दरले कर लगाई विज्ञापन कर लिँदा करिब रू. २,७५,००० कर सङ्कलन हुने र सोको ६० प्रतिशतले हुन आउने रकम रू. १,६५,००० रकम सङ्कलन हुने अनुमान गरिएको छ। तथापि चालु आर्थिक वर्षको असार २५ सम्म यस शीर्षकमा कुनै राजस्व सङ्कलन भएको छैन।

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ विज्ञापनका लागि उपयुक्त सार्वजनिक स्थानहरूको बारेमा तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने।
- ✓ विज्ञापन प्रवर्धनका लागि राष्ट्रिय, प्रदेश, जिल्ला र स्थानीय स्तरका व्यवसायीहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।
- ✓ विज्ञापन एजेन्सीहरूसँग परामर्श र समन्वय गरी विज्ञापन सामग्री जडानका लागि अनुरोध गर्ने।
- ✓ विज्ञापन सामग्री प्रयोग भएका स्थानका सन्दर्भमा यथार्थ लगत राख्ने।
- ✓ सम्भाव्य स्थानहरूमा विज्ञापन प्रवर्धनको वातावरण तयार गर्ने।

१.७ मनोरञ्जन कर

यस नगरपालिकामा मनोरञ्जात्मक गतिविधिहरू ज्यादै न्यून हुने गरेका छन्। जसका कारण मनोरञ्जन क्षेत्रबाट कति राजस्व सङ्कलन गर्न सकिएला भनी अनुमान गर्न कठिन छ। तथापि, कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन, २०८१ मा मनोरञ्जात्क गतिविधिहरू जस्तै चलचित्र प्रदर्शन, फन पार्क, वाटर गार्डेन, नाईट क्लब, मसाज, स्पा, जीपलाईन, बन्जीजम्प, प्याराग्लाइडिङ्ग, पौडी पोखरी, सांस्कृतिक प्रदर्शन, दोहोरी साँझ, डान्सबार, कन्सर्ट, नाटक घर, भिडियो घर, थिएटर, पार्क, मेला महोत्सव, जादु, सर्कस, चटके तथा मेला सञ्चालन गराएबापत प्रति टिकट वा रसिद ५ प्रतिशतका दरले मनोरञ्जन कर सम्बन्धित स्थानीय तहले लगाउने र सङ्कलन गर्ने व्यवस्था रहेको छ। चालु आर्थिक वर्षमा यस नगरपालिका क्षेत्रमा मेला महोत्सव कार्यक्रममा रु. १५ लाखको टिकट बिक्री भएको आधारमा ५ प्रतिशतका दरले रु. ७५ हजार मनोरञ्जन कर बापत आम्दानी भई प्रदेश र स्थानीय तहका बीचमा बाँडफाँट गर्ने गरी विभाज्य कोषमा दाखिला भएको छ। तसर्थ, नगरपालिकाले मनोरञ्जात्मक गतिविधिलाई प्रचारप्रसारका माध्यममार्फत चलायमान बनाउन सकेको अवस्थामा वार्षिक रु. १ लाख ५० हजार मनोरञ्जन कर सङ्कलन हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ। सो रकमको ६० प्रतिशतले हुने रु. ९० हजार राजस्व मनोरञ्जन करबाट आउने सम्भावना देखिन्छ।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ नगरपालिकामा मनोरञ्जनात्मक गतिविधिलाई प्रोत्साहन गरी यस क्षेत्रबाट राजस्व सङ्कलन हुन सक्ने सम्भावना खोजी गर्ने।
- ✓ मनोरञ्जनात्मक स्थलहरूको निर्माणमा निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने।

१.८ साना सवारी कर

यस नगरपालिकाको आर्थिक ऐनको दफा ७ मा सवारी साधन दर्ता तथा वार्षिक सवारी कर सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ। साथै करको दर प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरेबमोजिम सवारी साधन कर लगाइने उल्लेख छ। चालु आर्थिक वर्षको असार २५ सम्म यस शीर्षकमा रु. २७ हजार २ सय आम्दानी भएको छ।

नगरपालिका क्षेत्र विस्तारको क्रममा रहेको र गाउँ जोड्ने सडकहरू पिच हुने अवस्थामा रहेको हुँदा यहाँका स्थानीयहरूले अटोरिक्सा किन्ने तथा भाडामा चलाउने क्रम बढ्दो छ। हालसम्म करिव ८१ वटा अटो-रिक्साहरू यस नगरपालिकामा दर्ता रहेका छन्। तथापि चालु वर्षमा १८ वटा मात्रै नगरपालिकमा नवीकरण भएका

छन्। मोटामोटी यहाँ १०० वटा अटो रिक्सा रहेको अनुमान छ। सबै अटो-रिक्साहरूलाई करको दायरामा ल्याउन सकियो भने नयाँ दर्ता र नवीकरण गरी कुल रु. १ लाख १९ हजार आगामी वर्ष आम्दानी हुन सक्ने देखिन्छ।

तालिका १९ : सवारी साधन करको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.सं.	विवरण	कुल दर्ता सङ्ख्या	कुल सङ्ख्या	करको दर (रु.)	सम्भावित रकम (रु.)
१	अटो-रिक्सा	८१	१००	दर्ता रु.२,०००*१९ नवीकरण रु.१,०००*८१	३८,००० ८१,०००
				जम्मा	**११९०००**

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ अटो-रिक्सा धनीहरुसँग नगरपालिकाले संवाद गरी उनीहरूलाई करको दायरामा ल्याउन पहल गर्नुपर्ने।

२. गैरकर राजस्व

२.१ बिक्रीबाट प्राप्त रकम (प्राकृतिक एवम् खानीजन्य वस्तुको बिक्री)

यस नगरपालिकाको कर्णाली नदी र लहरे खोलामा रहेका खोलाहरूमा ढुङ्गा, गिट्टी तथा बालुवा उत्खनन् गर्न सकिने देखिन्छ। प्रारम्भिक वातावरणीय मूल्याङ्कनका आधारमा यस नगरपालिकामा ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवाको सम्भावना देखिन्छ। चालु आर्थिक वर्षको असार २५ सम्म यस शीर्षक अन्तरगत दहत्तरबहत्तर शुल्क बापत रु. ७ लाख ७४ हजार ३ सय सङ्कलन भएको छ। नगरपालिकाले वार्षिक रुपमा रु. १५ लाख ८९ हजार १ सय ५५ बराबरको कुल राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने देखिन्छ। यसमध्ये ४० प्रतिशत प्रदेश सरकारलाई बाँडफाट गरी बाँकी ६० प्रतिशतले हुने रु. ९ लाख ५३ हजार ४ सय ९३ नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा आउन सक्ने सम्भावना रहेको छ।

तालिका २० : दहत्तरबहत्तरको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.सं.	विवरण	स्थान	कुल सम्भाव्य निकासी परिमाण (क्युफिट)	कुल उत्खनन भइरहेको परिमाण (क्युफिट)	दर प्रति क्युफिट (रु.)	सम्भावित रकम (रु.)
१	ढुङ्गा गिट्टी	वडा नं. १,२, ३, ६, ९, १०, ११, १२, १३	१४१२५८	७६६८९	५	७०६२९०
२	बालुवा	वडा नं. १,२, ३, ६, ९, १०, ११, १२, १३	१७६५७३	१२५६२८	५	८८२८६५
३	माटो बिक्री				१	
४	नदी तथा खोलाले बगाएको काठ				५००	
५	नदी तथा खोलाले बगाएको कुकाठ				२००	

क.सं.	विवरण	स्थान	कुल सम्भाव्य निकासी परिमाण (क्युफिट)	कुल उत्खनन भइरहेको परिमाण (क्युफिट)	दर प्रति क्युफिट (रु.)	सम्भावित रकम (रु.)
६	नदी तथा खोलाले वगाएर ल्याएको दाउरा तथा जराजुरी				४	
					जम्मा	१५,८९,१५५

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधारका पक्षहरू :

नगरपालिका अन्तर्गतका खानीजन्य तथा प्राकृतिक वस्तुहरूको परिमाण, गुणस्तर र वातावरणीय पक्षका विषयमा अध्ययन गरी सोको आधारमा परिचालनका लागि पहल गर्नुपर्ने।

- वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले सिफारिश गरेका मापदण्डभित्र रहेर मात्र उत्खनन् तथा बिक्री कार्य गर्ने गराउने।
- ठेक्का नलाग्ने अवस्था भएमा नगरपालिका आफैले सङ्कलन गर्न सक्ने व्यवस्थाका बारेमा आवश्यक प्रावधान सहित निर्णय गर्ने।
- ठेक्का नलागुञ्जेलका लागि नगरपालिका स्वयंले घाटगद्दी गरी सङ्कलन र बिक्री गर्ने।
- अबैध उत्खनन्लाई दण्डको व्यवस्था गरी कानुनी दायराभित्र ल्याउने।
- नगरपालिकाले आर्थिक ऐनमा नियमविपरित सङ्कलन गर्ने ठेकदारलाई कारबाही, दण्ड जरिवाना गर्न सकिने प्रावधान समावेश गर्ने।
- सङ्कलन कार्यको नियमित रूपमा अनुगमन गरी मापदण्डभित्र मात्र रहेर उत्खनन् भए नभएको सुनिश्चित गर्ने।

२.२ बहाल बिटौरी शुल्क

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार नगरपालिकाभित्र नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको हाटबजार वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचना उपयोग गर्न दिएबापत बहाल बिटौरी शुल्क लगाउन सङ्कलन गर्न पाउने कानुनी व्यवस्था रहेको छ। हालसम्म यस नगरपालिकामा यस शीर्षकमा कुनै रकम सङ्कलन हुन सकेको छैन।

नगर प्रोफाइल, २०७५ अनुसार यस नगरपालिकाको स्वामित्वमा तलको तालिका बमोजिमको जग्गा रहेको देखिन्छ। यी जग्गाहरूमा वडा कार्यालय भवन रहेको बाहेकका जग्गाहरूमा हाटबजार, सामुदायिक खेतीको लागि ठेक्का, लिजमा दिन सक्ने तथा व्यापारिक भवन बनाएर राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने देखिन्छ। यसरी सबै तथ्याङ्कहरू अपडेट गरी आगामी वर्ष यस विषयमा करिव रू. ८ लाख १० हजार सङ्कलन गर्न सक्ने सम्भावना देखिन्छ। यो अनुमान बाहेक यस शीर्षकमा यी जग्गाहरूमा हाटबजार, व्यवसायिक भवन बनाउँदा माथि उल्लेखित अनुमानित रकम भन्दा अझ बढी रकम सङ्कलन हुन सक्ने सम्भावना रहेको छ।

तालिका २१ : बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भाव्यता विश्लेषण

क.सं.	जग्गा रहेको स्थान	कि.नं.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	अनुमानित भाडा वा बहाल रकम (रु. मा)
क.	नाउलेकटुवाल	३७३	३१५	वडा कार्यालय	सबै भवन तथा जग्गाहरू वडा कार्यालय स्वास्थ्य लगायतका विविध रुपमा प्रयोग भएको र बाँकी जग्गा
		३७७	५३०	भाडामा दिन सकिने	
		४१८	३९०	भाडामा दिन सकिने	

क्र.सं.	जग्गा रहेको स्थान	कि.नं.	क्षेत्रफल	हालको उपयोग	अनुमानित भाडा वा बहाल रकम (रु. मा)
		१९५२	३७५	भाडामा दिन सकिने	पनि लिजमा दिन नसकिने भिर पाखा रहेको
		१९५४	४००	भाडामा दिन सकिने	
		४३३	३००	भाडामा दिन सकिने	
		१९५६	१३५०	भाडामा दिन सकिने	
ख.	नेपा	४५८	२४५	भाडामा दिन सकिने	
		२४६	२५४४	वडा कार्यालय	
ग.	दुल्लू	३२७	११४०	वडा कार्यालय	
		३३०	२६०	भाडामा दिन सकिने	
		१०३	७५	भाडामा दिन सकिने	
		३९२	९३४५	भाडामा दिन सकिने	
घ.	पदका	३४६	९७०	वडा कार्यालय	
ङ.	बडलम्जी	३१२	३०	वडा कार्यालय	
		७४७	१५३०	भाडामा दिन सकिने	
च.	छिउडिपुसाकोट	२४३	३७५	वडा कार्यालय	
छ..	कालभैरभ	७४	८८५	वडा कार्यालय	
ज..	मलिका	२२६	१०६०	वडा कार्यालय	
		जम्मा	२२११९		

स्रोत : दुल्लू नगरपालिका, २०८२

सुधारका पक्षहरू :

- ✓ बहाल बिटौरी शुल्कको सम्भावना भएका हाट, बजार तथा बाटोको दाँयाबाँया लगायत अन्य सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाहरूको पहिचान गरी यसको सम्भावना पहिचान गर्नुपर्ने।
- ✓ सार्वजनिक, ऐलानी, पर्ति र सरकारी तथा सामुदायिक जग्गाको स्वामित्व नेपाल सरकारको हुने भए तापनि यसको संरक्षण, मर्मतसम्भार र अन्य प्रबन्ध सम्बन्धित नगरपालिकाले गर्नुपर्ने।
- ✓ नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र आफूले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेको हाटबजार, पसल वा सरकारी जग्गामा बनेका संरचनाको लगत विवरण तयार गर्ने।
- ✓ नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा दर निर्धारण गरी सोबमोजिम राजस्व असुली गर्नुपर्ने।

२.३ पार्किङ्ग शुल्क

स्थानीय सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६० मा नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै सवारीलाई पार्किङ सेवा उपलब्ध गराएबापत पार्किङ शुल्क लगाउन सक्ने व्यवस्था रहेको छ। यस नगरपालिकाले आर्थिक ऐन, २०८१ को दफा १२ मा पार्किङ शुल्कबारे उल्लेख गरेको छ। तर हालसम्म यस नगरपालिकाले यस शीर्षक अन्तर्गत रकम सङ्कलन गर्न सकेको छैन।

यस नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका विभिन्न वडामा रहेका जग्गा हाल पनि पार्किङको रूपमा रहेको भए तापनि सोलाई व्यवस्थित गर्न सकिएको छैन। नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका सार्वजनिक जग्गाहरूलाई व्यवस्थित गर्नसकेमा नगरपालिकाले पार्किङ्ग शुल्कबापत आम्दानी गर्न सकिने देखिन्छ। नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा पार्किङ्ग शुल्कको व्यवस्था गरे तापनि दर तोकिएको छैन। निश्चित स्थान पहिचान गरी सवारी साधनहरूको

पार्किङ शुल्क असुल गरी राजस्व वृद्धिमा सहयोग पुग्ने देखिन्छ। नगरपालिकाभित्र रहेको पादुकास्थान मन्दिर, नाभिस्थान मन्दिर, तल्लो डुङ्गेश्वरको महादेवस्थान, धुलेश्वर मन्दिर आदि सार्वजनिक स्थानहरू पार्किङ्गका लागि सम्भावित स्थलहरू हुन्। तथापि ती धार्मिक स्थलहरू गुठीको स्वामित्व अन्तरगत रहेकाले नगरपालिकाले उपयोग गरी राजस्व सङ्कलन गर्न कठिन देखिन्छ। यसैगरी दुल्लूबजार क्षेत्रमा साना सवारी साधनहरूले पार्किङ गर्ने गर्दै आएका छन्। बजारबाहिर पार्किङ स्थल उपलब्ध गराए पनि ती सवारीसाधनहरू उक्त स्थानमा जाने अवस्था देखिँदैन। तसर्थ, आगामी केही वर्षसम्म यस नगरपालिकामा पार्किङ शुल्कबापत राजस्व सङ्कलन हुन सक्ने अवस्था देखिँदैन।

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ पार्किङ्गका लागि सम्भावित क्षेत्रको पहिचान गर्ने।
- ✓ अटो-रिक्सालगायत मोटरसाइकल र साना सवारीसाधनहरूको लागि बजारक्षेत्रमा निश्चित क्षेत्र तोकी पार्किङ शुल्क असुली गर्न ठेक्का आव्हान गर्ने।
- ✓ बजारक्षेत्रबाहिर पार्किङक्षेत्र उपलब्ध गराउन सकिने वा नसकिने सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने।

२.४ अन्य क्षेत्र

कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोवारमा लाग्ने कर, विद्युत सेवा, न्यायिक दस्तूर, शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी, अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क, नक्सापास दस्तूर, सिफारिस दस्तूर, व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तूर, नाता प्रमाणित दस्तूर, व्यावसाय रजिष्ट्रेसन, प्रशासनिक दण्ड जरिवाना लगायतका क्षेत्रको राजस्व प्रक्षेपण विगतको प्रवृत्ति विश्लेषणका आधारमा वार्षिक १० प्रतिशतका दरले वृद्धि हुनसक्ने अनुमानका आधारमा गरिएको छ।

२.५ घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क र सवारी साधन कर

प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबीच बाँडफाँट हुने घरजग्गा रजिष्ट्रेसन शुल्क र सवारी साधन करलाई गत वर्षको अनुपातका आधारमा सम्भावनाको प्रक्षेपण गरिएको छ।

२.६ मूल्य अभिवृद्धि कर अन्तःशुल्क

नेपाल सरकारले नगरपालिकालाई राजस्व बाँडफाँट अन्तरगत मूल्य अभिवृद्धि कर अन्तःशुल्कबाट प्राप्त हुने राजस्व गत वर्षको अनुपातमा सम्भावनाको प्रक्षेपण गरिएको छ।

२.७ सङ्घीय र प्रदेश अनुदान

नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारले नगरपालिकालाई उपलब्ध गराउने समानीकरण अनुदान सशर्त अनुदान विशेष अनुदान र समपूरक अनुदानलाई गत वर्षको अनुपातमा सम्भावनाको प्रक्षेपण गरिएको छ।

२.८ पर्यटन शुल्क (प्रदेश आर्थिक ऐनअनुसार शुल्क लगाई असुल गर्ने)

प्रदेश सरकारले निर्माण गरी सञ्चालनमा रहेका पर्यटकीय स्थल तथा क्रियाकलाप र पर्यापर्यटनमा शुल्क लगाई असुल गर्ने। पर्यटन शुल्कको नियमन र प्रशासन सम्बन्धित स्थानीय तहले गरी स्थानीय विभाज्य कोषमा राखी नियमानुसार चालीस र साठी प्रतिशत क्रमशः प्रदेश र स्थानीय तहबिच बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था रहेको छ। तर यहाँ पर्यटकीय क्षेत्रहरू नभएका कारण यसबाट राजस्व उठ्न सक्ने सम्भावना न्यून देखिएको छ।

२.९ सामुदायिक वनबाट आय प्राप्त गर्ने (स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ दफा ६२ ख.)

सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावार बिक्री तथा उपयोगसम्बन्धी आफ्नो वार्षिक कार्ययोजना बनाई गाउँपालिका तथा नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराउनुपर्ने र वन पैदावारको बिक्रीबापत प्राप्त हुने रकमको दश

प्रतिशत रकम सम्बन्धित गाउँपालिका तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था उक्त ऐनले गरेको छ।

हालैको स्थानीय शासन सञ्चालन ऐनको संशोधन पश्चात् सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिले वन पैदावारको बिक्रीबापत् प्राप्त गर्ने रकमको दश प्रतिशत सम्बन्धित स्थानीय तथा नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ। यस नगरपालिकाले हालसम्म यस शीर्षकमा रकम लिएको पाइँदैन। यस बारेमा नगरपालिकाको आर्थिक ऐनमा समेत व्यवस्था गरिएको छैन। साथै सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति तथा वन उपभोक्ता समुहका बिचमा सहकार्य र समन्वयको अभाव रहेको छ।

सम्भावना :

यस नगरपालिकाअन्तर्गत साना ठूला गरी करिब ५६ वटा सामुदायिक वनहरू रहेका छन्। त्यसमध्ये ३० वटा ठूला सामुदायिक वनहरू रहेका छन् र तिनीहरूको वार्षिक आम्दानी मोटामोटी रू. ५ लाख र साना २६ वटा सामुदायिक वनहरूको मोटामोटी रू. ५० हजार वार्षिक आम्दानी हुने अनुमान रहेको छ। यस नगरपालिका अन्तरगतका वडाहरू १,२,३,८,९,१०,११ र १२ मा सामुदायिक वनहरू रहेका छन। हरेक वडामा सामुदायिक वन समूहरू गठन भई क्रियाशिल रहेका छन्। सबै सामुदायिक वनको वार्षिक बिक्रीबापत रू. १ करोड ६३ लाख आम्दानी हुने र सोको १० प्रतिशतले नगरपालिकाले रू. १६ लाख ३० हजार राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान तल तालिकामा गरिएको छ।

तालिका २२ : सामुदायिक वनबाट प्राप्त हुन सक्ने राजस्वको सम्भाव्यता विश्लेषण

क्र.स.	सामुदायिक वनको नाम	सामुदायिक वनको सङ्ख्या	प्रति सामुदायिक वनको बिक्री रु.	अनुमानित वार्षिक वन पैदावार बिक्री रकम रु.	१० प्रतिशतले हुने रकम रु.
१	ठूला सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह	३०	५०००००	१५००००००	१५०००००
२	साना सामुदायिक वन उपभोक्ता समुह	२६	५००००	१३०००००	१३००००
	जम्मा	**५६**		**१६३०००००**	**१६३००००**

नोट : *सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहका अध्यक्ष श्री रुद्रप्रसाद जैसी (रिमाल) (फोन नं. ९८६६६५४९९९) सँगको छलफलका आधारमा सामुदायिक वनको वार्षिक बिक्री र सो बापत नगरपालिकाले प्राप्त गर्न सक्ने राजस्वको सम्भावनाको प्रक्षेपण गरिएको छ।*

सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरू :

- ✓ नगरपालिकामा रहेका सामुदायिक वन तथा वन पैदावारसम्बन्धी अभिलेख सङ्कलन गरी अद्यावधिक गर्ने।
- ✓ सामुदायिक वन पैदावर बिक्री तथा उपयोगसम्बन्धी वार्षिक कार्ययोजना नगरपालिकाले स्वीकृत गर्ने।
- ✓ उपभोक्ता समुहका सदस्यहरू र नगरपालिकाबीच समन्वय र सहकार्यमा अभिवृद्धि गर्ने।
- ✓ सामुदायिक वनको संरक्षणमा नगरपालिका र वन समुहबीच सहकार्य गर्ने।
- ✓ वडागत रुपमा बन समुहको क्षमता विकासमा नगरपालिकाले कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।
- ✓ आय सङ्कलनसम्बन्धी प्रावधान आर्थिक ऐनमा समावेश गर्ने।

परिच्छेद-चार : आय सङ्कलनको संस्थागत क्षमता तथा सङ्कलन अवस्था

४.१ राजस्व परिचालनसम्बन्धी नीति

यस परिच्छेद चारमा नगरपालिकाले राजस्व परिचालनमा गरेका प्रयासहरू तथा आय सङ्कलनको अवस्थालाई मुख्य रूपमा व्याख्या गरिएको छ। यस विश्लेषणले नगरपालिकाको थप आय सङ्कलनको लागि तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्न गर्नुपर्ने कार्यहरू पहिचान गर्न सहयोग पुग्नेछ ।

४.१.१ राजस्व परिचालन नीति विश्लेषण

स्थानीय राजस्व परामर्श समितिले समितिमा छलफल गरी सर्वसम्मतिले आवश्यकताअनुसार छलफल तथा बैठकहरू गरी राजस्वका दररेटहरू तथा राजस्वसम्बन्धी नीतिगत निर्णयहरू नगरसभा समक्ष पेस गर्ने गरेको छ। नगरपालिकाले विशेष गरी सबै सरोकारवाला करदाताहरूको सहभागितामा राजस्व अभिवृद्धि गरी कुल बजेटमा आन्तरिक आम्दानीको हिस्सालाई बढाउँदै लगिने नीति लिएको छ। नगरपालिकाको १७ औं नगरसभाबाट आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धमा लिएका नीतिहरू निम्नानुसार रहेका छन।

नगरप्रमुखले प्रस्तुत गरेको आ.ब. २०८२/८३ को नीति तथा कार्यक्रममा निम्नानुसार नीति लिएको छ।

- करको दायरा विस्तार गर्न अनौपचारिक सञ्चालनमा रहेका रु. १० लाखसम्म पूँजी भएका वाणिज्य तथा रु. ३ लाखसम्म पूँजी भएका लघु उद्योगहरूलाई दर्ता तथा नवीकरण गरी नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवासँग आवद्ध गरिनेछ।
- नगरपालिकाको आन्तरिक श्रोतसाधनको प्रभावकारी परिचालन गर्न प्रगितशिल कर प्रणालीको विकास, सक्षम कर प्रशासनको निर्माण, करका दायरा विस्तार र राजस्व चुहावट नियन्त्रण प्रभावकारी बनाइनुका साथै मूल्याङ्कनमा आधारित सम्पत्ति कर घोषणाको नीति अबलम्बन गरिनेछ।
- राजस्वका क्षेत्रहरू पहिचान गर्दै आगामी वर्षदेखि राजस्व वृद्धि गर्न नयाँ राजस्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गरी आन्तरिक राजस्व वृद्धि गर्ने नीति लिइनेछ।
- कर र गैरसम्बन्धी ऐन तर्जुमा गरी आन्तरिक राजस्व प्रणालीलाई सुदृढ गरिनेछ।

नगरउपप्रमुखले प्रस्तुत गरेको आ.व. २०८२/८३ को बजेट वक्तव्यले निम्नानुसारको विषयलाई प्राथमिकता दिएको छ।

- नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सबै करदाताको एकीकृत तथ्याङ्क सङ्कलन गरी डाटा बैङ्क तयार गर्ने
- नगरपालिकाको राजस्वलाई डिजिटल प्रणालीमा आबद्ध गर्ने लगायतका नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गर्ने।
- करदातामैत्री कर प्रशासन, आर्थिक र सामाजिक न्यायमा आधारित कर नीति, पारदर्शी र प्रविधिमैत्री कर प्रशासनको विकास गर्ने।
- करदाता शिक्षा र सचेतनामूलक कार्यक्रम।
- राजस्व प्रशासनको दक्षता र व्यवसायिकतामा अभिवृद्धि गर्ने।

४.१.२ राजस्व परिचालन संस्थागत विश्लेषण

दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व परिचालनको संस्थागत विश्लेषण निम्नानुसार तल तालिकामा गरिएको छ।

तालिका २३ : राजस्व परिचालन संस्थागत तथा नीति विश्लेषण विवरण

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
क) सङ्गठनात्मक व्यवस्था		
राजस्व शाखाको व्यवस्था सङ्गठन संरचनामा छ छैन?	छैन	सङ्गठन संरचनामा राख्ने
राजस्व शाखामा कुन तहका कति दरबन्दी छन्? र हालको पदपूर्तिको अवस्था कस्तो छ?	सहायक पाँचौं १ का.स. १	आवश्यकताअनुसार पूर्ण नभएको।
राजस्व शाखाले गर्ने कामका लागि कार्यविवरण छ की छैन?	छ	
कर्मचारीहरूलाई उनीहरूको जिम्मेवारी स्पष्ट र लिखित रूपमा दिइएको छ छैन?	छ	थप जिम्मेवार बनाउन सकिने।
कर्मचारीहरूलाई आवश्यक पर्ने स्थान, फर्निचर, यातायात साधन, कम्प्युटर, मसलन्द आदिको व्यवस्था कस्तो छ?	छ	यातायातको व्यवस्था हुनु सके अनुगमनलाई प्रभावकारी बनाउन सकिने।
सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्था कस्तो छ? (सफ्टवयर, एसएमएस, इमेल, टेलिफोन आदि)	छ	
कर्मचारीको राजस्व परिचालनसम्बन्धी क्षमता विकासको लागि के गरिएको छ?	छैन	समय समयमा क्षमता विकास तालिमको व्यवस्था गर्ने।
राजस्व परिचालनका लागि वडालाई दिइएको जिम्मेवारी के छ?	छ	घटना दर्ता, सम्पत्तिकर तथा मालपोत कर, सिफारिस आदि।
ख) राजस्व प्रशासन सञ्चालनको अवस्था		
करदाताहरूको नाम तथा कर लाग्ने आधारको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ? कर अभिलेख आवश्यक पर्ने स्रोतहरू 'सम्पत्ति, व्यवसाय, सवारी साधन, विज्ञापन, बहाल आदि	छैन	करदाता विवरण अद्यावधिक गर्नुपर्ने।
नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहेका स्थायी सम्पत्तिहरूको विवरण तथा सोको परिचालन कस्तो छ?	न.पा. कार्यालयले मात्र प्रयोग हुदै आएको।	सम्भावनाको खोजी गरी भाडामा लगाउनु पर्ने।
कर निर्धारणको लागि सम्पत्ति वा आय वा खर्च वा कारोवारको मूल्याङ्कन कत्तिको सहीरूपमा भएको छ? मूल्याङ्कनअनुसार कर निर्धारण भएको छ छैन?	कर निर्धारण नगरसभाबाट हुने हुँदा ठीकै रहेको	नगर सभाले अन्य विभिन्न करका दरहरू निर्धारण गर्नु पर्ने।
चुहावट हुन सक्ने सम्भावनाहरू के के छन् र तिनको नियन्त्रणको लागि कस्तो नीति लिईएको छ?	- दायरा समेट्न नसकेको - समयमै राजस्व नतिर्ने - प्रचार/प्रसार गर्न नसकेको	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापकरूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने।
व्यवस्थाको बर्खिलाप गरेमा दण्डको व्यवस्था कस्तो छ?	दण्ड जरिवानाको व्यवस्था रहेको ।	व्यवस्था भए पनि कार्यान्वयनमा नरहेको तथा आर्थिक ऐनमा नै व्यवस्था गर्नु पर्ने।

नीति निर्धारणका क्षेत्रहरू	हालको अवस्था	नीतिगत सुधारको लागि सुझावहरू
समयमा तिर्नेलाई छुट र ढिलो बुझाएमा जरिवाना लाग्ने व्यवस्था सबै आय स्रोतहरूमा कसरी लागु गरिएको छ?	छैन - गत आ.व.सम्म रहेको राजस्व कम उठ्ने हुँदा छुट छैन जरिवाना छ ।	आर्थिक ऐनमा नै व्यवस्था गर्नु पर्ने।
करदाताहरूलाई उनीहरूले तिर्नुपर्ने कर रकमबारे अग्रिम जानकारी गराउने व्यवस्था के छ र कत्तिको प्रभावकारी छ?	छैन	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू ब्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने।
नगरपालिकाले निर्धारण गरेको कर तथा शुल्कमा चित्त नबुझेमा गुनासो वा उजुरी गर्नसक्ने व्यवस्था केकस्तो छ?	छ	गुनासो पेटीकामा गुनासो लाई अध्ययन गरी कार्यान्वयनलाई थप प्रभावकारी बनाउनु पर्ने।
राजस्व शाखाको कार्य प्रकृया, चुहावट नियन्त्रणको प्रयास, लक्ष्य तथा असुली अवस्थाको अनुगनमनको व्यवस्था के छ?	कार्यालय प्रमुखद्वारा समयसमयमा गरिने	कार्यकारी प्रमुख तथा राजस्व परामर्श समितिद्वारा अनुगमन गर्ने व्यवस्था गर्नु पर्ने।
सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणाको कार्यान्वयनको अवस्था कस्तो छ?	छैन	निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गर्न सकिने।
ग) सूचना तथा समन्वयको अवस्था		
करदाताहरूलाई कर तथा शुल्कसम्बन्धी जानकारी दिन के कस्तो कार्य गरिएको? (शिक्षामूलक कार्यक्रम, प्रचार प्रसार, होर्डिङ्ग बोर्ड, वेब साईट आदि)	छैन	राजस्वसम्बन्धी जनजागरण कार्यक्रमहरू व्यापक रूपमा सञ्चालन गर्नु पर्ने
करको दर निर्धारण तथा समीक्षामा सरोकार पक्षहरूको सहभागिता कस्तो छ?	सहभागिता हुने गरेको छ।	
राजस्व परामर्श समिति तथा अन्य समितिहरूको प्रभावकारिता कस्तो छ? (बैठक सङ्ख्या, निर्णयहरू आदि)	वार्षिक ५/६ पटक	राजस्व परामर्श समितिको बैठक नियमित रूपमा मासिक रूपमा बस्नु पर्ने ।
राजस्व असुलीमा सरोकार पक्षहरूको सकारात्मक सहभागिताको अवस्था कस्तो छ?	मध्ययम खालको सहभागिता रहेको छ।	
राजस्व शाखालाई अन्य शाखा तथा निकायबाट प्राप्त सहयोग कस्तो छ?	खासै छैन।	राजस्व शाखा लाई छुट्टै दरबन्दी गराई सङ्गठन संरचनामा राख्नु पर्ने
आयका स्रोतहरूको अभिलेख व्यवस्था कस्तो छ?	कप्युटर प्रणालीमा रहेको	
नगरपालिकाको आयको आय विवरण सार्वजनिक हुने गरेको छ छैन?	नीति तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्ने समयमा	नियमित रुपमा सार्वजनिक गर्नु पर्ने।
आयको आलेप तथा मलेप हुने गरको छ छैन? छ भने आएका बेरुजुहरू कसरी संवोधन भएका छन्?	समय—आलेप्—सैद्धान्तिक बेरुजु योजना सम्पन्न हुनु भन्दा पहिले भुक्तानी हुने चलन	

४.२ आय सङ्कलन संस्थागत क्षमता

स्थलगत अवलोकन तथा विभिन्न सूचनाका आधारमा हेर्दा हाल यस नगरपालिकाको राजस्वको संस्थागत क्षमता देहायअनुसार रहेको छः

- ✓ राजस्वसम्बन्धी कार्यका लागि प्रशासनिक रूपमा राजस्व उपशाखा समेत गठन भई कामकाज भइरहेको तर राजस्व प्रशासनका लागि आवश्यक कर्मचारी र भौतिक सुविधा पर्याप्त नरहेको ।
- ✓ राजस्व सङ्कलनमा कार्यरत कर्मचारीहरूका लागि आवश्यक तालिम तथा अभिमुखीकरण नभएको।
- ✓ राजस्व सङ्कलन कार्यका लागि नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा कम्प्युटर तथा सफ्टवेयर जडान भएको ।
- ✓ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति राजस्व परिचालनका लागि क्रियाशिल रहेको ।
- ✓ राजस्व सङ्कलनमा वडास्तरमा कम्प्युटर बिलिङ्ग प्रयोग भइरहेको ।
- ✓ यसका सबै वडा कार्यालयहरूबाट मूलतः मालपोत, पञ्जीकरण, सिफारिस दस्तुर सङ्कलन गर्ने गरिएको ।
- ✓ वडा कार्यालयहरूले सङ्कलन भएको रकम साप्ताहिक रूपमा एकमुष्ठ बैङ्क दाखिला गरी विवरण सहित आर्थिक प्रशासन शाखामा पेस गर्ने गरेको ।
- ✓ आर्थिक ऐन र यथार्थ सङ्कलनबीचको तालमेल कमजोर रहेको ।
- ✓ राजस्व, बजेट तथा प्रतिवेदन प्रणाली तोकिएको ढाँचामा नभएको ।
- ✓ राजस्व परिचालनसम्बन्धी छुट्टै नीति नबनेको ।
- ✓ हालसम्म राजस्व सङ्कलन तथा त्यसको प्रभावकारिताका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नभएको।

४.३ स्थानीय राजस्व परामर्श समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ६५ मा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिसम्बन्धी व्यवस्था रहेको छ। यस समितिले राजस्वसम्बन्धी नीति तथा कानुन तर्जुमा, संशोधन, परिमार्जन र सोको परिपालनासम्बन्धी परामर्श, राजस्वको स्रोत, दर, दायरा विश्लेषण गरी प्राप्त हुनसक्ने राजस्वको विश्लेषण, अनुमान, कर, गैरकर, सेवा शुल्क, दस्तुर आदिको दर सम्बन्धमा परामर्श दिने जस्ता कार्यहरू गर्दछ। यस नगरपालिकामा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको गठन देहायअनुसार भएको छ।

तालिका २४ : राजस्व परामर्श समितिको विवरण

क्र.स.	नाम	पद	जिम्मेवारी	सम्पर्क फोन
१	श्री बिना कार्की	उपप्रमुख	संयोजक	९८६८०३३५९३
२	श्री तिलक बि.क.	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य	९८५८०६१११
३	श्री हिरा खड्का	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य	९८२९६९८३४२
४	श्री शुशिलकुमार भण्डारी	कार्यपालिका सदस्य	सदस्य	९८५८०८४३२१
५	श्री लक्ष्मी प्रसाद आचार्य	दुल्लू उद्योग बाणिज्य संघको अध्यक्ष	सदस्य	९८६६२३६३६७
६	श्री	नगर तहको घरेलु तथा साना उद्योग सङ्घको अध्यक्ष/प्रतिनिधि	सदस्य	
७	श्री दिपेन्द्र कुमार शाही	राजस्व शाखा प्रमुख (सहायक चौथो)	सदस्य सचिव	९८५८०५१६५९

दुल्लू नगरपालिकाको राजस्व परिचालनमा प्रभावकारिता ल्याउनका लागि नगरपालिका उपप्रमुख श्री बिना कार्कीको संयोजकत्वमा राजस्व परामर्श समितिको बैठक गरी राजस्वको दर निर्धारण सिफारिस, वार्षिक राजस्व अनुमान आदि निर्णय गर्दै आएको छ।

४.४ राजस्व शाखा तथा राजस्व प्रशासन

यस नगरपालिकाको सङ्गठन संरचनामा राजस्व प्रशासन छैन। अतः यसमा स्थायी दरबन्दी नरहेकोले प्राविधिकहरूले विशेष गरी सहायक चौथोहरूले काम गरिरहेका छन्। राजस्वमा काम गर्न कम्प्युटर लगायत भौतिक साधनहरूको व्यवस्था गरिएको छ। यसै गरी राजस्व प्रशासन सञ्चालनको लागि छुट्टै सफ्टवेयर पनी सञ्चालनमा छ यसबाट कम्प्युटर प्रणालीबाट बिलिङ सिस्टम गर्ने गरिन्छ। तर सो सफ्टवेयर स्थानीय सञ्चित कोष व्यवस्थापन प्रणाली (सुत्र)सँग मिल्दो छैन। राजस्व प्रशासनमा करदाताको विवरण अद्यावधिक छैन।

नगरपालिकाको राजस्व प्रशासनलाई अझ प्रभावकारी बनाउने नीति चालु बजेटमार्फत पनि नगरपालिकाले लिएको छ। यसको प्रभावकारिताका लागि गर्नुपर्ने कार्यहरूमा जनशक्ति व्यवस्थापन, राजस्व शाखाको संस्थागत विकास, राजस्वसम्बन्धी कार्ययोजना तर्जुमा, मालपोत कार्यालयबाट स्थानीय जग्गाको लगत अद्यावधिक, करदाताहरूको पहिचान र लगत अभिलेखीकरण, कर तथा गैर करका स्रोतहरूको पहिचान गर्नुपर्ने रहेको छ। यसैगरी राजस्व प्राप्त हुने पूँजीगत निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको प्रवर्धन, ऐतिहासिक स्थलहरूको प्रचार प्रसारका साथै होमस्टे विकास र प्रवर्धन गर्नुपर्ने छ। वडास्तरमा काम गर्ने कर्मचारीलाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह र राजस्व सङ्कलन कार्यमा परिचालन गर्नुपर्ने हुन्छ। साथै नगरपालिका तथा वडा कार्यालयका राजस्व प्रशासनसँग सम्बन्धित कर्मचारीहरूलाई राजस्व र आयका शीर्षकका विषयमा अभिमुखीकरण र अभिलेख व्यवस्थापनसम्बन्धी क्षमता विकास महत्वपूर्ण हुने देखिन्छ। यसैगरी राजस्व सङ्कलनको लागि स्थानीय स्तरमा जन-जागरण कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी जनतामा **"कर तिर्नु कर्तब्य मात्र होइन गौरब पनि हो"** भन्ने भावनाको विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ।

तालिका २५ : राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीको विवरण

क्र.स.	नाम	पद	जिम्मेवारी	सम्पर्क फोन
१	श्री दिपेन्द्र कुमार शाही	सहायक चौथो	राजस्व शाखा	९८५८०५१६५९

परिच्छेद-पाँच : राजस्व सुधार कार्ययोजना

यस परिच्छेदमा दुल्लू नगरपालिकाले राजस्व परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक पर्ने कार्ययोजना प्रस्तुत गरिएको छ। परामर्शदाताद्वारा सङ्कलित तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू, तिनीहरूको विश्लेषणबाट आएका नतिजाहरू तथा नगरपालिकासम्बद्ध सरोकारवाला पक्षहरूसँग गरिएको छलफल तथा कुराकानीलाई समेत समावेश गरी कार्ययोजना तयार गरिएको छ। राजस्व सुधारसम्बन्धी कार्ययोजना तलको तालिकामा विस्तृत रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

५.१ राजस्व सुधारका कार्ययोजना

तालिका २६ : राजस्व सुधार कार्ययोजना

क.सं.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्य	समयावधी	जिम्मेवारी
क.	**स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलता**		
१	चौमासिक रूपमा स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठक बसी आन्तरिक राजस्व परिचालनका सम्बन्धमा समीक्षा गर्ने।	चौमासिक	राजस्व परामर्श समिति
२	चौमासिक रूपमा स्थलगत अनुगमनमार्फत राजस्व परिचालनका समस्याहरू पहिचान गरी समाधानका उपाय खोज्ने।	चौमासिक	राजस्व परामर्श समिति
३	राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने।	नियमित	उपप्रमुख र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ख.	**राजस्व शाखाको क्षमता विकास**		
१	अधिकृत स्तरको कर्मचारीको नेतृत्वमा राजस्व उपशाखालाई शाखामा रुपमा विस्तार गर्ने।	२०८२ चैत्र मसान्तसम्म	नगरसभा
२	राजस्व शाखामा कार्यरत कर्मचारीलाई सुत्र सफ्टवेयरलगायत राजस्वसम्बन्धी तालिम उपलब्ध गराउने।	२०८२ कार्तिक समान्तभित्र	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
३	वडा सचिवहरूलाई सुत्र सफ्टवेयरका बारेमा तालिम उपलब्ध गराउने।	२०८२ कार्तिक महिनासम्म	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
ग.	**करदाता लक्षित कार्यक्रम**		
१	विभिन्न सञ्चार माध्यमबाट कर असुलीसम्बन्धी जनचेतनामूलक सूचनाहरू प्रचार प्रसार गर्ने।	नियमित	राजस्व शाखा
२	करदातामैत्री कर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	चौमासिक	राजस्व शाखा
३	चौमासिक रूपमा करदाताहरुसँग छलफल, अन्तरक्रिया र संवाद कार्यक्रम गर्ने।	चौमासिक	राजस्व शाखा
४	मापदण्ड निर्माण गरी वार्षिक रुपमा विशेष करदातालाई पुरस्कृत गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने।	वार्षिक	राजस्व परामर्श समिति
घ.	**नीतिगत व्यवस्था**		
१	कर तथा गैरकरसम्बन्धी ऐन तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।	२०८३ असार मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्य	समयावधी	जिम्मेवारी
२	घर तथा जग्गा बहाल करसम्बन्धी कार्यविधि तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।	२०८२ पौष मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका
३	व्यावसाय करसम्बन्धी कार्यविधी तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने।	२०८२ पौष मसान्तसम्म	नगर कार्यपालिका
४	आर्थिक ऐनका दफा र दफासँग सम्बन्धित अनुसूचीहरुलाई व्यवस्थित गरी पुनर्लेखन गर्ने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	लेखा शाखा र राजस्व शाखा
५	तोकिएको समय भित्र कर तिर्ने करदाता र सामाजिक र आर्थिक रुपमा पछाडि रहेका महिला तथा अपाङ्गता भएका ब्यक्तिलाई कर सहुलियतको विशेष सुविधा दिने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	नगरसभा
ङ.	**कर तथा गैरकर राजस्वका क्षेत्रमा गर्नु पर्ने कार्यहरू**		
१	सम्पत्ति करको प्रक्षेपणका लागि आवश्यक पर्ने करदातासम्बन्धी सूचना सङ्कलन र विश्लेषण गर्ने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	नगरसभा
२	मालपोत (भूमिकर) को लागि आवश्यक पर्ने सूचना मालपोत कार्यालयबाट सङ्कलन गर्ने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	नगरसभा
३	बहाल करसम्बन्धमा जग्गाको मूल्य, बाटो, व्यवसायिक तथा आवासीय प्रयोजनका आधारमा न्यूनतम् वहाल अङ्क निर्धारण गर्ने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	नगरसभा
४	घुम्ती शिविर सञ्चालन गरी सबै प्रकारका करहरू करदाताको घरदैलोबाटै लिने व्यवस्था मिलाउने।	नियमित	राजस्व शाखा
५	जडीबुटी तथा कबाडी कर सङ्कलनको सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी बिक्री हुने परिमाण यकिन गर्ने।	२०८३ असार मसान्तसम्म	राजस्व परामर्श समिति
६	पार्किङ्ग व्यवस्थापनका लागि सम्भाव्य क्षेत्र पहिचान गरी ठेक्का व्यवस्था अगाडि बढाउने।	२०८३ असार मसान्तसम्म	राजस्व परामर्श समिति
७	यातायात कार्यालय सुर्खेतबाट अटोरिक्साको विवरण माग गरी साना सवारीसम्बन्धी डाटावेस निर्माण गर्ने।	२०८२ पौष मसान्तसम्म	राजस्व शाखा
च.	**प्रतिनिधिमूलक संस्थाहरुसँगको समन्वय र सहकार्य**		
१	उद्योग वाणिज्य सङ्घ दुल्लूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने।	नियमित	राजस्व परामर्श समिति
२	सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहसँग नियमित छलफल र संवाद गर्ने।	नियमित	राजस्व परामर्श समिति
३	सहकारी संस्था सङ्घ तथा समुहसँग नियमित छलफल र संवाद गर्ने।	नियमित	राजस्व परामर्श समिति
४	निजि विद्यालय र बैङ्क तथा वित्तीय संस्थाहरूसँग आवश्कताअनुसार छलफल गर्ने।	नियमित	राजस्व परामर्श समिति
छ.	**राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयन**		

क्र.सं.	सुधारका लागि गर्नु पर्ने कार्य	समयावधी	जिम्मेवारी
१	कार्ययोजनामा उल्लेख भएका क्रियाकलापहरू कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने।	वार्षिक रुपमा	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
२	कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि आवश्यक पर्ने बजेट व्यवस्था गर्ने।	२०८२ असार मसान्तसम्म	नगरसभा

परिच्छेद-छ : आगामी तीन वर्षको आय प्रक्षेपण

यस परिच्छेदमा दुल्लू नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। नगरपालिकाको राजस्व अधिकार, हालको आय सङ्कलन अवस्था तथा राजस्व सुधार कार्ययोजना समेतलाई मध्यनजर गर्दै आगामी तीन आर्थिक वर्षको आय प्रक्षेपण गरिएको छ। उक्त प्रक्षेपण गर्दा महालेखा परीक्षकले स्वीकृत गरेको एकीकृत आर्थिक सङ्केत तथा वर्गीकरण र व्याख्या, २०७४ को आधारमा गरिएको छ।

६.१ राजस्व सुधार कार्ययोजनाका आधारमा राजस्व प्रक्षेपण

माथि भनिएअनुसार आगामी तीन वर्ष (आ.व. २०८२/८३ देखि २०८४/८५) को लागि आय प्रक्षेपण गरिएको छ। यो आय प्रक्षेपण अनुमान राजस्व सुधार योजनामा प्रस्ताव गरिएका क्रियाकलापहरूको आधारमा गरिएको छ। प्रक्षेपण गरिएका अधिकांश शीर्षकहरूको आय प्राप्त तथ्याङ्कमा आधारित छ भने भविष्यमा आयका आधारको दायरा बढ्न गई सोबाट हुने योगदानलाई समेत मध्यनजर गरिएको छ। केही शीर्षकहरूको आय प्रक्षेपण विगतको आय सङ्कलनको वृद्धि दरलाई आधार मानि गरिएको छ। यस नगरपालिकाको कुल सम्भावित वार्षिक बजेट रु. १ अर्ब ४ करोड ३३ लाख ३४ हजार ९ सय १४ हुन सक्ने अनुमान तल तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा आन्तरिक श्रोतको योगदान १.४९ प्रतिशत हुने देखिन्छ भने सबैभन्दा वढी हिस्सा ७७.१४ प्रतिशत नेपाल सरकारको वित्तीय हस्तान्तरणको रहने छ।

तालिका २७ : दुल्लु नगरपालिकाको कुल राजस्व संभावनाको अनुमान

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल संभाव्यता रकम रु.	आगामी तीन वर्षका लागि प्रक्षेपणको आधार
(क) आन्तरिक आय तर्फ			
११३१३	सम्पत्ति कर	१८३७५००	पहिलो वर्ष कूल संभावनाको ८० प्रतिशत, दोश्रो वर्ष ९० प्रतिशत र तेश्रो वर्ष ९५ प्रतिशत करदाताहरु करको दायरामा आउने अनुमान गरी राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ।
११३१४	भूमिकर (मालपोत)	७६२६८८	
११३२१	घरजग्गा बहाल कर	१४७३०००	
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क	१००००००	
११३५१	व्यवसाय कर	८९७३००	
११४५१	साना सवारी साधन कर	११९०००	
	जडिवुटी, कवाडी, जीवजन्तु कर	३०००००	
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यावसायिक कारोवारमा लाग्ने कर	५०००	आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को आषाढ मसान्तसम्मको राजस्व सङ्कलनको अनुपातलाई आधार मानी बार्षिक ५ प्रतिशत बृद्धि हुने अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
११६९१	अन्य कर	२५०००	
१४२१८	विद्युतिय सेवा दस्तूर	५००००	
१४२२१	न्यायिक दस्तूर	१५०००	
१४२२३	शिक्षा क्षेत्र आम्दानी	७००००	
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	३५००००	
१४२४२	नक्सापास दस्तूर	१०००००	
१४२४३	सिफारिस दस्तूर	७०००००	

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल संभाव्यता रकम रु.	आगामी तीन वर्षका लागि प्रक्षेपणको आधार
१४२४४	व्यक्तिकगत घटना दर्ता दस्तूर	५०००००	
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तूर	३००००	
१४२४९	अन्य दस्तुर	२८०००००	
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	२०००००	
१४२६२	विद्युत सम्बन्धी शुल्क	२५०००	
१४२६५	अन्य क्षेत्र आय	१००००	
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफल	३००००	
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफल	२०००००	
१४५२९	अन्य राजस्व	१२०००००	
३३३६६	दहत्तर वहत्तर शुल्क	९५३४९३	
	सामुदायिक वन	१८८९१५५	
	जम्मा	**१५५४२१३६**	**१.४९ प्रतिशत**
(ख) नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व र रोयल्टी बाँडफाँट			
११४५६	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने मु.अ.कर	११७२०६०००	मु.अ.कर र अन्तःशुल्कलाई एकै ठाउँमा समावेश गरिएको छ। बार्षिक ५ प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
११४७१	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क		
११४७२	बाँटफाँट भई प्राप्त रोयल्टी		
	जम्मा	**११७२०६०००**	**११.२३ प्रतिशत**
(ग) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व र रोयल्टी बाँडफाँट			
१४३१५	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन शुल्क	३५७१७७८	बार्षिक ५ प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
११४५६	सवारी साधन कर	०	
११४७१	मनोरञ्जन कर	९००००	
११४७२	विज्ञापन कर	१६५०००	
	जम्मा	**३८२६७७८**	**०.३७ प्रतिशत**
(घ) नेपाल सरकारको अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण			
१३३११	समानीकरण	१२२९०००००	नगरपालिलकाले आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को लागि गरेको अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ। चालु र पुँजीगत रकमलाई एकै ठाउँमा जोडिएको छ
१३३१२	सशर्त चालु	४२०००००००	
१३३१३	सशर्त पुँजीगत	०	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	११२०००००	
१३३१५	विशेष अनुदान पुँजीगत	०	
१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	२४७०००००	
१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत		
१३३१८	अन्य अनुदान चालु (सामाजिक सुरक्षा)	२२०००००००	

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	कुल संभाव्यता रकम रु.	आगामी तीन वर्षका लागि प्रक्षेपणको आधार
१३३१९	अन्य अनुदान पुँजीगत	०	
	सहिद स्मृति भत्ता/घाईते निर्वाह भत्ता	१००००००	
	सडक बोर्ड नेपाल	५००००००	
	जम्मा	**८०४८०००००**	**७७.१४ प्रतिशत**
(ङ) प्रदेश सरकारको अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरण			
१३३११	समानीकरण	१६६४१०००	बार्षिक ५ प्रतिशतले बृद्धि हुने अनुमानका आधारमा प्रक्षेपण गरिएको छ।
१३३१२	सशर्त चालु	६३१६९०००	
१३३१३	सशर्त पुँजीगत	०	
१३३१४	विशेष अनुदान चालु	१०००००००	
१३३१५	विशेष अनुदान पुँजीगत		
१३३१६	समपुरुक अनुदान चालु	१०८०००००	
१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत	०	
१३३१८	अन्य अनुदान चालु	०	
१३३१९	अन्य अनुदान पुँजीगत	०	
	जम्मा	**१००६१००००**	**९.६४ प्रतिशत**
(च) संघीय रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त आय			
१४१७१	वन रोयल्टी	५००००	
१४१७९	अन्य वाँडफाँट हुने रोयल्टी	१३०००००	
	जम्मा	१३५००००	**०.१३ प्रतिशत**
(छ) अन्य आन्तरिक अनुदान			
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	०	यी शीर्षकहरुमा राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छैन।
१३४१२	अन्य ब्यक्तिगत आन्तरिक अनुदान	०	
	जम्मा	०	
	कुल जम्मा	**१०४३३३४९१४**	**१०० प्रतिशत**

***नोटः** गत वर्षको खर्च नभएर बाँकी रहेको बचत रकमलाई अल्या गरिएको छैन। अथवा, अल्यालाई राजस्व प्रक्षेपणमा समावेश गरिएको छैन।*

६.२ नगरपालिकाको आगामी तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

दुल्लू नगरपालिकाले आर्थिक वर्ष २०८१/८२ का लागि आन्तरिक श्रोतको कुल अनुमान रु. ७७ लाख गरेकोमा २०८२ असार २५ गतेसम्म रु. १ करोड १८ लाख ६५ हजार ७ सय ९६ सङ्कलन भइसकेको छ। दुल्लू नगरपालिकाको कुल बजेट सम्भावनाको प्रक्षेपण रु. १ अर्ब ४ करोड ४१ लाख १५ हजार ५ सय ७६ गरेकोमा आन्तरिक राजस्व रु. १ करोड ६१ लाख ७७ हजार ७ सय ९८ (१.५५ प्रतिशत) अनुमान गरिएको छ। कुल बजेटमा सबैभन्दा बढी योगदान सङ्घीय अनुदानको ७७.०८ प्रतिशत रहेको छ। सङ्घीय

सरकारबाट प्राप्त हुन मूल्य अभिवृद्धि कर र अन्त:शुल्कबाट राजस्व बाँडफाँटको योगदान ११.२३ प्रतिशत रहेको छ। प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने राजस्व र रोयल्टी बाँडफाँटको हिस्सा नगन्य ०.३८ प्रतिशत मात्र रहेको छ। यसै गरी प्रदेश सरकारको अनुदान तथा वित्तीय हस्तान्तरणको योगदान ९.६४ प्रतिशत र सङ्घीय रोयल्टी बाँडफाँटको योगदान ०.१३ प्रतिशत रहेको छ।

यस नगरपालिकाको आगामी तीन वर्षको प्रक्षेपित राजस्व/आयको विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ। माथिका अध्यायहरूमा प्रस्ताव गरिएअनुसार र ऐनअनुसार करका दायरा विस्तार गर्न सकेको खण्डमा नगरपालिकाको आय वृद्धि हुने देखिन्छ।

तालिका २८ : नगरपालिकाको तीन आर्थिक वर्षको राजस्व प्रक्षेपण

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१००००	**राजस्व तथा अनुदान**									
क.	**आन्तरिक राजस्व**	**४४००२३२**	**५३३९८४२**	**९४४०७७७**	**७३३३२४८**	**७७०००००**	**१६१७७७९८**	**१२८४३०३८**	**१३५३४०१८**	**१३८९९८२८**
११०००	कर	४३०९९७७	२१७२१९५	३९८३००३	४२१७३८३	३६९००००	११३२७७९८	८९६३०३८	१००४२०१८	१०५८२४२८
११३००	सम्पत्तिकर	३४९३१९३	१४९५१२९	१६८०१३२	२४४२७४२	२९७००००	५१९२१८८	४०५८५५०	४५६५८६९	४८१९५२९
११३१०	अचल सम्पत्तिमा लाग्ने कर									
११३११	व्यक्तिगत सम्पत्तिमा लाग्ने वार्षिक कर									
११३१२	संस्थागत सम्पत्तिमा लाग्ने बार्षिक कर									
११३१३	सम्पत्तिकर	१७६१४५०	११०८९८८	१००७५८०	१२९२६७२	२२०००००	१८३७५००	१४७००००	१६५३७५०	१७४५६२५
११३१४	भूमीकर (मालपोत)	१०१२८११	०.००	९११.९४	५०६८६२	२००००	७६२६८८	६१०१५०	६८६४१९	७२४५५४
११३२०	खुद सम्पत्तिमा लाग्ने चालु कर							०	०	०
११३२१	घरवहाल कर	७१८९३२	३८६१४१	५९६५५२	५६७२०८	५५००००	१४७३०००	११७८४००	१३२५७००	१३९९३५०
११३२२	बहाल बिटौरी शुल्क						१००००००	८०००००	९०००००	९५००००
११३५०	वित्तीय र पूँजीगत कारोवारमा लाग्ने कर							०	०	०
	सवारी साधन कर (साना सवारी)			७६०००	७६०००	२०००००	११९०००	९५२००	१०७१००	११३०५०
११४००	**वस्तु तथा सेवामा आधारित कर**	**१०७६८८२५५**	**९५१५४७००**	**१०८६२७७६३**	**१०४६२५७६३**	**१३२१८४४११**	**१२११७७७७८**	**१२७१३६६६७**	**१३३५१७५००**	**१४०१९५३७५**
	संघीय राजश्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	**१०५१३९८३८**	**९१६६४६४१**	**१०२७१९९६९**	**९९८४१४८३**	**१२८६०००००**	**११७२०६०००**	**१२३०६६३००**	**१२९२१९६१५**	**१३५६८०५९६**
११४१०	मुल्य अभिबृद्धि कर									
१४४११	बाँडफाँट भई प्राप्त हुने मुल्य अभिबृद्धिकर	७९४१८६०९	६६२५२२६६	७०४३५५६९	७२०३५४८१	१२८६०००००	११७२०६०००	१२३०६६३००	१२९२१९६१५	१३५६८०५९५
११४२०	अन्तः शुल्क									

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१४४२१	बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अन्तः शुल्क	२५७२१२३०	२५४१२३७५	३२२८४४००	२७८०६००२					
	प्रदेश राजश्व बाँडफाँटबाट प्राप्त आय	***२५४८४१६***	***३४९००५८***	***५९०७७९४***	***४७८४२७९***	***३५८४४११***	***३९७१७७८***	***४०७०३६७***	***४२९७८८५***	***४५१४७८०***
११४५१	सवारी साधनमा कर (सवारी दर्ता वार्षिक सवारी कर)	२५४८४१६	२२८६९७३	५९०७५९४	३५८०९९४	३५८४४११				
११४५२	पूर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर			२००	२००					
११४७०	मनोरञ्जन कर						२०००००	१६००००	१८००००	१९००००
११४७१	सिनेमा डकुमेन्ट्री							०	०	०
११४७२	विज्ञापन कर						२०००००	१६००००	१८००००	१९००००
११४७३	अन्य मनोरञ्जन कर									
१४१७७	घरजग्गा रजिष्ट्रेशन रोयल्टी		१२०३०८५		१२०३०८५		३५७१७७८	३७५०३६७	३९३७८८५	४१३४७८०
११६००	**अन्य कर**	**०**	**०**	**१७१९३०**	**१७१९३०**	**३३००००**	**३३००००**	**२६००००**	**२९२५००**	**३०८७५०**
११६१०	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने									
११६१३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर			१४६७००	१४६७००	२८००००				
११६३१	कृषि तथा पशुजन्य वस्तुको व्यवसायिक कारोवारमा लाग्ने कर						५०००			
११६३२	ओखेटोपहारामा लाग्ने कर									
११६९०	अन्य कर			२५२३०	२५२३०	५००००	२५०००	२००००	२२५००	२३७५०
११६९१	जडिवुटी कवाडी जीवजन्तु कर						३०००००	२४००००	२७००००	२८५०००
१३०००	**अनुदान**	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३१००	द्धिपक्षीय वैदेशिक अनुदान	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३११०	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान									
१३१११	द्धिपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान									
१३१२०	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान									
१३१२१	द्धिपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान									

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१३२००	बहुपक्षीय वैदेशिक अनुदान	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१३२१०	बहुपक्षीय वैदेशिक चालु अनुदान									
१३२११	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान									
१३२१२	गैह सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त चालु अनुदान									
१३२२०	बहुपक्षीय वैदेशिक पुँजीगत अनुदान									
१३२२१	अन्तरसरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पुँजीगत अनुदान									
१३२२२	गैह सरकारी अन्तराष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त पुँजीगत अनुदान									
१३३००	**अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण**	**५८५४४२४६०**	**६७७९२१३४१**	**६१०७३२१०४**	**६५५२७६०५९**	**८७५०९६०००**	**९०५४१००००**	**९१७३९८२००**	**९३५७४६१६४**	**९५४४६१०८७**
१३३१०	अन्तरसरकारी अनुदान									
१३३११	समानीकरण अनुदान	१४८७७५०००	१४६४८००००	१२९८०९०००	१४१६८८००	१३६१३२००	१३९५४१००	१४२३३१८२०	१४५१७८४५६	१४८०८२०२५
१३३१२	सशर्त अनुदान	३७२००१००	४२८३६७००	३७५९३५१३४	३९२१०१०४५	४५९३६४००	४८३१६९००	४९२८३२३८०	५०२६८९०२८	५१२७४२८०८
१३३१३	विशेष अनुदान	३०००००	४९६२५४५	९१४०००	२९५८८४८	२९०००००	२१२०००००	२१६२४०००	२२०५६४८०	२२४९७६०९
१३३१४	समपुरक अनुदान	१६३१११००	९१०४८६२	१३७८८४७७	१३०६८१४६	३०६०००००	३५५०००००	३६२१००००	३६९३४२००	३७६७२८८४
१३३१५	अन्य अनुदान (सामाजिक सुरक्षा)					२२००००००	२२००००००	२२४४०००००	२२८८८८०००	२३३४६५७६०
१३३२०	अन्तरसरकारी पुँजीगत अनुदान									
१३३२१	सशर्त पुँजीगत अनुदान	३२८५५३६०	३४२६००००	३८४०००००	३५१७१७८७					
१३३२२	विशेष पुँजीगत अनुदान	१२५०००००	३१९७४३७०	८०००००	१७४९१४५७					
१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान		२२७७२५६४	४९५००००	१३८६१२८२					

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१४४२१	चालु हस्तान्तरण			३८९३५४९४	३८९३५४९४					
	सहिद स्मृति भत्ता/घाईते निर्वाह भत्ता						१००००००	१०२००००	१०४०४००	१०६१२०८
	सडक बोर्ड नेपाल						५००००००	५१०००००	५२०२०००	५३०६०४०
१४०००	**अन्य राजस्व**	**४९१२१**	**१२२७२१६**	**२००९७**	**१२३४२०२**	**०**	**१३५००००**	**१३७७०००**	**१४०४५४०**	**१४३२६३०.८**
१४१००	**सम्पत्तिबाट प्राप्त आय**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**		**०**	**०**	**०**
१४११०	ब्याज									
१४१११	वित्तीय निकायबाट प्राप्त ब्याज									
१४११२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त ब्याज									
१४११३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त ब्याज									
१४११४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त ब्याज									
१४११९	अन्य निकायबाट प्राप्त ब्याज									
१४१२०	लाभांस									
१४१२१	वित्तीय निकायबाट प्राप्त लाभांस									
१४१२२	व्यापारिक निकायबाट प्राप्त लाभांस									
१४१२३	औद्योगिक निकायबाट प्राप्त लाभांस									
१४१२४	सेवामुलक निकायबाट प्राप्त लाभांस									
१४१२९	अन्य निकायबाट प्राप्त लभांस									
१४१५०	भाडा तथा रोयल्टी									
१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय									
१४१५२	क्यासिनोबाट प्राप्त रोयल्टी									
१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त बाँडफाँट नहुने रोयल्टी									
१४१७०	**रोयल्टी बाँडफाँटबाट प्राप्त आय**	**४९१२१**	**१२२७२१६**	**२००९७**	**१२३४२०२**	**०**	**१३५००००**	**१३७७०००**	**१४०४५४०**	**१४३२६३०.८**
१४१७१	वन रोयल्टी	४९१२१	२४१३१	२००९७	३१११७		५००००	५१०००	५२०२०	५३०६०

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१४१७२	खानी रोयल्टी									
१४१७३	जलश्रोत रोयल्टी									
१४१७४	पर्वतारोहण रोयल्टी									
१४१७५	पदयात्रा रोयल्टी									
१४१७६	पर्यटन सेवा शुल्क रोयल्टी									
१४१७९	अन्य बाँडफाँट हुने रोयल्टी		१२०३०८५		१२०३०८५		१३०००००	१३२६०००	१३५२५२०	१३७९५७०
१४२००	**बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम**	**९०२५५**	**३१६७६४६**	**५४५७७७४**	**३११५८६५**	**४०१००००**	**४८५००००**	**३८८००००**	**३४९२०००**	**३३१७४००**
१४२१०	बस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम									
१४२११	कृषि उत्पादनको बिक्रिबाट प्राप्त रकम									
१४२१२	सरकारी सम्पत्तीको विक्रीबाट प्राप्त आय									
१४२१३	अन्य बिक्रिबाट प्राप्त रकम									
१४२१६	निजिधारा वापतको शुल्क									
१४२१७	खानेपानी, नहर तथा कुलो उपयोग वापतको शुल्क									
१४२१८	विद्युत सेवा शुल्क			२३४५०	२३४५०	५००००	५००००	४००००	३६०००	३४२००
१४२१९	अन्य सेवा शुल्क							०	०	०
१४२२०	प्रशासनिक सेवा शुल्क							०	०	०
१४२२१	न्यायिक दस्तुर	३४००	४३२००	१२५०	१५९५०	१००००	१५०००	१२०००	१०८००	१०२६०
१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी			२३५००	२३५००	५००००	७००००	५६०००	५०४००	४७८८०
१४२२४	परीक्षा शुल्क							०	०	०
१४२२५	यातायात क्षेत्रको आम्दानी							०	०	०
१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क			२०६७५०	२०६७५०	२०००००	३५००००	२८००००	२५२०००	२३९४००

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१४२४०	दस्तुर							०	०	०
१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क							०	०	०
१४२४२	नक्सापास दस्तुर	३३७८९	१३९६०	२६७४२	२४८३०	५००००	१०००००	८००००	७२०००	६८४००
१४२४३	सिफारिस दस्तुर	४७१६६	३३०५५१	५६४७८२	३१४१६६	५५००००	७०००००	५६००००	५०४०००	४७८८००
१४२४४	ब्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	४९००	३६६०००	४११११७१	२६०६९०	५५००००	५०००००	४०००००	३६००००	३४२०००
१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर			३६४००	३६४००	२००००	३००००	२४०००	२१६००	२०५२०
१४२४६	मुल्याङ्कन दस्तुर							०	०	०
१४२४९	अन्य दस्तुर	१०००	२४१३९३५	४१३७८६९	२१८४२६८	२५०००००	२८०००००	२२४००००	२०१६०००	१९१५२००
१४२५३	व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर						२०००००	१६००००	१४४०००	१३६८००
१४२६२	विद्युत सम्बन्धी दस्तूर			२२५००	२२५००	२००००	२५०००	२००००	१८०००	१७१००
१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय			३३६०	३३६०	१००००	१००००	८०००	७२००	६८४०
१४३००	**दण्ड, जरिवाना र जफत**	**०**	**०**	**४४५२७०**	**४४५२७०**	**१७००००**	**२३००००**	**१८४०००**	**१६५६००**	**१५७३२०**
१४३१०	दण्ड, जरिवाना र जफत									
१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत			३३४३२०	३३४३२०	२००००	३००००	२४०००	२१६००	२०५२०
१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत			११०९५०	११०९५०	१५००००	२०००००	१६००००	१४४०००	१३६८००
१४४००	**चालु हस्तान्तरण**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**		**०**	**०**	**०**
१४४१०	चालु हस्तान्तरण									
१४४११	चालु हस्तान्तरण									
१४४२०	चालु हस्तान्तरण									
१४४२१	चालु हस्तान्तरण									
१४५००	**विविध राजस्व**	**०**	**०**	**०**	**०**	**०**		**०**	**०**	**०**
१४५१०	चालु दावी तथा अन्य शुल्कहरु									
१४५११	बीमा दाबी प्राप्ती									
१४५२०	**अन्य राजस्व**	**८१६७८४**	**६७७०६७**	**१६८५६७१**	**११५७४४१**	**२२००००**	**५५७५६१०**	**४४६०४८८**	**५०१८०४९**	**५२९६८३०**
१४५२१	प्रदुषण नियन्त्रण शुल्क									
१४५२२	साना सवारी कर									

राजस्व संकेत	राजस्व शीर्षक	विगत तीन वर्षको यथार्थ आम्दानी रु.			तीन वर्षको औसत रु.	२०८१/८२ को प्रस्तावित रु.	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.कों		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१४५२३	लागत सहभागिता									
१४५२९	अन्य राजस्व (विविध आय)	८१६७८४	६७७०६७	१५३९२७१	१०११०४१	२००००	१२०००००	९६००००	१०८००००	११४००००
१४६११	व्यवसाय कर			१४६४००	१४६४००	२०००००	८९७३००	७१७८४०	८०७५७०	८५२४३५
	सामुदायिक वन						१८८९१५५	१५११३२४	१७००२४०	१७९४६९७
३३३६६	दहत्तर बहत्तर						१५८९१५५	१२७१३२४	१४३०२४०	१५०९६९७
१४५३०	**पुंजीगत राजस्व**	०	०	०	०	०	०	०	०	०
१४५३१	सरकारी घर, जग्गा, गुडविल, बिक्रिबाट प्राप्त आय									
१५०००	बेरुजू	११२००००	०	०	११२००००	०	०	०	०	०
१५१००	बेरुजू	११२००००			११२००००					
१५११०	बेरुजू									
१५१११	बेरुजू									
३३०००	**दायित्व**	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३३१००	**आन्तरिक दायित्व**	०	०	०	०	०		०	०	०
३३१९०	खुद आन्तरिक ऋण									
३३१९१	ऋणपत्र मार्फत प्राप्त ऋण									
३३१९२	अन्य आन्तरिक सरकारबाट प्राप्त ऋण									
३३१९३	अन्य संघ संस्थाबाट प्राप्त ऋण									
३३२००	**वाह्य वित्तीय दायित्व**	०	०	०	०	०	०	०	०	०
३३२४०	खुद बैदेशिक ऋण									
३३२४१	बैदेशिक ऋणको प्राप्ति									
	जनसहभागिता	०	०	०	०	०	०	०	०	०
जम्मा राजस्व, अनुदान तथा दायित्व		६९८७०००६८	७७९६४३०९९	७२८८२०७४२	७६९५८९२७१	१०१४९८०४११	१०४४११५५७६	१०५८७५४९०५	१०८४२०२२२२	११०९९८८९२१

परिच्छेद-सात : अपेक्षित नतिजा

यस नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका क्रममा विभिन्न स्रोतहरूबाट तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू सङ्कलन गरियो। विभिन्न फारामहरूको प्रयोग गरी नगर कार्यपालिकाको कार्यालय तथा सम्बन्धित अधिकारीहरूबाट आवश्यक सूचनाहरु सङ्कलन गरियो। हालको राजस्व सङ्कलन तथा प्रशासनको अवस्थालाई सुधार गर्नका लागि सहभागितामूलक पद्धतिमार्फत् राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिएको छ। सङ्कलित तथ्याङ्क, विद्यमान प्रवृत्ति, उपलब्ध सूचनाको विश्लेषण तथा राजस्व सुधार कार्ययोजनामा निर्दिष्ट गरिएका क्रियाकलाहरू कार्यान्वयन हुने मान्यता र त्यसको नतिजा समेतलाई मध्यनजर गरी आगामी तीन आर्थिक वर्षका लागि राजस्व प्रक्षेपण गरिएको छ। सारांशमा राजस्व सुधार कार्ययोजनाको कार्यान्वयनपश्चात् आगामी तीन आर्थिक वर्षहरूमा हुने आयसंरचना देहायअनुसार हुने प्रक्षेपण गरिएको छः

तालिका २९ : नगरपालिकाको अपेक्षित आय संक्षेपमा

क.स.	राजस्व शीर्षक	विगत तीन आर्थिक वर्षको यथार्थ राजस्व रु.			तीन वर्षको औसत रु.	आ.व. २०८१/८२ को प्रस्तावित	कुल संभावना रु.	प्रक्षेपित आय आगामी तीन आ.व.हरुको)		
		२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१				२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५
१	आन्तरिक आय	४४००२३२	५३३९८४२	९४४०७७७	७३३३२४८	७७०००००	१६१७७७९८	१२८४३०३८	१३५३४०१८	१३८९९८२८
२	संघीय राजश्व बाँटफाँटबाट प्राप्त आय	१०५१३९८३८	९१६६४६४१	१०२७१९९६९	९९८४१४८३	१२८६०००००	११७२०६०००	१२३०६६३००	१२९२१९६१५	१३५६८०५९६
३	संघीय रोयल्टी बाँटफाँटबाट प्राप्त आय	४९१२१	१२२७२१६	२००९७	१२३४२०२	०	१३५००००	१३७७०००	१४०४५४०	१४३२६३१
४	प्रदेश राजश्व वाँडफाँडवाट प्राप्त आय	२५४८४१६	३४९००५८	५९०७७९४	४७८४२७९	३५८४४११	३९७१७७८	४०७०३६७	४२९७८८५	४५१४७८०
५	अनुदान	५८५४४२४६०	६७७९२१३४१	६१०७३२१०४	६५५२७६०५९	८७५०९६०००	९०५४१००००	९१७३९८२००	९३५७४६१६४	९५४४६१०८७
६	दायित्व	०	०	०	०	०	०	०	०	०
७	जनसहभागिता	०	०	०	०	०	०	०	०	०
८	बेरुजू	११२००००	०	०	११२००००	०	०	०	०	०
	कुल आय	**६९८७०००६८**	**७७९६४३०९९**	**७२८८२०७४२**	**७६९५८९२७१**	**१०१४९८०४११**	**१०४४११५५७६**	**१०५८७५४९०५**	**१०८४२०२२२२**	**११०९९८८९२१**
कुल आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा (प्रतिशतमा)		**०.६३**	**०.६८**	**१.३०**	**०.९५**	**०.७६**	**१.५५**	**१.२१**	**१.२५**	**१.२५**

परिच्छेद आठः अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१. पृष्ठभूमी

योजनाको सार्थकताको प्रमुख मानक त्यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो। योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारिताका लागि कार्यकुशलता, स्रोतसाधनको उचित व्यवस्थापन र परिचालनका लागि उपयुक्त अनुगमनसम्बन्धी स्पष्ट विधि र संयन्त्र किटान हुनु जरुरी हुन्छ। अन्य योजनामा जस्तै राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन सुनिश्चितताका लागि पनि यसको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको व्यवस्था हुन जरुरी हुन्छ।

नेपालको योजना प्रक्रियाको सबैभन्दा कमजोर पक्ष भनेको कार्यान्वयन पक्षको प्रभावकारी अनुगमन हुन नसक्नु हो। राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूको योजनाअनुरूप कार्यान्वयन गरी अपेक्षित प्रतिफल हासिल गर्न सोको नियमित र भरपर्दो अनुगमनको प्रवन्ध गरिनु पर्ने हुन्छ । तसर्थ, यस कार्ययोजनामा अनुगमनसम्बन्धी व्यवस्थालाई योजनाको अनिवार्य अङ्गकारूपमा समावेश गरिएको हो। यस परिच्छेदमा राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनका क्रममा गर्नुपर्ने अनुगमन विधि र प्रक्रियाहरू समावेश गरिएको छ।

२. अनुगमन

राजस्व सुधार कार्ययोजनामा पहिचान भएका सवाल तथा नीति, योजना तथा कार्यक्रम र जिम्मेवारीको कार्यान्वयन समुचित ढङ्गले भएको छ छैन र कार्यान्वयन कार्यतालिकाअनुसार क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयन भई अपेक्षित प्रतिफल हासिल हुने अवस्था भए नभएको निगरानी राख्ने र पृष्ठपोषण गर्ने कार्यलाई **अनुगमन** भनिन्छ। अनुगमनले तोकिएका कार्यक्रमहरू समयमै सम्पन्न हुन यथोचित रूपमा कार्य भए नभएको कुरालाई निरन्तर तथा आवधिक रूपमा निगरानी गर्न सहयोग गर्छ। यसरी गरिएको निगरानीबाट प्राप्त पृष्ठपोषण तथा सुझावका आधारमा सुधार गर्दै जानुपर्दछ। अनुगमनको उद्देश्य नीति, योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनमा देखिएका समस्याको पहिचान गरी तत्काल समाधान गर्नु हो। नीति, योजना, कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन प्रक्रिया तथा प्राप्त नतिजाको बारेमा नियमित, व्यवस्थित र समयबद्ध रूपमा तथ्याङ्क सङ्कलन, प्रशोधन र प्रतिवेदन गर्ने कार्य गर्नुपर्दछ। यसबाट समयमै समस्या पहिचान गरी समाधान गर्न महत्वपूर्ण सहयोग पुग्दछ।

३. मूल्याङ्कन

यसैगरी योजनाको कार्यान्वयनबाट निर्दिष्ट उद्देश्य हासिल भए नभएको विश्लेषण गर्ने कार्य मूल्याङ्कन हो। योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य प्राप्त भयो वा भएन र तोकिएको क्रियाकलापको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य हासिल हुन सक्यो कि सकेन भन्ने बारेको समीक्षा तथा विश्लेषणलाई योजनाको **मूल्याङ्कन भनिन्छ।** मूल्याङ्कनलाई सामान्यतः मध्यावधि रूपमा र योजना सम्पन्न भइसकेपछि अन्तिम मूल्याङ्कनका रूपमा गरिन्छ।

४. अनुगमन योजना

राजस्व सुधार योजनाको नियमित अनुगमनको व्यवस्थासँगै कार्ययोजनालाई वार्षिकरूपमा परिमार्जन तथा अद्यावधिक गर्न आवश्यक हुन्छ। खासगरी योजनामा प्रक्षेपण गरिएको आयलाई विभिन्न बाह्य तत्वहरूले प्रभाव पार्ने हुँदा त्यस्ता तथ्याङ्कलाई वार्षिकरूपमा अध्यावधिक गर्न आवश्यक छ। कर तथा गैरकरका दरहरूमा आउने परिवर्तन र कतिपय राजस्वको आधारमा आउने परिवर्तनले पनि प्रक्षेपित राजस्वमा प्रभाव पार्न सक्दछ।

कतिपय प्रस्तावित क्रियाकलापहरू सम्पन्न गर्न नसकिने र कतिपय क्रियाकलाप थप कार्यान्वयन गर्न सकिने अवस्था पनि उत्पन्न हुन सक्दछ। राजस्वका नयाँ क्षेत्र थप हुने वा भैरहेका क्षेत्रमा सङ्घीय वा प्रदेश कानून वा

नीतिको कारण स्थानीय तहको राजस्व कानून, नीति र आधारहरुमा प्रभाव पर्ने अवस्थामा पनि राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन जरुरी हुन सक्दछ। यी सबै विषयहरूलाई राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्दा र यसको कार्यान्वयनमा ध्यान दिनु पर्दछ।

५. अनुगमन विधि तथा प्रक्रियाहरु

राजस्व शाखाले यस राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश गरिएका क्रियाकलापहरूको विषयमा कम्तीमा प्रत्येक त्रैमासिक रूपमा प्रगति विवरण तयार गरी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको बैठकमा प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ। यसरी छलफल गरी समितिको तहबाटै समाधान हुने विषय तत्काल समाधान गर्ने र समितिको क्षेत्राधिकार भन्दा माथिका विषयहरुमा समितिको राय सहितको प्रतिवेदन स्थानीय राजस्व परामर्श मार्फत कार्यपालिकामा प्रस्तुत गरी छलफल गर्ने र समाधानका उपायहरु खोजी गर्ने प्रक्रियाको अवलम्बन गरिनेछ। यसबाट योजनाको कार्यान्वयनलाई उपलब्धिमूलक बनाउन सकिन्छ। साथै वडा तहको अनुगमन समितिले पनि त्रैमासिक रूपमा अनुगमन गरी प्रमुखको संयोजकत्वमा रहेको अनुगमन मूल्याङ्कन समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ।

राजस्व सुधार कार्ययोजनाको नियमित अनुगमनको व्यवस्थासँगै कार्ययोजनालाई वर्षभरिको कार्यान्वयनको अनुभवको आधारमा वार्षिक रुपमा परिमार्जन तथा अद्यावधिक गरिने छ। प्रतिवेदन कार्यान्वयनका चरणहरूमा यी सबै विषयहरुलाई ध्यान दिनु पर्दछ।

(क) अनुगमनको जिम्मेवारी र समस्याको समाधान : राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनमा स्थानीय राजस्व परामर्श समिति र कार्यपालिकाको मुख्य भूमिका हुन्छ। साथै, राजस्व शाखा/उपशाखा र प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रशासनिक रुपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको कार्यलाई सहयोग पुर्‍याउनु पर्दछ। राजस्व शाखाले कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरूको विषयमा कम्तीमा प्रत्येक चौमासिक अवधिमा लक्ष्य र प्रगतिको विवरण तयार गरी स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको बैठकमा प्रस्तुत गर्ने र छलफलका लागि सहयोग गर्न आवश्यक हुन्छ। यसरी छलफल गर्दा समितिको तहबाटै समाधान हुने विषय तत्काल समाधान गर्ने र समाधान हुन नसकेका विषयहरूको प्रतिवेदन तत्काल बस्ने कार्यपालिकाको बैठकमा प्रस्तुत गरी समाधानका उपायहरू खोजी गर्ने परिपाटीले योजनाको सहज र प्रभावकारी कार्यान्वयनको वातावरण निर्माण गर्न मद्दत पुग्दछ।

(ख) सिकाइलाई योजनामा समावेश गर्न आवधिक पुनरावलोकन र परिमार्जन : राजस्व सुधार कार्ययोजनाको नियमित अनुगमनबाट प्राप्त सिकाई र देखिएका कमीकमजोरी र नयाँ उत्पन्न हुने विषयहरूलाई समावेश गरी वार्षिक रुपमा परिमार्जन एवम् अद्यावधिक गर्दा योजना अझ व्यवहारिक र कार्यान्वयनयोग्य भई अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न सहज हुन्छ। खासगरी योजनामा प्रक्षेपण गरिएको आयलाई विभिन्न बाह्य तत्वहरुले प्रभाव पार्ने हुँदा त्यस्ता तथ्याङ्कलाई वार्षिक रुपमा अध्यावधिक गर्दा ती प्रभाव पार्ने तत्वहरूको आँकलन गर्न र सम्बोधन गर्न सकिन्छ। कर तथा गैर करका दरहरूमा आउने परिवर्तन र कतिपय राजस्वको आधारमा आउने परिवर्तनले पनि प्रक्षेपित राजस्वमा प्रभाव पार्न सक्दछ।

त्यसबाहेक कतिपय प्रस्तावित क्रियाकलापहरू सम्पन्न गर्न नसकिने र कतिपय क्रियाकलाप थप कार्यान्वयन गर्न सकिने अवस्था पनि उत्पन्न हुन सक्दछ। राजस्वका नयाँ क्षेत्र थप हुने वा भैरहेका क्षेत्रमा सङ्घ वा प्रदेश सरकारका नीति तथा कानूनका कारणले नगरपालिकाको राजस्वको नीति, कानून र आधारहरुमा प्रभाव पर्ने अवस्थामा पनि राजस्व सुधार कार्ययोजनामा परिमार्जन जरुरी हुन्छ।

(ग) अनुगमनमा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू : राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमनबाट नगरपालिकाले लिएको राजस्वसम्बन्धी नीति र योजनाको उचितरूपमा कार्यान्वयन भए नभएको, राजस्व असुलीको प्रवृत्ति लक्ष्यअनुरुप भए नभएको, राजस्व प्रशासनमा कुनै समस्या भए नभएको, सुधारका लागि गरिएका निर्णय कार्यान्वयन भए नभएको, अभिलेख दुरुस्त राखे नराखेको, निर्धारित अवधिमा राजस्वलाई नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा दाखिला गरे नगरेको जस्ता कुराहरूलाई हेर्नु पर्दछ। नियमित रुपमा गरिने अनुगमनबाट अद्यावधिक सूचना प्राप्त गर्ने र आवश्यकताअनुसार निर्णय तथा निर्देशनका लागि नगरपालिकामा सिफारिस लगायतको कार्यबाट मात्र स्वीकृत योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्न सहयोग पुग्दछ।

(घ) राजस्व सुधार कार्ययोजनाको अनुगमन योजना : प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाको देहाय बमोजिम अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गरिनेछ :

तालिका ३० : अनुगमन तालिका

के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
राजस्व असुली	राजस्व उपशाखा प्रमुख	दैनिक, मासिक, चौमासिक, र वार्षिक	• सफ्टवेयरबाट राजस्व असुलीको अनुगमन गर्ने • स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाकाअनुसार लक्ष्य तथा प्रगति अनुगमन गर्ने।
राजस्व प्रशासन	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाकाअनुसार लक्ष्य र प्रगतिको तुलना गर्ने
राजस्व सुधार कार्ययोजना	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, नगर कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• स्थलगत अनुगमन गर्ने • नतिजामूलक अनुगमन खाकाअनुसार लक्ष्य र प्रगतिको लेखाजोखा गर्ने
समन्वय तथा सहकार्य	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• समन्वय र सहजीकरण गर्ने • मार्गदर्शन तथा निर्देशन दिने • आइपरेका समस्याको यथाशिघ्र समाधान गर्ने
राजस्व नीति	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति, कार्यपालिका, नगर सभा	चौमासिक र वार्षिक	• लिइएका राजस्वसम्बन्धी नीतिको पुनरावलोकन गरी आवश्यक परिमार्जन गर्ने, सिफारिस गर्ने । • राजस्वका प्रभावकारी सङ्कलन, परिचालनका लागि लिनु पर्ने नीतिगत व्यवस्था गर्ने, गर्न सहयोग गर्ने ।
राजस्व प्रतिवेदन	राजस्व उपशाखा, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, राजस्व परामर्श समिति,	मासिक, चौमासिक र वार्षिक	• मासिक, चौमासिक तथा वार्षिक लक्ष्य र प्रगति प्रतिवेदनहरूसम्बन्धी तुलनात्मक विश्लेषण गर्ने,

के अनुगमन गर्ने?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
	कार्यपालिका, नगर सभा, लेखापरीक्षक		• आवश्यक रणनीति तथा कार्यनीति सिफारिस गर्ने, • सुझाव तथा पृष्ठपोषण र निर्देशन प्रदान गर्ने
समीक्षा	उपप्रमुख	चौमासिक र वार्षिक	लक्ष्य र उपलब्धिसहित सिकाइ र सवालहरूको प्रस्तुति र सुधारको पृष्ठपोषण प्राप्त गरी आगामी मार्गचित्र तयार गर्ने

नोट : राजस्वका स्रोतअनुसार अनुगमन गर्दा हेर्नुपर्ने कुराहरूको सूची फरक हुन सक्ने भएकाले आवश्यक पूर्वतयारी गरी अनुगमन गर्दा प्रभावकारी हुन्छ। साथै अनुगमनको प्रतिवेदन तयार गर्ने र अनुगमनबाट देखिएका कुराहरुलाई छलफल र कार्यान्वयन गर्ने पद्धति बसाल्न उपयुक्त हुन्छ।

नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजनाले निर्धारण गरेको अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कार्ययोजनामा तय गरिएका कार्यनीति र कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समिति पूर्णरुपमा जिम्मेवार हुनेछ। साथै स्थानीय तहको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समितिले पनि राजस्व सङ्कलन तथा परिचालनसम्बन्धी अनुगमन गर्न सक्दछ। समग्र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियाको प्रभावकारिताका लागि नगर प्रमुखबाट सम्बन्धित पक्षलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछन् ।

६. अनुगमन संयन्त्र

अनुगमन, मूल्याङ्कनसम्बन्धी उपरोक्त सैद्धान्तिक पृष्ठभूमिको आधारमा प्रस्तुत राजस्व सुधार कार्ययोजनाले तय गरेको अपेक्षित प्रतिफलको नतिजा मापन र सञ्चालित कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरूको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ। यस राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनको लागि आवश्यक निर्देशन तथा सहजीकरण गर्न नगर प्रमुखको अध्यक्षतामा एक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन निर्देशक समिति रहनेछ। नगरप्रमुखको अध्यक्षतामा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहनेछ र यसले कार्ययोजनाको कार्यान्वयन प्रक्रियाको अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्नेछ। यो समिति कार्यान्वयन तहको समिति हुनेछ। फिल्ड तहको अनुगमन गर्दा सम्बन्धित वडाको अध्यक्षलाई समावेश गरिनेछ। साथै वडा तहमा पनि वडा अध्यक्षको संयोजकत्वमा राजस्व अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहनेछ।

क. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६६ अनुसार नगरपालिकामा प्राप्त हुने आन्तरिक आय, राजस्व बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने रकम, अनुदान, ऋण र अन्य आयको प्रक्षेपण र सोको सन्तुलित वितरण खाका तथा बजेट सीमा निर्धारण गर्न नगर प्रमुखको संयोजकत्वमा स्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समितिको व्यवस्था गरेको छ। सोही व्यवस्थाअनुसार नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनका अवस्थाको समीक्षा गर्न, कार्यान्वयनमा सहजीकरण गर्न र समाधानको उपायहरूको पहिचान गर्न निम्नानुसारको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति रहनेछ।

(१) नगर प्रमुख — संयोजक

(२) उपप्रमुख — सदस्य

(३) कार्यपालिकाका सदस्यहरुमध्ये महिला, दलित वा अल्पसंख्यक समेतको प्रतिनिधित्व हुने गरी प्रमुखले तोकेको तीन जना — सदस्य

(४) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत — सदस्य

(५) राजस्व शाखा प्रमुख — सदस्य सचिव

ख. वडास्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समिति

१. वडा अध्यक्ष — संयोजक

२. वडा सदस्य मध्येबाट एकजना महिला सदस्य — सदस्य

३. वडा सचिव — सदस्य सचिव

७. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको जिम्मेवारी

तहगतरूपमा गठन हुने अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको जिम्मेवारी देहायबमोजिम हुनेछ।

१. राजस्व सुधार कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलापहरुकालागि आवश्यक पर्ने बजेटको व्यवस्थापका लागि आवश्यक कार्य गर्ने र नगरसभाबाट पारित गराउने।
२. सबै क्रियाकलापहरूलाई अलगअलग रूपमा बजेट विनियोजन गर्न सम्भव नभएको अवस्थामा कार्ययोजना कार्यान्वयनका लागि एकमुष्ठ बजेटको माग गर्ने।
३. स्वीकृत कार्ययोजनामा समावेश भएका क्रियाकलाप छुट्याई जिम्मेवार सम्बद्ध शाखा/उपशाखाका कर्मचारीलाई जिम्मेवारी तोक्ने।
४. जिम्मेवार शाखा वा कर्मचारीले आफुसँग सम्बन्धित कार्यजिम्मेवारी पुरा गरे नगरेको अनुगमन गर्ने।
५. जिम्मेवार शाखा/उपशाखा वा पदाधिकारीहरूबाट उनीहरुको जिम्मेवारीभित्रका क्रियाकलापको प्रगति विवरण चौमासिकरूपमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतमार्फत सङ्कलन गरी समीक्षा गर्ने।
६. अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिबाट प्राप्त सुझावहरूलाई स्थानीय राजस्व परामर्श समितिमा वा कार्यपालिकाको बैठकमा पेश गरी आवश्यक कार्वाही गराउने।
७. राजस्व सुधार कार्ययोजनामा भएको क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनको अवस्थाको समीक्षा गरी आवश्यक परेमा क्रियाकलाप संसोधन वा थप गर्न तथा जिम्मेवारीहरूको हेरफेर गर्नको लागि स्थानीय राजस्व परामर्श समिति समक्ष सिफारिस गर्ने।
८. प्रक्षेपित राजस्व असुलीमा देखिएका समस्याहरूको समधानका लागि आवश्यक कार्यका लागि कार्यपालिकामा प्रस्ताव पेश गर्ने।

अनुसूचीहरु

अनुसूची १ : आर्थिक ऐन, २०८१ मा लागि संशोधन प्रस्ताव (तीन महले)

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
आर्थिक ऐनको दफा (२) : सम्पत्ति कर	(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र अनुसूची (१) बमोजिम सम्पत्ति कर लगाईनेछ।	(१) दुल्लू नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाको स्वामित्वमा रहेको घर जग्गा र त्यस्तो जग्गामा बनेको भौतिक संरचना र संरचनाले चर्चेको जग्गामा सम्पत्ति कर लगाई असूल गरिनेछ। (२) उपदफा (१) बमोजिम लगाइने सम्पत्ति करको दर, भवनको मूल्याङ्कन, भवनको ह्रास कट्टी प्रतिशत तथा ह्रास कट्टी गर्ने अवधि र जग्गाको मूल्याङकन दर क्रमसः अनुसूची-१, २, ३ र ४ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ।	सम्पत्ति करसँग चारवटा अनुसूची सम्बन्धित हुने हुँदा सम्पत्ति कर सम्बन्धी व्यवस्थालाई थप स्पष्ट पार्न बाञ्छनिय भएकोले पुनर्लेखन गरिएको।
आर्थिक ऐनको दफा (३) : भूमिकर	(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र अनुसूची (५) बमोजिम भूमिकर/मालपोत कर लगाईनेछ।		अनसूची (५) शहरी र ग्रामीण क्षेत्रमा मात्रै वर्गिकरण भएकोमा जग्गाको थप वर्गिकरण गरी सोको आधारमा दर निर्धारण गर्दा उपयुक्त हुने देखिन्छ।
आर्थिक ऐनको दफा (४): घर वहाल कर	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाको भवन घर पसल ग्यारेज गोदाम टहरा छप्पर जग्गा वा पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले वहालमा दिएकोमा वहाल रकमको १० प्रतिशत घरजग्गा वहाल कर लगाइनेछ।	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाको भवन, घर, पसल, ग्यारेज, गोदाम, टहरा, छप्पर, जग्गा वा पोखरी पुरै वा आंशिक तवरले वहालमा दिएकोमा वहाल रकमको १० प्रतिशत घरजग्गा वहाल कर लगाइनेछ। (२) कर दाखिला गर्ने दायित्व तथा जिम्मेवारी धरधनीको हुनेछ। सम्पत्ति कर र वहालकर एकै साथ असुल गरिनेछ।(३) जग्गाको मूल्य, बाटो, व्यवसायिक तथा आवासीय प्रयोजनका आधारमा न्यूंनतम वहाल अंक नगर कार्यपालिकाले तोकेबमोजिम हुनेछ तर नगरपालिकाले नतोकेसम्म उपदफा (१) बमोजिम कर असुल गरिनेछ।(४)आवासिय प्रयोजनका लागि प्रयोगग भएको वहाल को हकमा घरधनीले स्वघोषणा गरी वहालकर तिर्नु पर्नेछ।(५) नगर कार्यपालिकाले न्यूनतम वहाल करको अंक तोकेको अवस्थामा सो भन्दा कम सम्झौता भएको वा स्वघोषणा भएको भए न्यूनतम अंकलाई आधारमानी वहालकर	घरवहाल करका सन्दर्भमा स्पष्ट पार्न बाञ्छनिय भएकोले पुनर्लेखन गरिएको

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
		असुल गरिनेछ।(६) पौष मसान्तभित्र वहाल कर तिर्ने करदातालाई कर रकममा …….. प्रतिशत छुट दिइनेछ।	
आर्थिक ऐनको दफा (५) : व्यवसाय कर	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यापार व्यवसाय वा सेवामा पुँजिगत लगानी र आर्थिक कारोबारका आधारमा अनुसूची (४) बमोजिम व्यवसाय कर लगाइनेछ।	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यापार व्यवसाय वा सेवामा पुँजिगत लगानी र आर्थिक कारोबारका आधारमा अनुसूची (६) बमोजिम व्यवसाय कर लगाइनेछ। (२) पौष महिना पश्चात नयाँ व्यवसाय सञ्चालन गर्ने व्यवसायीले तोकिएको व्यवसाय कर रकमलाई वाह्र महिनामा विभाजन गरी दर्ता हुन आएको महिनादेखि आर्थिक वर्ष अन्त्यसम्मको दामासहीले हुने आउने कर रकम असुल गरिनेछ।तर त्यस पछिको वर्षहरुमा भने बार्षिक रुपमा व्यवसाय कर नवीकरण हुनेछ।(३) अन्य निकायमा दर्ता भएका तर दुल्लु नगरपालिकाको करको दायरामा नआएका करदाताहरुका हकमा आर्थिक वर्ष २०७४/७५ लाई आधार वर्ष मानि व्यवसाय कर असुल गरिनेछ।(४) व्यवसाय नवीकरण गर्दा नगरपालिकामा वहाल कर भुक्तानी भएको यकिन गरिनेछ।(५) दुल्लु नगरपालिका भित्र सञ्चालित पाँच लाख रुपैयाँसम्म पुँजी भएका उद्योग, व्यापार, व्यवसायको प्रकृतिका आधारमा कर्णाली प्रदेशको प्रादेशिक व्यापार तथा व्यवसाय सम्बन्धी ऐन, ले तोकेको शुल्क लिइ प्राइभेट तथा साझेदारी फर्महरुको दर्ता तथा नवीकरण गरिनेछ।	व्यवसाय करका बारेमा धेरै अन्योलताहरु आउने गरेको सन्दर्भमा यसलाई थप स्पषट र सजिलो बनाउनका लागि पुनर्लेखन गरिएको।
आर्थिक ऐनको दफा (६) : जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु कर	दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै व्यक्ति वा संस्थाले खोटो, जडिवुटी, कवाडि माल र प्रचलित कानुनले निषेध गरिएको जीवजन्तु वाहेकका अन्य मृत वा मारिएका जीवजन्तुको हाड, सिङ, प्वाँख, छाला जस्ता बस्तुको व्यवसायिक कारोवबार गरे वापत	(१) दुल्लू नगरपालिकाको आफ्नो क्षेत्रभित्र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण गरी तोकिएको परिमाणमा नदीजन्य पदार्थहरु (स्लेट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा एवम माटो) को कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐनले तोकेको दरमा बिक्री गर्नेछ।	जडिवुटी, कवाडी र जीवजन्तु करलाई थप स्पष्ट पार्न बाञ्छनीय भएकोले यसलाई पुनर्लेखन गरिएको छ।

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगरपालिकाले निर्णय गरे वमोजिम कर लगाइने।	(२) दुल्लू नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गामा रहेका काठ, दाउरा जराजुरी, दहत्तर, बहत्तर आदिको बिक्री कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐनले तोकेको दरमा गर्नेछ। (३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम बिक्री वापत प्राप्त रकम विभाज्य कोषमा राखी कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन बमोजिम प्रदेश र नगरपालिकाबीच बाँडफाँट गरिनेछ।	
आर्थिक ऐनको दफा (७) : सवारी साधन कर	दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र दर्ता भएका सवारी साधनमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे वमोजिम सवारी साधन कर लगाइनेछ।	(१) राजस्व बाँटफाँटबाट सवारी साधन कर वापत कर्णाली प्रदेश सरकारबाट प्राप्त हुने रकम आम्दानी बाँधिनेछ। (२) उपदफा (१) बाहेकका नगरपालिका क्षेत्रभित्र दर्ता भई सञ्चालन भएका टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा अनुसूची (६) बमोजिम सवारी साधन कर लगाइने र असुल उपर गरिनेछ। तर, कानूनमा अन्यथा व्यवस्था भएको अवस्थामा सोही बमोजिम हुनेछ।	ठूला सवारी साधन कर प्रदेश र स्थानीय तहको साझा अधिकार क्षेत्रभित्र भएको र साना सवारी साधन जस्तै टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रभित्र भएकोले यसलाई थप स्पष्ट पार्न बाञ्छनिय भएकोले यसलाई पुनर्लेखन गरिएको
आर्थिक ऐनको दफा (८) : सिफारिस दस्तुर	दुल्लु नगरपालिकाबाट आब २०८१।८२ मा विभिन्न प्रकारका सिफारिस वापत अनुसूची ५ बमोजिम सिफारिस दस्तुर लिइनेछ।	दुल्लु नगरपालिकाबाट आब २०८२।८३ मा विभिन्न प्रकारका सिफारिस वापत अनुसूची ५ बमोजिम सिफारिस दस्तुर लिइनेछ।	आर्थिक वर्ष मात्र संशोधन गरिएको
आर्थिक ऐनको दफा (९) : विज्ञापन कर	दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र हुने विज्ञापनमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा अनुसूची ११ बमोजिमको विज्ञापन कर लिइनेछ।	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र हुने विज्ञापनमा अनुसूची ११ बमोजिमको विज्ञापन कर लगाई असुल उपर गरिनेछ। (२) विज्ञापन करबाट उठेको रकममध्ये साठ्ठी प्रतिशत रकम नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा राखी बाँकी चालीस प्रतिशत रकम प्रदेश	विज्ञापन करको दर नगरपालिकाले तोक्ने र संकलित रकम स्थानीय तह र प्रदेश वीच बाँडफाँट गर्नु पर्ने व्यवस्गा अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को उपदफा (५) मा व्यवस्था भएकोले सोही अनुसार मिलाउने गरी संशोधन गर्न बाञ्छनिय भएकोले।

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
		सञ्चित कोषमा जम्मा गरिनेछ।	
आर्थिक ऐनको दफा (१०) : मनोरञ्जन कर	दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र हुने मनोरञ्जन व्यवसाय सेवामा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाल निर्णय गरे बमोजिम मनोरञ्जन कर लिइनेछ।	(१) दुल्लु नगरपालिका क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका मनोरञ्जनात्मक व्यवसायबाट कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐनले तोकेको आधार र दरमा कर असुल गरिनेछ। (२) उपदफा (१) बमोजिमका व्यवसायीहरुले मनोरञ्जन कर बुझाउँदा व्यवसाय कर, वहाल कर र सम्पत्ति कर समेत बुझाउनु पर्नेछ। (३) मनोरञ्जन करबाट उठेको रकममध्ये साठ्ठी प्रतिशत रकम नगरपालिकाको सञ्चित कोषमा राखी बाँकी चालीस प्रतिशत रकम प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गरिनेछ।	प्रदेश र नगरपालिकाको साझा अधिकार क्षेत्रभित्रको विषय भएकोले प्रदेश कानूनले तोकेको आधारमा दरमा कर असुल गर्ने र नगरपालिका र प्रदेश बीच बाँडफाँट गर्नु पर्ने व्यवस्था अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४ को उपदफा (५) मा भएकोले सोही अनुसार मिलाउन उपयुक्त भएकोले यसलाई परिमार्जन गरिएको।
आर्थिक ऐनको दफा (११) : बहाल बिटौरी शुल्कः	दुल्लू नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाट बजार वा पसलमा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम बहाल बिटौरी शुल्क लगाइनेछ।	दुल्लू नगरपालिका क्षेत्रभित्र आफुले निर्माण, रेखदेख वा सञ्चालन गरेका हाट बजार वा पसलमा नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम बहाल बिटौरी शुल्क लगाई असुल गरिनेछ।	बहाल बिटौरी शुल्क नगरपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्रभित्रको विषय भएकोले संघीय ऐन नियम र प्रदेश ऐनको अधिनमा बसि रहनु नपर्ने भएकोले यसलाई पुनर्लेखन गर्न बाञ्छनिय भएकोले।
आर्थिक ऐनको दफा (१२) : पार्किङ्ग शुल्कः	नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै सवारी साधनलाई पार्किङ सुविधा उपलब्ध गराए वापत स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर	नगरपालिका क्षेत्रभित्र कुनै सवारी साधनलाई पार्किङ सुविधा उपलब्ध गराए वापत नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम पार्किङ शुल्क लगाइनेछ।	पार्किङ्ग शुल्क लगाउने अधिकार नगरपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्रभित्रको विषय भएकोले संघीय ऐन नियम र प्रदेश ऐनको अधिनमा बसि रहनु नपर्ने भएकोले अधिन शब्द हटाउन बाञ्छनिय भएकोले।

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
	कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम पार्किङ शुल्क लगाइने छ।		
आर्थिक ऐनको दफा (१३) : सेवा शुल्क, दस्तुरः	दुल्लू नगरपालिकाले निर्माण, सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका स्थानीय पूर्वाधार र उपलब्ध गराइएको सेवामा सेवाग्राहीबाट स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम शुल्क लगाइने छ।		अनुसूचीमा स्पष्ट तोक्नु पर्ने
आर्थिक ऐनको दफा (१४) पर्यटन शुल्कः	दुल्लू नगरपालिकाबाट आफनो क्षेत्रभित्र प्रवेश गर्ने पर्यटकहरुवाट स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन तथा नियमावली एवम् यस सम्बन्धी प्रदेश कानुनको अधिनमा रही नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरे बमोजिम पर्यटन शुल्क लगाईने छ।	(१) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ६२ को उपदफा (२) को (ग) अनुसार नगरपालिकाले निर्माण सञ्चालन वा व्यवस्थापन गरेका पर्यटकीय स्थलको सेवा उपभोग गरे वापत नगर कार्यपालिकाले तोकेको दरमा सेवा शुल्क लगाई स्थानीय सञ्चित कोषमा जम्मा गरिनेछ।(२) कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐनको व्यवस्था अनुसार प्रदेश सरकारले निर्माण गरी सञ्चालनमा रहेका पर्यटकीय स्थल तथा क्रियाकलाप र पर्यापर्टनमा पर्यटन शुल्क लगाइ असुल गरिनेछ।(३) उपदफा (२) बमोजिम संकलित रकममध्ये साठी प्रतिशत स्थानीय तहको सञ्चित कोषमा जम्मा गरी बाँकी चालीस प्रतिशत प्रदेश सञ्चित कोषमा जम्मा गरिनेछ।	स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ र कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐनको प्रावधानलाई कार्यान्वयन गर्नु नगरपालिकाको कर्तव्य भएकोले ती ऐनहरुको प्रावधान अनुकुल हुने गरी परिमार्जन गर्न आवश्यक भएकोले।
आर्थिक ऐनको दफा (१५) घरजग्गा (अचल सम्पत्ति) मूल्याङ्कन दस्तुरः	दुल्लू नगरपालिकाबाट घर जग्गा तथा अचल सम्पत्तीको मूल्याङ्कन गरे वापत अनुसूची (६) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ।	दुल्लू नगरपालिकाबाट घर जग्गा तथा अचल सम्पत्तीको मूल्याङ्कन गरे वापत अनुसूची (६) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ।	यथावत

विषय क्षेत्र	आर्थिक ऐन, २०८१ को प्रावधान	आर्थिक ऐन, २०८२ का लागि सुधार गर्न प्रस्ताव	संसोधन गर्नुको कारण
आर्थिक ऐनको दफा (१६) नक्सापास दस्तुरः दुल्लू नगरपालिकाबाट	घर तथा संरचनाको नक्सा पास गरे वापत अनुसूची (७) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ।	घर तथा संरचनाको नक्सा पास गरे वापत अनुसूची (७) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ।	यथावत
आर्थिक ऐनको दफा (१७) फोहोरमैला सेवा शुल्कः	दुल्लू नगरपालिकाले फोहोरमैला सेवा शुल्क अनुसुची १२ बमोजिमको दरमा लिइनेछ।	दुल्लू नगरपालिकाले फोहोरमैला सेवा शुल्क अनुसुची १२ बमोजिमको दरमा लिइनेछ।	यथावत
आर्थिक ऐनको दफा (१८) वैदेशिक प्रयोजनको लागि घर जग्गा (अचल सम्पत्ती) तथा आय मूल्याङ्कन दस्तुरः	दुल्लू नगरपालिकाबाट वैदेशिक प्रयोजनको लागि घर जग्गा (अचल सम्पत्ती) तथा आयको मूल्याङ्कन गरे वापत अनुसूची (८) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ।	दुल्लू नगरपालिकाबाट वैदेशिक प्रयोजनको लागि घर जग्गा (अचल सम्पत्ती) तथा आयको मूल्याङ्कन गरे वापत अनुसूची (८) बमोजिम दस्तुर लिइनेछ ।	यथावत
आर्थिक ऐनको दफा (१९) कर छुटः	हाल व्यवस्था नभएको	छलफलबाट टुङ्ग्याउनु पर्ने।	राजस्व सम्बन्धी न्यायको सिद्धान्त अनुसार छुट सम्बन्धी व्यवस्था हुनु उपयुक्त हुने।

अनुसूची २ : शीर्षकगत आन्तरिक राजस्व परिचालन सम्बन्धी विवरण

दुल्लु नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, दैलेख
कार्यालयको कोड : ८०६६७४०३३००

आय विवरण

आ.व. : २०७७/७८

क्र. सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	प्रगति प्रतिशत	हिस्सा प्रतिशत
(क) आन्तरिक आय						
१	११13१	सम्पत्ती, बहाल तथा पट्टा वापतको आयमा लाग्ने कर	१0000	०.००	-१००.	०.००
२	११३१३	सम्पती कर	१४०००00	१२८४०१६	-८.२८	०.१७
३	११३१४	भुमिकर/मालपोत	३0000	२९३६४	-२.१२	०.००
४	११३१७	वहाल कर	१८0000	२२२३०१	२३.५	०.०३
५	१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	२0000	७०९१०	२५४.५५	०.०१
६	१४२४२	नक्सापास दस्तुर	२0000	१४२६८३	६१३.४२	०.०२
७	१४२४३	सिफारिश दस्तुर	२५0000	७६१९६३	२०४.७९	०.१०
७	१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	८0000	१८०७९९	१२६.	०.०२
८	१४२४९	अन्य दस्तुर	३००0000	१४२१६२०	-५२.६१	०.१९
९	१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०.००	२0000		०.००
		जम्मा	**४९९0000**	**४१३३६५६**	**-१७.१६**	**०.५५**
(ख) राजस्व बाँडफाँट						
१	११४११	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	१०१२९२४४६	९२८५५८००	-८.३३	१२.४३
२	११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	२११५000	१७३८४९४	-१७.८	०.२३
३	१४१५३	बाँटफाँट भई प्राप्त वन रोयल्टी	५३२१४	१६५८३४	२११.६४	०.०२
		जम्मा	**१०३४६०६६०**	**९४७६०१२८**	**-८.४१**	**१२.६८**
(ग) अनुदान						
१	१३३११	समानीकरण अनुदान	१४१४३५000	१४१४३५000	०.	१८.९३
२	१३३१२	सशर्त अनुदान चालु	३९४०४५०८०	३९४०४५०८०	०.	५२.७४
३	१३३१४	विषेश अनुदान चालु	१२८६४000	१२८०६७८०	-०.४४	१.७१
४	१३३१६	समपुरक अनुदान चालु	२०४००000	७९९७७८३	-६०.८	१.०७
५	१३३१८	अन्य अनुदान चालु	०.००	८७००३३३		१.१६
		जम्मा	**५६८७४४०८०**	**५६४९८४९७६**	-०.६६	७५.६२
१	३२१२२	बैंक मौज्दात	८३२९४३२१	८३२९४३२१	०.	११.१५
		कुल जम्मा	**७६०४८९०६१**	**७४७१७३०८१**	**-१.७५**	**१००**

आय विवरण

आ.व. : २०७८/७९

क.सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	प्रतिशत	प्रगति प्रतिशत
(क) आन्तरिक श्रोत						
१	११३१३	सम्पती कर	१५०००००	१७६१४५०	०.२५	१४.८४
२	११३१४	भुमिकर/मालपोत	४००००	१०१२८११	०.१४	९६.०५
३	११३१७	वहाल कर	२०००००	७१८९३२	०.१०	७२.१८
४	१४२४२	नक्सापास दस्तुर	१२००००	३३७८९	०.००	-२५५.१५
५	१४२४३	सिफारिश दस्तुर	३२००००	४७१६६	०.०१	-५७८
६	१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	११००००	४९००	०.००	-२१४४.९०
७	१४२४९	अन्य दस्तुर	२६१५०००.	१०००	०.००	-२६१४००
८	१४२५३	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	१००००	०.००	०.००	-
९	१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	५००००	३४००	०.००	-१३७०
१०	१४५२९	अन्य राजस्व	३५०००	८१६७८४	०.१२	९५.७१
		जम्मा	**५००००००**	**४४००२३२**	**०.६३**	**-१३.६३**
(ख) राजस्व बाँडफाँट						
१	११४११	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	५४११०३३८	७९४१८६०९	११.३७	३१.८७
२	११४२१	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	५१०२९५००	२५७२१२३०	३.६८	-९८.
३	११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	२५४८४१६	२५४८४१६	०.३६	०
४	१४१५३	बाँटफाँट भई प्राप्त वन रोयल्टी	४९१२१	४९१२१	०.०१	०
		जम्मा	**१०७७३७३७६**	**१०७७३७३७६**	**१५.४२**	**०**
(ग) अनुदान						
१	१३३११	समानीकरण अनुदान	१४८७७५०००	१४८७७५०००	२१.२९	०
२	१३३१२	सशर्त अनुदान चालु	३७२९०१०००	३७२००१०००	५३.२४	-०.२४
३	१३३१३	सशर्त अनुदान पुँजीगत	३२८५५३६०	३२८५५३६०	४.७०	०.००
४	१३३१४	विषेश अनुदान चालु	३००००००	३००००००	०.४३	०.००
५	१३३१५	विषेश अनुदान पुँजीगत	१२५०००००	१२५०००००	१.७९	०.००
६	१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत	१७८०००००	१६३११०००	२.३३	-९.१३
		जम्मा	**५८७८३१३६०**	**५८५४४२४६०**	**८३.७९**	**-०.४१**
१	**१५१११**	**बेरूजू**	**१५००००००**	**११२०००००**	**०.१६**	**-३३.९३**
२	**३२१२२**	**बैंक मौज्दात**	**६८९८२८४४**	**०.००**	**०.००**	**-**
		कुल जम्मा	**७७१०५१५८०**	**६९८७०००६८**	**१००**	**-१०.३६**

आय विवरण

आ.व. : २०७९/८०

क्र. सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	हिस्सा प्रतिशत	प्रगति प्रतिशत
(क) आन्तरिक आय						
१	११३१३	सम्पती कर	१५०००००	११०८९८८	०.१४	-३५.२६
२	११३१४	भुमिकर/मालपोत	५००००	०.००	०.००	०.००
३	११३१७	वहाल कर	३०००००	३८६१४१	०.०५	२२.३१
४	११६११	व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	५००००	०.००	०.००	०.००
५	१४२४२	नक्सापास दस्तुर	१८००००	१३९६०	०.००	-११८९
५	१४२४३	सिफारिश दस्तुर	९०००००	३३०५५१	०.०४	-१७२.२७
७	१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	६६००००	३६६०००	०.०५	-८०.३३
८	१४२४९	अन्य दस्तुर	१२०००००	२४१३९३५	०.३१	५०.२९
९	१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	१५००००००	०.००	०.००	०.००
१०	१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	१०००००	४३२००	०.०१	-१३१
११	१४५२९	अन्य राजस्व	२०६००००	६७७०६७	०.०९	-२०४
		जम्मा	**२२००००००**	**५३३९८४२**	०.६८	-३१२.००
(ख) राजस्व बाँडफाँट						
१	१४१५३	बाँटफाँट भई प्राप्त वन रोयल्टी	२४१३१	२४१३१	०.००	०.००
२	१४१५९	अन्य स्रोतबाट प्राप्त रोयल्टी	०.००	१२०३०८५	०.१५	१००
३	११४११	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	१२३६०८८६९	६६२५२२६६	८.५०	-८६.५७
४	११४२१	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने अन्तःशुल्क	०.००	२५४१२३७५	३.२६	१००.००
५	११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	२२८६९७३	२२८६९७३	०.२९	०.००
६	११३१५	घरजग्गा रजिष्टेशन दस्तुर	१३०००००	१२०३०८५	०.१५	-८.०६
		जम्मा	**१२७२१९९७३**	**९६३८१९१६**	**१२.३६**	**-३२.००**
(ग) अनुदान						
१	१३३११	समानीकरण अनुदान	१५७१७५०००	१४६४८००००	१८.७९	-७.३०
२	१३३१२	सशर्त अनुदान चालु	४३०२६७०००	४२८३६७०००	५४.९४	-०.४४
३	१३३१३	सशर्त अनुदान पुंजीगत	३४२६००००	३४२६००००	४.३९	०.००
४	१३३१४	विषेश अनुदान चालु	५००००००	४९६२५४५	०.६४	-०.७५
५	१३३१५	विषेश अनुदान पुंजीगत	३५००००००	३१९७४३७०	४.१०	-९.४६
६	१३३१७	समपुरक अनुदान पुंजीगत	२२५५००००	९१०४८६२	१.१७	-१४७

क्र. सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	हिस्सा प्रतिशत	प्रगति प्रतिशत
७	१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	२२७०००००	२२७७२५६४	२.९२	०.३२
		जम्मा	**७०६९५२०००**	**६७७९२१३४१**	**८६.९५**	**-४.२८**
१	३२१२२	बैंक मौज्दात	११६०५१२४३	०.००	०.००	०.००
		कुल जम्मा	**९७२२२३२१६**	**७७९६४३०९९**	**१००.००**	**-२४.७०**

शीर्षकगत आय विवरण

आ.व. २०८०/८१

क्र. सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	हिस्सा प्रतिशत	प्रगति प्रतिशत
(क) आन्तरिक आय						
१	११३१३	सम्पती कर	२०५००००	१००७५८०	०.१४	-१०३.५
२	११३१४	भुमिकर/मालपोत	५०००००	९११.९४	०.००	-५४७२८
३	११३१७	वहाल कर	०.००	५९६५५२	०.०८	१००.०
४	११३२२	वहाल बिटौरी				
५	११४७२	विज्ञापन कर				
६	११६३२	ओखेटोपहारमा लाग्ने कर				
७	११६९१	अन्य कर	०.००	२५२३०	०.००	१००.०
८	१४१५१	सरकारी सम्पत्तीको वहालबाट प्राप्त आय				
९	११४५१	सवारी साधन कर (साना सवारी)	०.००	७६०००	०.०१	१००.०
१०	१४२१३	अन्य बिक्रीबाट प्राप्त रकम	५०००००	०.००	०.००	०.०
११	१४२१८	विद्युत सेवा शुल्क	०.००	२३४५०	०.००	१००.०
१२	१४२१९	अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	१०००००	०.००	०.००	०.०
१३	१४२२१	न्यायिक दस्तूर	०.००	१२५०	०.००	१००.०
१४	१४२२३	शिक्षा क्षेत्रको आम्दानी	०.००	२३५००	०.००	१००.०
१५	१४२२९	अन्य प्रशासनिक सेवा शुल्क	०.००	२०६७५०	०.०३	१००.०
१६	१४२४१	पार्किङ्ग शुल्क				
१७	१४२४२	नक्सापास दस्तुर	२०००००	२६७४२	०.००	-६४७.९
१८	१४२४३	सिफारिश दस्तुर	०.००	५६४७८२	०.०८	१००.०
१९	१४२४४	व्यक्तिगत घटना दर्ता दस्तुर	५०००००	४११९७१	०.०६	-२१.६
२०	१४२४५	नाता प्रमाणित दस्तुर	१०००००	३६४००	०.००	-१७४.७
२१	१४२४९	अन्य दस्तुर	२३०००००	४१३७८६९	०.५७	४४.४
२२	१४२५३	व्यावसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	०.००	१४६७००	०.०२	१००.०
२३	१४२६२	विद्युत सम्बन्धी दस्तुर	०.००	२२५००	०.००	१००.०
२४	१४२६५	अन्य क्षेत्रको आय	९०५८३५२	३३६०	०.००	-२६९४९३.८
२५	१४३११	न्यायिक दण्ड, जरिवाना र जफत	०.००	३३४३२०	०.०५	१००.०
२६	१४३१२	प्रशासनिक दण्ड, जरिवाना र जफत	२०००००	११०९५०	०.०२	-८०.३
२७	१४५२९	अन्य राजस्व	५५३५०००	१५३९२७१	०.२१	-२५९.६
२८	१४६११	व्यवसाय कर	०.००	१४६४००	०.०२	१००.०

क्र. सं.	राजस्व संकेत	आम्दानी शीर्षक	अनुमान रु.	यथार्थ आय रु.	हिस्सा प्रतिशत	प्रगति प्रतिशत
२९	१४२१२	सरकारी सम्पतीको बिक्रीबाट प्राप्त रकम	५००००००.	०.००	०.००	०.०
		जम्मा	**२१५४३३५२**	**९४४०७७६**	**१.३०**	**-१२८.२**
(ख) राजस्व बाँडफाँट						
१	११४११	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	१२११४३०००	७०४३५५६९	९.६६	-७२.०
२	११४२१	बाँटफाँट भई प्राप्त हुने अन्त:शुल्क	०.००	३२२८४४००	४.४३	१००.०
३	११४५२	पुर्वाधार सेवाको उपयोगमा लाग्ने कर	०.००	२००.००	०.००	१००.०
४	११४५६	बाँडफाँटबाट प्राप्त हुने सवारी साधन कर	६३७०९७०	५९०७५९४	०.८१	-७.८
५	१४१५३	बाँटफाँट भई प्राप्त वन रोयल्टी	०.००	२००९७	०.००	१००.०
		जम्मा	**१२७५१३९७०**	**१०८६४७६६१**	**१४.९१**	**-१७.४**
(ग) अनुदान						
१	१३३११	समानीकरण अनुदान	१३८४८२०००	१२९८०९०००	१७.८१	-६.७
२	१३३१२	शसर्त अनुदान चालु	३७९२१९२६८	३७५९३५१३४	५१.५८	-०.९
३	१३३१३	सशर्त अनुदान पुँजीगत	३८४०००००	३८४०००००	५.२७	०.०
४	१३३१४	विषेश अनुदान चालु	३००००००	९१४०००	०.१३	-२२८
५	१३३१५	विषेश अनुदान पुँजीगत	८००००००	८००००००	१.१०	०.०
६	१३३१७	समपुरक अनुदान पुँजीगत	२८७०००००	१३७८८४७७	१.८९	-१०८.१
७	१३४११	अन्य संस्थागत आन्तरिक अनुदान	७०७५०००	४९५००००	०.६८	-४२.९
८	१४४२१	पूँजीगत हस्तान्तरण	३८९३५४९४	३८९३५४९४	५.३४	०.०
		जम्मा	**६४१८११७६२**	**६१०७३२१०४**	**८३.८**	**-५.१**
		कुल जम्मा	**७९०८६९०८३**	**७२८८२०५४१**	**१००**	**-१५१**

अनुसूची ३ : कार्यक्रमका सहभागीहरुको विवरण

मिति २०८२ साल असार ११ गतेका दिन शसक्त महिला समृद्ध नेपालको आर्थिक तथा दुल्लु नगरपालिकाको सहजिकरणमा राजस्व सुधार योजनाको ... कार्यशाला गोष्ठी कार्यक्रम दुल्लु नगरपालिकाका नगर प्रमुख श्री भरत रिजाल ज्यूको अध्यक्षतामा तपसिलका महानुभावहरुको उपस्थितिमा सु सम्पन्न गरिय...

क.स	सहभागिहरुको नाम	ठेगाना	पद	हस्ताक्षर	मोबाइल न	कैफियत
१	श्री भरत प्रसाद रिजाल	दुल्लु नगरपालिका	नगर प्रमुख	[signature]		
२	श्री तिलक बि.क.	दुल्लु नगरपालिका	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	[signature]		
३	श्री लिलाराज लामसाल	वडा अध्यक्ष	दुल्लु-१२	[signature]		
४	श्री जगत सिंह थापा	—॥—	दुल्लु-२	[signature]	९८४९७६२२२०	
५	श्री दल बहादुर खड्का	—॥—	दुल्लु-६	[signature]	९८६८०२३९२२	
६	श्री दिपेन्द्र कुमार पुरी	—॥—	दुल्लु-१०	[signature]	९८५८०३११६	
~~७~~	~~श्री दल बहादुर खड्का~~	~~—॥—~~	~~दुल्लु~~			
८	श्री सुशील कुमार भण्डारी	वडा अध्यक्ष	दुल्लु-८	[signature]	९८६८४८३५१	
९	श्री सुरेन्द्र ... भण्डारी	—॥—	दुल्लु-११	[signature]	९८६८११६६६८	
१०	श्री भज्ज अधिकारी	श्री वडा अध्यक्ष	दुल्लु-१२	[signature]	९८१३६८४२७४	
११	श्री हिरा खड्का	नगरपालिका सदस्य	दुल्लु-६	[signature]	5648280222	
१२	श्री खगेन्द्र प्रसाद आचार्य	वडा ...	दुल्लु नगरपालिका	[signature]	9858012312	
१३	श्री लक्ष्मी प्रसाद आचार्य	अध्यक्ष नगर उद्योग वाणिज्य	दुल्लु-८	[signature]	९८६८२९६२६६	
१४	श्री कमल प्रसाद रिजाल	दुल्लु नगरपालिका	दुल्लु-६	[signature]	९८४९०४८४६	
१५	श्री रामेश्वर ... थापा	... नेपाल	United सेवा	[signature]	9858708555	
१६	क्र.श्री. हेमराज ... (लामिछाने)	सहजकर्ता	EUD PFM	[signature]	9851027037	

१२	विलक्षण प्रसाद उपाध्याय	वडा अध्यक्ष वडा नं. ५	[illegible]	९८६९८२२२३५२		
१३	रुद्रप्रसाद ओली	स्थानिय व्यवस्थापन समिति अध्यक्ष	[illegible]	९८६६६८६६६९		
१४	महारुप खत्री	सेभ द चिल्ड्रेन नेपाल	[illegible]	९८४८०९०९११		
१५	रामचन्द्र अवस्थी	दुल्लु न.पा. पशु वि. शाखा	पा.स्वा.प्रा.	[illegible]	९८६६९०५४०२	
१६	रोशनी वादी	उद्यम विकास सहजकर्ता दुल्लु न.पा.	६	[illegible]	९८०४४७६३१८७	
१७	उमा उपाध्याय बस्नेत	म.वि.वि. दुल्लु	दुल्लु न.पा.	[illegible]	९८४३९११७०२.	
१८	गुनु सिंह	सहायक कर्मचारी	"	[illegible]	९८४८४८९१३२२	
१९	दुर्गा कुमारी न्यौपाने	दुल्लु न.पा.	रोजगार सहायक	[illegible]	९८४८०६६३३१	
२०	विक्रमजंग शाही	,,	३. वि. अ.	[illegible]	९८६४३६९६६५	

२१	श्री विरेन्द्र कुमार शाही	दुल्लु नगरपालिका	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	[illegible]	९८५८०५९३८८	
२२	श्री लाई बहादुर खड्का	दुल्लु नगरपालिका	वडा अध्यक्ष	-	९८६८६३५७३३९	
२३	श्री हिरेन्द्र कुमार खड्का	दुल्लु न पा	MIS अपरेटर	[illegible]	९८४४८००८५	[illegible]
२४	श्री गणेश न. रावल	[illegible]	SP [illegible]	[illegible]	९८६५३७८६५०	
२५	रमेश प्रसाद उपाध्याय	दुल्लु नगरपालिका	ब.अ.	[illegible]	९८८७१९८४	
२६	राजन कुमार श्रेष्ठ	दुल्लु नगरपालिका	प्राविधिक सहायक	[illegible]	९८६३८०६८९७८	
२७	भिम कुमारी थैवा	दुल्लु नगरपालिका	बहुक्षेत्रीय पोषण संयोजक कर्ता	[illegible]	९८६८६९४६४८	
२८	कुल बहादुर कार्की	दु न.पा. २	वडा अध्यक्ष	[illegible]	९८६३३७०४४२६	
२९	राजेन्द्र प्रसाद अधिकारी	दुल्लु - २	वडा सचिव	[illegible]	९८४९८६६०५६	
३०	नारायण प्रसाद रिजाल	दुल्लु ५		[illegible]	९८४९२६१३८८	

३१	नेम बहादुर शाही	दुल्लु नगरपालिका	प्र. सहायक पाचौं	[illegible]	९८२८०३१५३३	
३२	नरेन्द्र बहादुर थापा	-॥-	क्षे.ज.अ.	[illegible]	९८६८७६००९३	
३३	विनोद बहादुर थापा	-॥-	लेखापाल			
३४	रवि बहादुर थापा	-॥-	कार्यालय सहयोगी			
३५	धर्मराज घिमिरे		-॥-	[illegible]	९८६१०८८६३८०	
३६	देवी प्रसाद जोशी		-॥-			

अनुसूची ४ : स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको सिफारिस

आज मिति २०८२ साल असार २६ गतेका दिन यस दुल्लु नगरपालिकाको राजस्व परामर्श समितिको बैठक समितिका संयोजक एवम् नगर उप-प्रमुख श्री विना कार्की ज्यूको अध्यक्षता तथा तपसिलको उपस्थितिमा बसी देहाय बमोजिमका निर्णयहरु गरियो ।

उपस्थिति :-

श्री विना कार्की संयोजक / नगर उप-प्रमुख
श्री विकासजङ्ग शाहि सदस्य / निमित्त प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री सुशिलकुमार भण्डारी सदस्य / नगर कार्यपालिका सदस्य
श्री हिरा खड्का सदस्य / नगर कार्यपालिका सदस्य
श्री कमलप्रसाद शर्मा सदस्य / व.उपाध्यक्ष उ.उ.वा.संघ
श्री दिपेन्द्रकुमार शाहि सदस्य सचिव / राजस्व शाखा प्रमुख

आमन्त्रितहरु :-

श्री भरतप्रसाद रिजाल नगर प्रमुख
श्री खगेन्द्रप्रसाद आचार्य वरिष्ठ लेखा अधिकृत
श्री हेमराज लामिछाने
श्री नारायण ~~उपाध्याय~~ प्रसाद रिजाल

निर्णय नं.-१.

दुल्लु नगरपालिकाको आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८४।०८५ सम्मको राजस्व सुधार कार्ययोजना माथि छलफल गरी स्वीकृतीका लागि दुल्लु नगरपालिका नगर कार्यपालिकालाई अनुरोध गर्ने निर्णय गरियो ।

निर्णय नं.-२.

दुल्लु नगरपालिकाको आ.व. २०८२।०८३ देखि २०८४।०८५ सम्मको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गर्न सहयोगी भूमिका रहेको युरोपियन युनियनको सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन परियोजनालाई धन्यवाद दिने निर्णय गरियो ।

अनुसूची ५ : कार्यक्रमका तस्विरहरु

दुल्लु नगरपालिकाको राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमाका विभिन्न चरणका फोटोहरु

अनुसूची ६ : सन्दर्भ सामग्रीहरु

१. नेपालको संविधान, २०७२
२. अन्तर-सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४
३. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
४. राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४
५. दुल्लु नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को नीति तथा कार्यक्रम
६. दुल्लु नगरपालिकाको आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखी २०८१/८२ सम्मको राजस्व सुधार कार्ययोजना
७. कर्णाली प्रदेशको आर्थिक ऐन, २०८१
८. केही नेपाल ऐन संशोधन गर्न बनेको ऐन, २०७५
९. एकीकृत आर्थिक संकेत तथा वर्गिकरण र व्याख्या, २०७४